

*Hæc summi ingenii viro, simulque
Summæ nobilitatis atque formæ
Juncta est femina, quæ domum ad mariti,
Frisici insignia transferens Jovini,
Implevit trabes larem sophistæ,*

Qui et *Christianissimus* in testamento S. Remigii, et apud Flodoardum lib. 1 Hist. Remensis, cap. 6, illiusque Remensis basilicæ fundator, quæ olim a Beato Agricola, nunc a Sancto Nicasio nuncupatur. Cujus etiam ibidem anniversaria memoria recolitur ad VII Idus Septembris. Unde et minime dubitandum reor quin huic ipsi Jovino excisum fuerit monumentum marmoreum, quod nunc post primarium templi ejus ostium, ad dextram, aliquot columnis impositum visitur: cujus monumentis emblema ex æneo typo expressum edidit, et eleganti commentario illustravit Tristanus Sanctamantius in Hadriano. Sed huic additum velim, non veram aliquam ferarum infectionem olim a Jovino peractam signis illis representari, sed symbolicam duntaxat, et emblematicam. Vix enim quis credat confectum leonem ab homine Gallo, cujus nec ab Amuniano, libris XXI, XXII, XXVI et XXVII (ubi de illo agit), nec ab aliis scriptoribus, extra Gallias, Italiam, Germaniam et Britanniam (quæ regiones leonum feraces non sunt) res gestæ ullæ memorantur. Aprum autem, aut damnam, aut cervum venabulo confluisse, et viri Christianissimi, et militum magistri frigida sane laus erat, neque digna quæ tam operoso mausolæo ad sempiternam memoriam omnibus posteris commendaretur. Cum igitur legam apud Anmianum locis citatis, in iis quas diximus regionibus non semel a Jovino perdomitos Romanorum hostes; et apud Prosperum lib. III, De promissionibus et prædictionibus, cap. 38, *Theodosii religiosi principis imperio, per Jovinum et Gaudentium comites omnia templa exspoliata*; intelligo demum cur ille in æterno marmore, et aprî, et cervi, et damæ, et leonis domitor exhibea-

A tur; quibus feris vel barbaros populos ab eo profugatos, vel exauctoratos suisque exturbatos sedibus cacodæmones apte designari negaverit nemo. Simul deprehendo cur fuerit Jovinus a Majorevo contumeliose appellatus. Erat scilicet Majorevus, ut plerique qui tum vel palatinam vel castrensem militiam profitebantur, more majorum suorum, idolorum cultui addictus. Graviter ferebat a Jovino disturbari idola, ac eorum delubra opibus suis atque ornamentis spoliari. Illum idcirco nefarium et ferocem appellavit Popam templi Montis ægrotum: adeo tamen præpotentem eum agnoscens, ut ab ejus invasionibus, etiam castro exstructo cavendum sibi putaret. Ethnici nimirum et militaris hominis est convitiū istud: Excubare in Æsculapii templo solitos ægrotos innuunt Solimus cap. 7, Polyhistoris, et Plautus in Curcutione. Æsculapio autem consecratum fuisse templum in monte Lybiæ, testatur Trismegistus in Asclepio: et fere id observatum ab antiquis, ut Æsculapio templa, et in montibus ad auræ salubritatem, et haud procul ab aquis ad ægrotorum comoda constituerent. Plurima hodie castra *Aigremont* Gallorum vulgus nuncupat, quod est Mons ægrotum, ex eo quem dixi ritu. Fuerat fortasse Jovinus noster aut alicui Æsculapii templo quondam præfectus, priusquam Christo se addiceret, aut jam Christianus nosocomium aliquod excelso loco, cum æde sacra, ritibus Christianis fundaverat. Hinc Popa templi Montis ægrotum Majorevo dictus, per ludibrium, ac per contumeliam; quia templa idolorum, Christianissimi principis jussu pessumdabat. Hæc satis, ex conjectura, ne Rainaldi Lugdunensis archipræsulis prudentiam temere redarguas, qui fidem habere visus est huic diplomati de castro Majorevo; in quo Carthusiensibus domus posita est, jam ab anno Christi 1116, inter domus totius ordinis secundum foundationis antiquitatem sexta.

LIBER DE QUADRIPERTITO EXERCITIO CELLÆ

AUCTORE, UT VIDETUR, GUIGONE, PRIORE CARTHUSIÆ, EJUS NOMINIS SECUNDO.

Ex mss. codicibus Carthusiæ Portarum, et Carthusiæ Parci.

PROLOGUS.

Reverendissimo domino, et Patri in Christi visceribus dilectissimo, B. priori pauperum Christi, qui in Wittheam commanentes, ordinem sunt Carthusiensem professi, Dei servorumque Dei servus indignus, spiritualis uteri vestri filius, in præsentî sanctitatem in merito, et in futuro felicitatem in præmio.

Si vocare liceret in jus vel patrem suum filio, vel dominum servo, nonnihil (mi Pater reverende)

D mea fortassis parvitas haberet, super quo nec injuste, ut sibi videtur, in vestram sub iudice magnitudinem agere posset. Nam ecce dum attendit potens auctoritas vestra, quid in me sibi liceret, attendere quoque supersedit moderamen discretionis vestræ quid infirmitas mea valeret. Hinc prædicator egregius, cum omnia sibi asserat licere, negat nimirum omnia expedire. Ut enim quod pro tempore et loco, pro causa et negotio pertinet ad rem, imponat jubendo pater filio, et prælatus subjecto, sententiæ

quidem est : sed videndum prius si ad ferendum quod imponitur , tam unus quam alter quantum ad scire et posse sufficiens est. Sane velle nunquam debet deesse , ne tunc quidem cum scire et posse contingerit non adesse. Hæc idcirco prælibavi , quia in junxit veneranda paternitas vestra mihi , ut scripto conarer ostendere quibus potissimum exercitiis in cella debeat intendere , qui sanctum ordinem Carthusiensem professus , in ea debet solitarius manere : nec aliquo de ea tempore , nisi causis rationabilibus exigentibus (quæ juxta ejusdem ordinis tenorem expressæ sunt) occasione aliqua exire. Utile (ut verum non diffitear) opus ; sed ad id solus sufficit expertus. Ego autem non ignoro ad hæc me idoneum non esse , qui scio quidem mel esse dulce , sed magis audita quam gustu. Scio etiam , ut ait philosophus ille , quod nescio , videlicet hæc dicere ex sententia. Nec scio ore meo loqui , quasi legens quod Prophetam fecisse ejus notarius asseruit. Certe de Sapientia *perditio et mors dixerunt : Auribus nostris audivimus famam ejus (Job xviii, 22)*. Nunquid oculis viderunt decorem ejus ? nequaquam. Nunquid faucibus suis perceperunt suavitatem ejus ? ne hoc quidem. Solus in eis ad famam viguit auditus , sed nec ad speciem visus , nec ad dulcedinem gustus. Et ego quid loqui digne possem de dulcedine cellæ , quem constat (sicut negare non valeo , sic nec volo) aliquid de ea vel tenuiter audisse : quæ vero , qualis quantave sit , vel nihil omnino , vel modicum certe aliquando expertum fuisse ? Verum aricolandi currere peccatum et scelus idololatriæ metuens ; et magis deprehendi ea vacuus quæ inflat , quam quæ ædificat , eligens ; vim mihi ipsi inferens , ut jam essem volens , qui ante fueram nolens ; institi ut potui : docens quod non didici , et tradens quod non accepi. Consequens proinde est quod nisi ad excusandam hanc magnam in me temeritatem et præsumptionem , obedientia cum charitate , charitas cum obedientia procedat ; illis jure debeam adnumerari , quos asserit Apostolus esse conversos in vaniloquium : *volentes esse legis doctores : non intelligentes neque quæ loquuntur neque de quibus affirmant*. Sed esto. Ecce factus sum insipientis , sed sapienter ; quia vos me coegistis. Inde est quod si accusat præsumptio , sed excusat coactio. Nam etsi a me silentium exigit imperitia mea , sed os meum aperuit jussio vestra. Inde mecum actum est quod silere timui , qui loqui erubui : magis volens per imperitiam locum in me dare confusio , quam pro eo , si resisterem potestati , ac perinde et Dei ordinationi , subijci damnationi. Igitur vestrum pro posse aggrediens exsequi præceptum , applicare curavi et studio animum , et calamo manum , et quod mihi de hac materia ad præsens occurrit , pro eo quod ut de ea tractarem , vestra me paternitas compulsi ; sicut in studio deprehendi sic scripto digessi. Quia vero in rigore capituli generalis , quod singulis apud Carthusiam annis convenientibus in eodem loco de longe et de prope ejusdem ordinis prioribus , teneatur vigor totius ordinis et robur consistere non de-

bitatur : ab eo hujusmodi locutionis curavi exordium sumere. Sicque in quibus ipsa ordinis summa consistat ; et maxime quæ illa sint sanctæ religionis exercitia , qui lus inhabitator cellæ intendere debeat : assumptis hinc inde (prout ratio exigebat) sacre Scripturæ testimoniis , conatus sum pro posse demonstrare. Sunt autem quatuor exercitia illa , studium sacre lectionis , maturitas defecata meditationis , devotio puræ orationis , strenuitas utilis actionis. Quatuor hæc : major horum oratio est. Hinc est quod huic libro hunc titulum , videlicet *De quadripartito officio cellæ* dignum duxi præponendum , nisi forte paternitati vestre aliud fuerit visum. Capitula quoque ante libri exordium universa posita sunt , eo quoque ordine quo sibi invicem succedunt : ut cum aliquid quæritur , absque omni statim difficultate reperiat. Non solum autem , sed et in ipso libro , eadem capitula in locis sibi singula convenientibus apponuntur ; ut cum præfixum capitulum attenditur , unde tractet quod sequitur evidenter agnoscat. Accipiat jam dilecta mihi in Domino paternitas vestra munus quidem parvum , non parva tamen ejus devotione oblatum : et si fortè non multum in eo viderit quod ipse jure debeat approbare , devotam saltem offerentis voluntatem dignetur acceptam habere. Obsecro etiam vos ut pro eo quod , omissis aliis quibusdam quibus intendere mihi dulcius esse (etsi forte non utilius) vestram sum , etsi non ut cæbui , certe ut potui , jussionem exsecutus , hanc mihi pro labore meo mercedem reddatis , ut in orationibus vestris mei reminisci velitis : sitque remuneratio promptæ obedientiæ meæ , instantia pro me ad Deum orationis vestræ devotæ. Venerandam paternitatem vestram Deus omnipotens Pater , per dilectum Filium suum , in sancto utriusque Spiritu ab omni malo custodiat , diesque vestros in sua pace disponat , atque ab æterna damnatione vos eripi , et in electorum suorum jubeat grege numerari. Amen.

CAPITULORUM SERIES.

I. De modo et causa adventus priorum ordinis Carthusiensis ad annum capitulum , et de triplici fructu adventus eorum.

II. De suavitate sublimi , et sublimitate suavi , quæ in ordine Carthusiensi in tribus specialiter consistit.

III. De spiritali conversatione fratrum Carthusiensium in qua evit post Christum , per Christum , ad Christum.

IV. Quid spiritaliter debeat accipi per vilitatem et asperitatem habitus Carthusiensium , et de paupertate victus eorum.

V. De puritate contemplationis internæ , quæ ad cellæ potissimum solitudinem spectat.

VI. Qualiter suavis cellæ quies , et quieta ejus suavis in quibusdam sacre Scripturæ locis expressa sit.

VII. De eadem quiete cellæ : qualiter per viros sanctos a Moyse usque ad Isaiam ejus secretum sit expressum.

VIII. De quibusdam viris sanctis qui fuerunt ab A
Isaia usque ad Christum : et de quibusdam qui fue-
runt post adventum Christi, qualiter per eos figurata
sint cellæ quies.

IX. De quiete cellæ ; et quod non expedit ei qui in
ea habitat, ut curiositate temeraria nimis diu extra
eam moretur.

X. De eo quod cella, ab eo qui eam inhabitat, jugi-
ter tenenda est ; et quod ei periculum eveniat si
temerarie ab ea fuerit egressus.

XI. De magnis multisque periculis quæ ille incurrit
qui habitator est cellæ, et de illa male exit ; et de eo
quod magnam animæ sanctæ confert quietem plena
et perfecta abjectio sæcularium rerum.

XII. De sæcularium (cui precipue intendunt Car-
thusienses) negotiorum et sollicitudinum ac possessio- B
num abiectione.

XIII. De loco sanctæ voluptatis, et de spirituali
fuga sancti Job.

XIV. Quomodo spiritualiter egrediebatur fluvius de
loco voluptatis ad irrigandum paradysum : et quis ille
fluvius sit.

XV. Quod qui ad annum conveniunt capitulum
priors, ordinis debent diligenter intendere renova-
tioni : et de quatuor exercitiis sanctis, quibus solli-
cite studere debet omnis qui in cella vult fructuose
commorari.

XVI. De commendatione cellæ, et de quatuor ca-
pitulis illis in quæ fluvius dividitur qui ad irrigan-
dum paradysum de loco voluptatis egreditur

XVII. Quod qui habitator est cellæ, omnem debeat C
illicitam devitare locutionem : et quæ illa sint bona ad
quæ ros sacra lectio provehit.

XVIII. De generibus sanctarum meditationum, quibus
intendere debet qui in cella solitarius sedet : et de
studiosa sacræ Scripturæ recordatione.

XIX. De illo meditationis modo qui in animo me-
ditantis, timoris gignit causam et doloris, qui in octo
modos dividitur.

XX. De generali resurrectione mortuorum, et
pænis damnatorum, et qualiter repelli debeant illi
octo modi, in quibus timoris existit causa et doloris.

XXI. Qualiter in animo meditantis, timor expellit
elationem ; et de tertio meditationis modo, qui occa-
sionem administrat amoris et consolationis.

XXII. De quarto meditationis modo, qui causam
gignit in animo meditantis, pietatis et compassionis :
et quod quædam quæ videmus ab aliis mala fieri,
magis debeamus intra nos plerumque excusare quam
temere iudicare.

XXIII. Qualiter quintum meditationis modum op-
ponere debeamus in mente nostra, contra illam qua
jugiter pulsamur tentationem carnis, et diaboli, et
mundi.

XXIV. De tædio quod aliquis patitur qui cellæ
habitator est : et quomodo illud a se repellere, sequè
renovare et reparare possit.

XXV. De his quæ in carne operatus est Christus ;
et de laboribus sanctorum suorum.

XXVI. De septimo meditationis modo, qui stupor
in mentis meditantis causam gignit et admirationis :
et de eo quod per ea quæ facta sunt conspicitur ip-
sè qui fecit.

XXVII. De vocibus et locutionibus quas anima
spiritualiter audit : et qualiter anima ad imaginem
Dei facta sit, et quem motum suscipiat, et cuius mo-
tus susceptibilis non sit.

XXVIII. De illis beatis spiritibus, quæ videlicet
illa sint quæ ad eos pertinent ; et quid de illis in pura
meditatione sua, cellæ debeat intra se habitator re-
volvere.

XXIX. De illo meditationis genere quod intra nos
in ipsis intimis cordis nostri debemus habere, cum de
Deo studemus cogitare : et qualiter de illo nos decet
et liceat sentire.

XXX. De Trinitate personarum, de unitate sub-
stantiæ quæ Deus est, et quod præiudicium aliquod
nec Trinitati unitati, nec unitas facit Trinitati.

XXXI. De diligenti sollicitudine, et sollicita dili-
gentia quam orationi nostræ quando ei incumbimus
debemus impendere : et de magna instabilitate qua
in corde, orationis tempore, per otiosa et nociva, di-
persis cogitationibus nostris misere ac miserabiliter
fluctuamus, et per innumera evagamur.

XXXII. De mentis evagatione, quam nobis orationis
tempore inesse sentimus : et qualiter et quare per
tertium qui de loco voluptatis egreditur fluvium, qui
et Tigris vocatur, orationis accipienda devotio sit.

XXXIII. Quales nos exhibere debeamus priusquam
ad orationem accedamus, ut cum ad eam venerimus,
sic eam Deo offeramus, ut ipse eam sibi acceptam,
et nobis misericorditer efficiat fructuosam.

XXXIV. De eo quod cum ad orationem accedimus,
et illis qui in nos deliquerunt, ex puro corde dimitte-
re, et si sunt qui habent aliquid adversum nos, plene
eis ac perfecte reconciliari debemus.

XXXV. De quatuor cogitationum generibus, quæ
nobis necessarium est in mente habere, si pure, et de-
vote, atque fructuose Dominum volumus orare.

XXXVI. De opere manuum, cui debet cellæ in-
habitator intendere, et quibus horis spiritualibus exer-
citiis, et quibus insistere debeat manuum operibus,
et de pluribus aliis quæ ad eundem cellæ incolam
pertinent. D

CAPITULUM PRIMUM.

De modo et causa adventus priorum ordinis Carthusiensis ad annum capitulum, et de triplici fructu adventus eorum.

De adventu venerabilium Patrum nostrorum, or-
dinis Carthusiensis priorum ad annum capitulum,
magnus ordinis ejusdem universitati provenit fru-
ctus. Sane conveniunt in eremo Carthusiensi sicut
omnes ex locis diversis, sic et multi eorum ex lo-
ginquis. Et ut non diffiteamur quod verum est,
conveniunt non sine magno [Cod. Parci, multis]
labore, cum ingenti devotione, sed hilaritate, sed
alacritate, sed humilitate, sed simplicitate, sed be-

nignitate, sed pietate [Cod. Parisi, puritate], sed A charitate. Et hæc quidem adventus illorum est causa. Primum quidem ut ostendant debere se promptam et humilem (sicut decet tam sinceræ conscientiæ viros) antiquæ ordinis institutioni obedientiam exhibere. Ipsa nimirum est qua tenentur annis singulis, tempore illo quo generale teneri debet capitulum, in prædicto loco convenire. Excipiuntur quoque illi qui ne forte plerumque possint adesse, justam habuerint occasionem et causam, eisque ut remaneant, ab ipso fuerit discrete capitulo ac misericorditer indulgent. Secundo vero, ut sese in omni jucunditate spiritali, etiam corporaliter videant, mutuamque in invicem dulcissimæ in Domino fraternitatis charitatem magis ac magis adaugeant. Tertio quoque ut ordinem quem sunt professi, pro posse ac posse suo, cum zelo secundum scientiam, discretionem prævia ex communi consilio et assensu reparent, et in statu bono solident ac confirmet. Et tam in destruendo noxia, quam in construendo utilia, intentos se in omni secundum Deum et sollicitudine fervida, et fervore sollicito exhibeant: sicque illum in hoc gemino salutis opere studiosè imitentur, quem ad hoc constituit Dominus super gentes et regna, ut evelleret, et destrueret, et disperderet, et dissiparet, et ædificaret, et plantaret. Et est funiculus triplex, quo ligati in Christo Patres et Domini nostri conveniunt; fortitudo humilitatis profundæ, dulcedo charitatis fraternæ, sollicitudo curæ sibi commissæ. Qui nimirum difficile rumpitur, imo penitus impossibile ut in sanctis duntaxat viris rumpatur, roborante eum Domino, ac in sua magis ac magis integritate conservante. Cum enim ipse dicat humilitatis amator et auctor: *Discite a me, quia mitis sum et humilis corde* (Matth. xiii, 29), nimirum quos constat perseveranter usque in fluentem veritatis esse discipulos, patet et eos consequenter suavi humilitatis esse vinculo ligatos. Item cum juxta Apostolum: *Qui proximum diligit, legem implevit* (Rom. xiii, 8); et ut idem in continenti concludit, *plenitudo ergo legis est dilectio* (Job 10); liquet aperte hujus apud illum funiculi integritatem in nullo posse dissolvi, apud quem imo intra quem fraternæ constat charitatis perfectionem non minui. Et de eo quid possumus, sive quid debemus dicere, D qui præest in sollicitudine? Nonne pastoribus vigilantibus, et custodientibus vigilias noctis supra gregem suum, angelus stat juxta illos, et claritas Dei circumfulget illos? Patet quia non timent sibi ab aliqua læsione, qui juxta se habent angelum stantem; non ab aliqua obscuritate, qui claritatem nihilominus Dei habent se circumfulgentem. Et unde eis hæc duo eximia bona? Inde utique quod vigilabant, et vigilias noctis supra gregem suum custodiebant. Porro sic vigilare sicque custodire, quid est aliud quam mala destruere, bona vero construere?

CAPITULUM II.

De suavitate sublimi, et sublimitate suavi quæ in ordine Carthusiensium in tribus specialiter consistit.

Diximus aliqua de modo et causa adventus dominorum ac Patrum nostrorum, priorum videlicet, ad generale capitulum, et quis de hoc eorum adventu proveniat fructus. Nunquid eis tali modo talique ex causa convenientibus dicendum esse putamus, quod quibusdam Corinthiorum dicit Apostolus, videlicet quod *jam non est Dominicam cœnam manducare?* (I Cor. xi, 20.) Absit. Imo sic convenientibus eis in unum jam est Dominicam cœnam manducare! Cœnam diximus Dominicam, non Holophernis, quæ plena est voluptate: sed nec Herodis, quæ polluta est sanguine; sed cœnam Domini, in qua munditiæ linteo præincti, pedes suorum lavent discipulorum, qui sunt affectiones et intentiones eorum. Et con-surgentes diluculo, atque offerentes holocausta per singulos, obstant omnibus quibus potuerint modis, ne forte peccent, et benedicant Deo in cordibus suis. Sicque digni erunt ut ad illam cœnam, quam homo quidam fecit magnam, perveniant. Ipsa est ad quam ne velint venire, adhuc hodie multos impediunt, et villa vanitatis, et jugum quinaræ curiositatis, et uxor voluptatis. Igitur faciant hi viri sancti quam sollicitè, prout possunt, propter quod conveniunt. Ordinis institutioni obediunt in eo quod conveniunt: convenienter vero se invicem corporaliter visitant, sicque mutuum in se fraternæ charitatis amorem multiplicant. Superest jam ut tertiam pro qua conveniunt causam adimpleant. Quod nimirum faciunt, cum de ordine colloquentes, tam extirpare quæ eis apparuerint mala, quam apponere quæ bona, et in devotione sollicita, et sollicitudine devota, simul universi studeant. Igitur egrediatur fluvius de loco voluptatis, ad irrigandum paradisum. Quid putamus nos posse convenienter per hunc accipere paradisum juxta tropologicum, secundum quem incedere proponimus, sensum? Accipiamus per eum, ordinis quem professi sumus suavitatem in Domino sublimem, et sublimitatem nihilominus suavem, nisi forte alicui aliud visum fuerit quod melius, verius et congruentius sit. Certe si quid aliter quis alius sapit, et hoc ei Deus revelavit. Et nobis videtur quidem sic posse non interim sentire absque præjudicio duntaxat sententiæ melioris. Intuemur enim quæ, et qualis, ac quanta utriusque boni hujus in eo prærogativa sit: unde est quod sic audentur sentire. Non solum autem, sed et illud nonnunquam, etsi perraro, vel tenuiter nobis experiri datum. Sane consistit hujus gemini boni prærogativa in his tribus: in externa exercitatione, in jugi solitudine cellæ, in plena hujus sæculi abjectione. Itaque commendant præcipue quoque ordinis, quem paradiso assimilavimus, sublimitatem suavem, et suavitatem nihilominus sublimem, inter cætera multa et magna, quæ ei insunt bona, probabilis externa exercitatio, jugis cellæ solitudo, perfecta sæculi abjectio. Tria hæc. Major autem horum est cellæ solitudo: et ideo major, quia ipsa est quæ nec utilis esse valet exercitatio externa, nec sæculi abjectio perfecta. Si quidem ut illa tam Deo quam hominibus placere,

et eam exercenti prodesse queat, occasionem et casusam præstat, et istam absque consumptione consummat. Nos autem, ut primum hoc magnum bonum vel breviter attingamus, ad externam exercitationem referimus vilitatem, asperitatem, parcitatem; vilitatem in habitu, asperitatem in cilicii usu, parcitatem in victu.

CAPITULUM III.

De spirituali conversatione fratrum Carthusiensium, in qua eunt post Christum, per Christum, ad Christum.

Et nunc obsecramus vos, Patres in Domino venerandi, et fratres dilecti, ut æquanimiter sinatis nos in medium proferre, et in altam efferre religiosam et sanctam conversationem vestram. Et hoc ad vestram quidem quantulamcumque consolationem, sed est ad illius potissimum gloriam et laudem, qui ei est causa pariter ut sit, et forma nihilominus ut talis sit. Ipse est quem Pater sanctificavit, et misit in mundum (Joan. x, 36), ut vivamus per eum. Quod tunc fit cum sapientis oculi, ut ait Ecclesiastes, in capite ejus (Eccle. II, 14); ut (sicut monet Joannes) qui se in eo manere dixit, ambulet sicut ille ambulavit (Joan. II, 6); unde et hæc vox ejus: Nemo venit ad Patrem nisi per me, sed et ista est quæ tunc temporis dicta est: Non vultis venire ad me, ut vitam habeatis? (Joan. XIV, 6.) Duobus quoque fratribus, quos hominum fecit piscatores, venite, ait, post me (Math. XI, 28), o, post me, o, per me, o, ad me, His tribus viis ambulatis et vos, venientes post eum, venientes per eum, venientes denique ad eum. At itaque, post me, per me, ad me. Quare nobis, o dulcis et bone Jesu, eundem est post te? Utique quia via es. Et quare per te? nimirum quia veritas es. Quare etiam ad te? certe quia vita es. Ego, inquit, sum via, veritas et vita (Joan. XIV, 6). Verum est hoc, quia tu via, tu veritas, et tu vita; via plane in exemplo, veritas in promisso, vita in præmio. Via nobis es, o mediator Dei et hominum, Deus et homo, Christo Jesu, in humanitate tua, quam de nobis sumpsisti pro nobis, quia sanctæ nobis in ea monstrasti conversationis exemplum. Vita nobis es in divinitate tua, in qua Patris es coæqualis, coæternus, et consubstantialis. Quia sicut habet ipse Pater vitam in semetipso (Joan. v, 26), sic dedit tibi Filio vitam habere in teipso. Dedit, quia genuit. Nequaquam dedit Filio quod ante non habuit: sed illud dare, ab æterno gignere fuit, imo est. Et dedit vitam, non qualem aliam quam illam quæ ipse est, ut sit vita data a vita, Filius genitus a Patre, Deus de Deo, lumen de lumine; et una eademque vita ille qui dedit, et ille cui dedit, sicut non alius et alius, sed unus idemque Deus, et gignens et genitus. Inde est quod sicut habet Pater in semetipso, sic dedit et Filio habere in semetipso, ut credamus quia non est genitus gignente posterior, sicut nec gignens genito prior, licet a nullo Pater sit, quia est Pater; Filius vero a Patre sit, quia est Filius. In eo quod audivimus, quia sicut habet Pater vitam in semetipso, sic

dedit et Filio habere in semetipso (Joan. v, 26), intelligimus quia unum sunt et coæquales, et coæterni, et substantiales Pater et Filius. In sola vero hujus vitæ visione et participatione, et gaudii nostri plenitudo, et tota nostra consistit beatitudo. Porro veritas es, o bone et benigne Jesu, in utraque natura tua, et assumente et assumpta, quia quod nobis promittis homo, reddis Deus. Vos itaque, o domini et fratres nostri, vos, inquam, itis post ipsum; itis et per ipsum, ut perveniatis ad ipsum. Sic ire desiderabat ipse, cujus erat oratio hunc habens modum: Deduc me in via tua, et ingrediar in veritate tua. Lætetur cor meum (Psal. LXXXV, 11). In hac via sinceritas est in rectitudine; in hac veritate claritas est in cognitione; in hac lætitia, vera felicitas est in beata et beatificante Dei visione. Idem etiam eundem in alio psalmo alloquens: Tenuisti, ait, manum dexteram meam, et in veritate tua deduxisti me, et cum gloria suscepisti me (Psal. LXXII, 24). Tenuisti, deduxisti, suscepisti. Tenet vestram dexteram manum qui via est, ut eatis post ipsum; in bona voluntate sua deducit vos, qui veritas est, ut eatis et per ipsum, cum gloria quoque suscipit vos qui vita est, ut in fine perveniatis ad ipsum, et sine fine sitis cum ipso. Et quidem vera esse verba hæc clamare non cessat excellens religio vestra. Volitat de ea longe lateque fama bona. Vos autem modis omnibus studete ut non sit inferior illa, sancta conversatio vestra: Alioquin si falsa fuerit, quod absit, quæ de vobis dispergitur fama, quid ni infamia erit? Non solum autem, sed et ruboris maximi erit occasio et causa. Ut enim Boetius dicit: « Qui falso prædicantur, suis ipsi necesse est laudibus erubescant (De cons. phil. I, III, pr. 6). » Idcirco providete ut qui de vobis audiunt quæ probabilia sunt, hoc de vobis dicere possint; quod de se dudum confessa est regina Saba illi magnifico regi Salomoni: Probavi, inquit, quod media pars mihi nuntiata non fuerit (III Reg. x, 7).

CAPITULUM IV.

Quid spiritualiter debeat accipi per vilitatem et asperitatem habitus Carthusiensium; et de paupertate victus eorum.

Superexcellens quoque hæc conversatio vestra penitus est a mundo et his quæ sunt mundi segregata: unde et jure valet, et debet paradisus videri, sed eam duntaxat amanti, et cum ingenti eam fervore, totis conatibus exercenti. Est itaque vilitas, est et asperitas in habitu vestro. Quid in his vester vobis habitus innuit, nisi duo illa eximia bona, solius autem Dei dona; humilitatem videlicet cordis, et mortificationem carnis? Nos enim ad humilitatem referimus vilitatem, asperitatem vero ad mortificationem. Et illa quidem tumorem in mente premit elationis, hæc autem fetorem in corpore perimit corruptionis. Hæc profecto sunt duo pravitatis suæ vincula, quibus in reprobis antiquus ille hostis genus ligat humanum. Ipse nimirum est serpens, verus et tortuosus; pectore (ut in translatione veteri legitur)

repens, et ventre. Nam mundi ille rector tenebrarum harum, hinc quosdam erigit inaniter supra se, hinc quoque alios enerviter prosternit subtus se. Illic sic et hos sua fortitudine vincit, quam habet in lumbis suis, propter sexum superiorem; et in umbilico, propter inferiorem. Hæc autem in electis suis venit dirumpere vincula, qui de puella humili et incorrupta natus est, humilis ille Dei hominumque mediator, et sanctus, docens eos super jumenta terræ, et super volucres cœli: erudiens eos. Quod etiam in ipsa cruce sua et morte excellenter expressit. *Mors*, inquit, *turpissima condemnemus eum* (*Sap. 11, 20*). Vox est Judæorum in mortem Salvatoris conspirantium. In eo sane quod auditis eos velle condemnare illum morte, notate asperitatem: quid enim magis asperum quam mors? In eo autem quod proponunt et deliberant, ut eadem mors non modo turpis, sed et turpissima sit, ipsam vos sciatis debere intelligere crucem ejus. Quod enim magis vile genus mortis quam crux? Nam crux probrosus supplicium est. Et opprobrium referte ad vilitatem, supplicium ad asperitatem. Itaque factus Dei Filii obediens Patri usque ad mortem: et ne hoc quis modicum putaret, dignum dedit Apostolus addere, *mortem autem crucis* (*Phil. 11, 8*). Talem pro nobis mortem patiendo præfiguravit quidem in semetipso, quod notare potestis non inconvenienter in habitu vestro. Et quid hoc ad utilitatem vestram? Multum per omnem mundum. Ut humiliantes nimirum vos sub potenti manu Dei, exaltari ab eo mereamini in tempore visitationis. Simili modo spiritu facta carnis mortificantes, ad vitam perveniat. Et humilitatem (ut jam dictum est) habitus vestri vilitas, et mortificationem asperitas notat. Sane parcitas victus principi resistit coquorum, ne destruat muros Jerusalem, et ipsa profecto valde necessaria nobis; quia si verum est quod Salomon ait: *Qui delicate a pueriliis nutriti seruum suum, postea eum sentiet contumacem* (*Prov. 29, 21*). Nonne tantum, taleque possidere bonum, quemdam est possidere paradisum? Nam elevati estis supra mundum, de cuius amatore Dominus dicit, quia *Induebatur purpura et bysso, et epulabatur quotidie splendide* (*Luc. xvi, 19*). In purpura color, in colore species, in specie nitor, in nitore vanitas, in vanitate superbia est. In bysso autem mollities, in mollitie suavitas, in suavitate carnis pruritus, in pruritu titillatio, in titillatione voluptas, in voluptate luxuria est. Itaque elatum eum fuisse purpura, et lubricum byssus ostentat. Quod autem non interpolatis diebus, sed quotidie epulabatur splendide, notamus eum gastrimargiæ fuisse subditum. Vos autem non sic. Magis autem mendico illi vos assimilamus, quia et mendicare alicujus est vilitatis. Qui erat ulceribus plenus, non mendaciter eum asseruimus, quantum ad hoc in asperitate fuisse. Nam in eo quod cadentes micæ non accipit, ab eo qui epulabatur quotidie splendide longe disjunctus fuit.

CAPITULUM V.

De puritate contemplationis internæ, quæ ad cellæ putissimum solitudinem spectat.

Contuendum post hæc, quia jugis cellæ solitudo secundum bonum est, quod ad spiritualem retulimus paradisum. Certe a vero illum deviare non puto, qui jugem solitudinem cellæ dicit paradisum. Sed nunc putabit aliquis, qui quæ, qualia, ac quanta ei insunt bona per experientiam novit. Cur enim verear celam vocare paradisum, quam constat esse ipsum cœlum? Ut enim ex re nomen habeat, et id vocetur quod sonat; quid cella, nisi cœli aula? Vere Dominus in cella, quia non est ipsa aliud nisi domus Dei et porta cœli (*Gen. xviii, 17*). In ea namque angelorum fit ascensus et descensus supra Filium hominis in scala charitatis. Quod præfiguravit in se venustus vultus Rachelis decoræ; quod læta, et lætificans quies sedentis et audientis Mariæ, hoc totum habet in se jugis cellæ solitudo: et in re quidem magis quam in significatione: non in solo olfactu, verum etiam in gustu. Ignorat laboriosam turbationem Marthæ; gaudet autem vehementer super placida, sed tranquilla, sed quieta, sed suavi, sed dulci, sed jucunda, sed bona, sed serena, sed amœna, sed speciosa, sed luminosa, sed deliciosa sessione Mariæ, Et quando sufficienter quæ in hac cœli aula sunt bona poterimus admirari, enarrare, collaudare? In tantum certe et omnem eorum et magnitudo mensuram, et multitudo excedit numerum, ut ad eorum immensitatem explicandam sic aliqua lingua sit loquens; sicut est stilla parvula tenuiter cadens, ad flumen latissimum et profundissimum perenniter fluens. Num hyperbolice aut adulatorie loquimur? Absit. Imitamur namque in hoc pro posse, illum qui, ut de se dicit Neriæ filius, *ex ore suo loquebatur quasi legens* (*Jer. xxxvi, 18*): Nimirum quia lectio divina tam falli quam fallere nescia, est experientia copiosa. Ista est quæ nos ex nonnulla parte super his eruditos reddit, et certos, propter quod et loquimur. Discurremus jam ex more, si placet, per amœna et secunda prata Scripturarum, et videamus quibus et qualibus, quam pulchris videlicet et odoriferis, quam suavis et salubribus respersum habeat flosculis, hæc cœli aula, illum qui in ea est lectulum; ut possit unusquisque vestrum dicere ex sententia: *Lectulus noster floridus* (*Cant. 1, 16*). In amore quidem exercitii hujus tam salubris et religiosi studii, ostenditis vos plene scire, in quantum sancta in se solet Scriptura hanc et figurare placidam Sanctorum quietem, et approbare. Ecce, cum in protoplastum sopor immittitur formatam ex se feminam statim intuetur: et aliquid in se esse quod regat virile, et aliquid quod regatur muliebre. Quandiu sanctus Abel intus fuit, nimirum non in morte, sed in vita fuit. Ex quo certe ad suggestionem Cain foris exiit, ipsam quoque mortem incurrit. Vox itaque Cain ista est: *Egrediamur foras* (*Gen. 1v, 8*). Est autem suggestio eorum, qui terrena illicite possident; qui et agricolæ ac per hoc terreni, non cœlicolæ

sunt; quia illos decipere nituntur, qui præsens A nomen est viventis et videntis (*Gen. xv, 11*), ut sit in anima devota, quæ ad æternæ exultationis risum festinat, et visio vivens, ne cæca caliget a vero; et vita nihilominus videns, ne pigra torpeat a bono. Dormit profugus iræ fratris Jacob, ad caput habens lapidem (*Gen. xxviii, 11, 12*), mentem in Christ: sanctosque nuntios puris intuetur oculis, in secula charitatis ascendentes et descendentes super Filium hominis; ut hinc mente excedant Deo; hinc vero sobrii sint nobis. Moritur, sed vitaliter sanctus Joseph centum et decem annorum (*Gen. l, 25*), in sanctitatis perfectione decalogum custodiens; quia et numerus centenarius perfectionem, et denarius innuit legem. Et odoriferis spiritualium virtutum aromatis conditus, deponitur intra seipsum, in interni secreti B loculo, dum corpore est, in hujus sæculi *Ægypto*, et ita sit in mundo, ut non sit de mundo.

CAPITULUM VI.

Qualiter suavis cellæ quies, et quieti ejus suavitas in quibusdam sacræ Scripturæ locis expressa sit.

Delectat adhuc intendere iis quæ in manibus habemus, ut quæ et quanta sit cellæ quies demonstreminis. Ecce sanctus Enoch pro eo quod cum Deo ambulat, non apparet, quia tollit eum Deus (*Gen. iii, 24*). Quod, juxta tropologiam, quid aliud est, nisi quod illi qui soli Deo se dedicant, dum illi militant, negotiis se sæcularibus non implicant. Ut autem ei medullitus placeant cui se probaverunt, exteriora a se universa pro posse excludunt. Sic, sic, dum solis internis intendunt, in occupationis immoderate publico apparere refugiunt. Justus coram Deo Noe, ut juxta interpretationem nominis sui requiem habeat, quo vehementius inundare super terram aquas diluvii considerat, eo libentius ipsius se aræ latibulis occultat: sed et columba ubi requiescat pes ejus, foras non inventiens, intus sibi requiem quarit (*Gen. vii et viii*); quia sancta anima, simplex et Innocens, eo delectabilis in interioribus pansat, quo se studiosius omnium prorsus exteriorum delectatione evacuat. Super Abraham irrui sopor, in quo magnus eum invadit horror (*Gen. xv, 12*); et dum dici sibi verbum absconditum audit, quasi furtive auris sua venas susurri ejus suscipit. Hoc est, sanctarum cogitationum pater animus sanctus, per contemplationem quidem excelsus, eo magis plerumque in interna meditatione pavere compellitur, quo plenius ut ei libere possit intendere, omnis in eo exteriorum negotiorum cura sopitur. Sicque dum per infusionem inspirationis intimæ, in sublimitatem silenter intra se loquentis contemplationis elevatur, causas quoque ejus, et origines, occasiones, et modos in intimo sanctæ puritatis secreto delectabiliter rimatur. Sara moritur, et mortua in spelunca duplici sepelitur (*Gen. xxiii, 2, 19*). Quod utique tunc spiritualiter fit, cum in anima sancta et pura, omnium visibilibus affectum, et appetitum, plenus eorum contemptus, et abjectio exstinguit perfecta. Sicque de cætero gemino huic sancto exercitio, contemplationis videlicet defecate, et actionis egregiæ diligenter intendat: et hoc modo vitaliter mortua, in Deo vitam cum Christo absconditam habeat. Juxta puteum habitat, Isaac cujus

A nomen est viventis et videntis (*Gen. xv, 11*), ut sit in anima devota, quæ ad æternæ exultationis risum festinat, et visio vivens, ne cæca caliget a vero; et vita nihilominus videns, ne pigra torpeat a bono. Dormit profugus iræ fratris Jacob, ad caput habens lapidem (*Gen. xxviii, 11, 12*), mentem in Christ: sanctosque nuntios puris intuetur oculis, in secula charitatis ascendentes et descendentes super Filium hominis; ut hinc mente excedant Deo; hinc vero sobrii sint nobis. Moritur, sed vitaliter sanctus Joseph centum et decem annorum (*Gen. l, 25*), in sanctitatis perfectione decalogum custodiens; quia et numerus centenarius perfectionem, et denarius innuit legem. Et odoriferis spiritualium virtutum aromatis conditus, deponitur intra seipsum, in interni secreti B loculo, dum corpore est, in hujus sæculi *Ægypto*, et ita sit in mundo, ut non sit de mundo.

CAPITULUM VII.

Item de eadem quiete cellæ, qualiter per viros sanctos a Moyse usque ad Isaiam ejus secretum sit expressum.

Pascit oves Moyses, minans eas ad interiora deserti ut magnam videns visionem, in rubo absque combustione (*Exod. iii*), ignis deprehendat ardorem. Nutrit verbo Dei cogitationes intra se simplices et innocuas animus sanctus, easque perducens ad intima secreti, puro conspicatur vere fidei intuitu: et divinam in una eademque Christi persona naturam, et humanam: et tanto talique fœdere utramque C sibi invicem unitam, ut nec glorificatio consumat inferiorem, nec assumptio minuat superiorem. Non solum autem, sed in una singularis meriti puella, præcunctis quæ sui sexus sunt, nitere virginitatem, sed secundam; fecunditatem, sed virgineam; sicque in se utramque habeat, ut neutrum alteri præjudicium faciat. Et adhuc aliud quod eidem Moysi in hac visione præfiguratum est; ut videlicet sciret quod illius populi ducatum habiturus erat, qui sic legis ignem susciperet, ut peccati spinam non vitaret. Cernunt promissionis terram de longe Galeph et Josue, quam et asserunt lactis et mellis rivis fluere (*Num. xiii*); idque agnosci posse per botrum qui portatur in vecte, Christum videlicet qui adoratur in cruce: Dormit in tabernaculo, ubi arca Dei est, puer Samuel (*I Reg. iii*); qui a Domino meretur vocari, et quid respondere vocanti debeat, doctus a sene puer, sic dicit: *Loquere, Domine, quia servus tuus audit*. Rapitur et ardet ingenti et sancto desiderio sanctus David qui dicit: *Quis dabit mihi pennas sicut columbæ, et volabo, et requiescam?* (*Psat. lrv, 7.*) Ut autem nobis ostendat ubi in his pennis columbæ et sancto volatu isto requiem invenire queat, adjungit, *Ecce elongari fugiens, et mansi in solitudine* (*ibid., 8*). Igitur in elongatione aut fuga, et maxime in mansione solitudinis requies ejus. Merito dicitur de eo quod habeat ætatis plurimos dies, virtutum scilicet spiritualium multas claritates, nec aliquam in fallacibus mundi hujus bonis delectationem habeat; quia *cum operiretur vestibus, non calefiebat* (*III Reg. i, 4*). Nam ter-

reca omnia quasi quædam corporis sunt indumenta. A dæcirco dormit in suavibus Abisag amplexibus, quæ *pateris mei rugitus* interpretatur, per quam vera sapientia designatur. Hæc est adolescentula speciosa, quæsita in omnibus finibus Israel; et inventa adducta est ad regem, quæ stat coram eo ad rectitudinem, fovet eum ad suavitatem, dormit cum eo ad quietem, calefacit eum ad verum et castum amorem. Quæ ita calida est ut in eo accendat ardorem divinæ charitatis; et tam casta est, ut eum non stimulet neque excitet ad libidinem mundanæ, seu carnalis, vel diabolicæ vanitatis, voluptatis, curiositatis. Nam, ut Scriptura dicit: *Rex David non cognovit eam* (*ibid.*, 4). Nam cognosceret si de data sibi desuper sapientia inaniter superbiret. Sanctus Elias minas meretricis et veneficæ meinens (*III Reg. xix*), et dimittens puerum suum (puerilem videlicet sensum), pergit ad latibula deserti, et projiciens se, dormit in umbra juniperi. Desiderium vero habens dissolvi et cum Christo esse, petit ut tollatur anima sua, et universa quæ sua sunt, in dilectione Dei, et proximi constituitis, his soporatus, bis excitatus, bis denique reflectus, abiit in fortitudine cibi illius. Donec post observationem Evangelii et legis, quasi post quadraginta dies veniat ad montem Dei; ubi in carnis manens spelunca, post spiritum grandem et fortem, qui et altitudines dejecit, et duritias conterit; post commotionem timoris, post ignem amoris, sibilum audit auræ tenuis, in subtilitate puræ contemplationis; et hoc audito sibilo, quasi qui claustra cupit carnis exire, egressus stat in ostio; et ne scrutator majestatis opprimatur a gloria etiam vultum suum operit pallio. Eliseus moritur, et mortuus sepelitur (*IV Reg. xiii*, 20). Cur hoc erat dicendum, cum non sit novum, sed antiquum? non alicui singulare, sed omnibus absque ulla exceptione commune? Ideo quidem, ut valde venerabile sepulcrum illius ostendatur, quia, cum in illo [*Cod. Parci*, illud] nescio quis mortuus projicitur, tactis ejus sanctis ossibus etiam vitæ pristinæ redonatur. Religiosus rex Ezechias, in promissione a propheta accipit, quia quod de Juda salvatur, et quod reliquum est, mittet radicem deorsum (*IV Reg. xix*), quantum ad occultum mundæ cogitationis; et fructum faciet sursum, quantum ad publicum egregiæ actionis. Qui etiam ad peccatorum suorum qui inter ipsum et Deum dividit parietem, convertens faciem (*IV Reg. xx*, 2), dicit prius iniquitates suas ut justificetur: imitatus in hoc illum qui ait: *Iniquitatem meam ego cognosco, et peccatum meum contra me est semper* (*Psal. l*, 5). Et ideo plorans orat, et orans plorat, et diluere studens peccata magna magno fletu, sicut pullus hirundinis sic clamat, meditatur ut columba.

CAPITULUM VIII.

De quibusdam viris sanctis qui ab Isaia fuerunt usque ad Christum, et de quibusdam qui fuerunt post adventum Christi, qualiter per eos figuratu sit quies cellæ.

Vidit Isaia Dominum sedentem super solium ex-

celsum et elevatum (*Isa. vi*, 1), ipsum in puritate contemplationis internæ intuens; universitatis Conditorum intellectui præsidere creaturæ angelicæ, in sua permanentis sublimitate, et humanæ per unum mediatorem a lapsu erectæ. Sed hoc non nisi in anno quo mortuus est rex Ozias, præsumptuosus scilicet ille et leprosus. Et ut quid hæc? Nimirum ut sciamus illi non posse adesse puritatem contemplationis, in quo per affectum adhuc et effectum dominatur et vivit, et tumor elationis, et fetor corruptionis. Denique post hæc dicit: *Secretum meum mihi. Secretum meum mihi* (*Isa. xxiv*, 16). Cor suum percutit Josias cum lectionem audit libri quem in domo Dei Helchias reperit (*IV Reg. xxii*): eumque consolatur Oida quanquam femina, quæ habitat in secunda. Jeremias virgam videt vigilantem (*Jer. i*, 11), quatenus sciat quia vigilat Dominus super verbum suum ut faciat illud; quem de luto profundo, et profundoso luto levant funes, quibus intersunt imo subtersunt [*Par. subsunt*] panni veteres. Et ideo quidem hoc, ut ascendens a convalle plorationis, et cantans cantica graduum, vulnerato a charitate Christi corde ejus, gestet verba ejus in visceribus quasi sagittas acutas. Et hoc quidem propter funes. Sane propter pannos veteres, gestat etiam exempla servorum Dei, quos de mortuis vivos, et de nigris lucidos facit, tanquam carbonem vastatores. Ezechielem in cincinno capitis sui, missa ad eum similitudo manus apprehendit (*Ezech. viii*, 3); et elevatum inter terram et cælum, in Jerusalem de Chaldæa in spiritu ducit, ut abominaciones quæ ibi sunt aspiciens, de funiculis facto flagello, et ementes et vendentes ejiciat de templo, dicendo: *Quoniam zelus domus tuæ comedit me* (*Joan. ii*, 17). Danicel cum tribus sociis suis abstinere ab eo quod suave est ventri, ut ad id pertingere possit quod non falla ceter dulce est menti; dignus effectus extunc, percipere intelligentiam omnium visionum et somniorum. Non solum autem, sed et super flumina Babylonis sedens, et in recordatione supernæ Sion flens, fenestris cordis sui ad Deum apertis, tribus vicibus orat in die contra Jerusalem; suspirans in vera spiritus sui claritate, et ad securitatem supernæ pacis, et ad beatam et beatificantem visionem sempiternæ Trinitatis. Præparat cor suum Esdras scriba doctissimus et velox, ut investiget legem Domini (*I Esdr. vii*, 10), faciens et docens præceptum in Israel et iudicium; sciens animal esse mundum quod pariter ruminat et ungulam findit. Et bene primum faciat, deinde doceat, ut et a mandatis Domini intelligat, et in ornatu pontificis prius superhumerali, deinde rationale ponendum agnoscat. Consolator Nehemias, juxta interpretationem nominis sui muros reparat Jerusalem (*II Esdr. iii*), ædificans in eis portas sex, quæ sunt fortassis visus, auditus, gustus, odoratus, affatus et tactus. Ecce porta Gregis, porta Piscium, porta Vetus, porta Vallis, porta Sterquilini, porta Fontis. Et ut ad tempora gratiæ veniam, videns Jesus turbas, ascendit in montem (*Matth. v*, 1); et alia

vice ascendit in montem solus orare (*Matth. xiv, 23*). Dominus futurus præcursor beatus Joannes adhuc puer, crescit et confortatur spiritu manens in desertis, usque ad ostensionis suæ diem ad Israel (*Luc. i, 80*). In superiora Petrus ascendit ut oret, nec absque esurie; præclara Cornelii fide (*Act. x, 9*) postmodum, ac post modicum satianus. Monet Timotheum prædicator egregius Paulus (*I Tim. iv, 13*), ut dum venit attendat lectioni, exhortationi, doctrinæ (*ibid., 16*); asserens quod hæc faciens, et semetipsum salvabit, et eos qui illum audiunt (*ibid., 8*). Qui et dicit, corporalem exercitationem ad modicum utilem esse, utilem vero ad omnia esse pietatem: quam et asserit promissionem habere vitæ quæ nunc est, et futuræ. Cum fores sunt clausæ, ubi propter metum discipuli congregati sunt venit Jesus, et stat in medio, et dicit eis: Pax vobis (*Joan. xx, 26*). Succedent tria hæc videlicet, venire, stare et dicere; si hæc tria præcesserint, scilicet sero, die illo, una Sabbatorum. De manu angeli stantis super mare et super terram, Joannes apostolus in Apocalypsi (*x, 9*) accipit librum, et ab eo devoratus facit amaricari ventrem suum. Sed est in ore suo tanquam mel, dulcis. Sacram quippe Scripturam adimplevit opere, ille magni consilii angelus, potens in opere et sermone Dominus Jesus; circumcisionem, quæ ad terram refertur justificans ex fide; et præputium quod ad mare, per fidem, ut cum aquilo dat auster non prohibeat. Quem librum, cum accipit Joannes, amaritudo quidem in ventre, sed dulcedo fit in ore; una in adimplitione et experientia, altera vero in recordatione et intelligentia. Hæc omnia (o Carthusienses) et singula si diligenter intenditis, quæ, et qualis, et quanta sit cellæ quies evidenter deprehenditis. Cui nimirum, ut novit qui expertus est, quo instantius intenditis, eo dulciorem, sed suaviorem, sed jucundiorum, sed sereniorum, sed delectabiliorem, sed faciliorem, sed clariorem sentietis.

CAPITULUM IX.

De quiete cellæ, et quod non expedit ei qui in ea habitat, ut curiositate temeraria nimis diu extra eam moretur.

Hoc autem unicuique qui moratur in cella sciendum, et diligenter est ei in tenaci memoria recondendum, quod non vult hæc de qua loquimur cella, ut qui in ea conversatur, nimis diu extra eam temere demoretur. Et quis diu extra eam temere morari amat, nisi qui quanta ei insunt bona penitus ignorat? Et quidem quantum in ea morari fructuosum, tantum extra eam longe vel diu vagari periculosum. Non enim diutius habitator cellæ vivere potest spiritualiter extra cellam, quam corporaliter piscis extra aquam. Considerate quia pisciculus illi, qui halec dicitur, unum idemque momentum est, et extra aquam esse, et expirare. Et cella quidem formatur ex hac dilectione halec cum convertitur. Et putant aliqui non recte considerantes, illis qui aliquo (ut nonnunquam solet evenire) in cella tædio aff-

ciuntur, in hoc consulere, si faciant eos exire. Sed hi nimirum sola quædam minus providæ discretionis imagine falluntur. Id enim penitus non expedit. Scaturitur certe utcumque momentanea quædam sine quiete quies, et sine dulcedine dulcedo, et sine consolatione consolatio; sed succedit absque mora perturbata amaritudo, et amara perturbatio, et intolerabilis omnino desolatio. Mox enim ut ad cellam redierit, apprehendet ac penetrabit, ac circumdabit eum intrinsecus, durissima agonia et durissima angustia spiritus, gravissimum tædium cordis, atrocissima visceratio mentis. Quia quoties minus diu extra eam in evagatione curiosa et vana moraturus quis temere cellam egreditur, toties quasi novus inhabitator revertitur, aliumque se sensit et invenit regressus, quam erat antequam fuit egressus. Accedit ad hoc quod de se quædam ait, quia egressa est plena, et vacuam reduxit eam Dominus: unde, nec amplius Noemi sed Marath se voluit extunc vocari (*Ruth. i, 21*); quia quæ pulchra erat priusquam egrederetur, regressam vero jam se esse sibi et in se auaram experitur. Et de quo loco egressa est? nonne de Bethleem? Et quæ suæ egressionis causa? nonne fames? Et quo egressa est? utique in regionem Moabitidem. In qua certe, ut verax historia dicit, morabatur sic quod in ea peregrinabatur. Et ideo quandiu ibi fuit peregrina fuit. Et quare peregrina, nisi quia ibi non fuit in proprio, sed in alieno? Nam propria habitatio non alias ei quam in Bethleem. Quid in his vobis videtur de his? Cur veremur cellam, quandam vocare itaque audemus, sed spiritalem non temporalem [*Par., corporalem*], non historiam sed moralem. In historica illa Bethleem, Beata mater semel peperit Jesum Christum; in hac autem topologica, ut novit omnis qui aliquoties est expertus, quotidie, inno indesinenter confert nobis mater gratiam sanctitatis suavem pariter et salubrem fructum. Suavem propter unctionem, quod sonat nomen istud quod est Christus; salubrem vero, propter salvationem, quod in se habet hoc nomen quod est Jesus. Nam unctum, ut scitis, sonat hoc nomen quod est Christus; Salvatorem vero, beatum hoc nomen quod est Jesus. Igitur si vultis recipere, illi qui cellam inhabitat eo modo quo inhabitare debet, spiritalem veræ sanctitatis confert gratia fructum, et propter exultationem qua intrinsecus gaudet, jucundum et suavem. Quod est, Beata Mariam, quantum ad hunc attinet secundum (quem modo incedimus) tropologicum sensum, in Bethleem parere Christum, et propter religionem quam exterius exercet, utilem et salubrem? quod ex juxta eandem sensum, ipsam beatam Mariam in Bethleem parere Jesum. Verum cum hæc dicimus, nemo putet quod aliquam faciamus differentiam seu divisionem inter Jesum et Christum, quantum ad illam duntaxat personam spectat, quæ sic dicitur; quia, qui Christus, ipse quoque Jesus esse non dubitatur. Sed propter diversam horum nominum interpretationem, diversam quoque in eis accipimus significationem.

Nam persona quidem una, significatio quoque nominum ejusdem personæ diversa. Itaque aliud notat hoc nomen quod est Jesus, aliud istud quod est Christus: non tamen alia persona notatur per Jesum, alia per Christum, quia non alius et alius, sed unus idemque est Jesus Christus, Filius Dei, Dominus noster; mundi Redemptor, et Deus et homo, Dei hominumque mediator. In eo quod homo, Patri pro nobis supplicans; in eo quod Deus, cum Patre (cui per omnia æqualis est) nobis propitiatus. Itaque ei qui in cella fructuose est, a matre gratia spiritualem conferri fructum, suavem, et salubrem; hoc est (secundum quemdam quodam modo sensum moralem) in Bethleem nasci Christum Jesum. Sed licet juxta nominis sui interpretationem, in Bethleem sit panis (utpote quæ domus dicitur panis), est tamen nonnunquam in ea præsentia famis. Nam adest ei nimirum præsentia famis, cum adest ei absentia panis. Liceat audenter dicere ad vos, quia cum tædium cordis (ut nonnunquam contingere solet) pro eo quod multis repletus miseriis homo nunquam in eodem statu, permanset et torpor spiritus in eum qui habitator est cellæ irruit; tunc nimirum in Bethleem famis fit. Verumtamen non egrediatur propter hanc famem (consulo) de Bethleem Noemi; sed sciat quia post tempus inopæ, veniat tempus abundantiae. Quod si egressa fuerit, sciat se regressuram omnino amaram; et (sicut de se dicit ipsa Noemi) revertetur vacua, quæ egressa fuit plena. Et eo accedet hoc, ut ipsamet se judicet, non de cætero Noemi vocandam, sed potius Marah. Ecce quia ubi aliquando pulchritudo, jam ibi amaritudo. Similiter vero ubi dudum plenitudo, ibi jam vacuitas est. Et tam magni, tamque horribilis mali causa est, sola illa quæ juxta hunc sensum egressio facta est.

CAPITULUM X.

De eo quod cella ab eo qui illam inhabitat jugiter tenenda est: et quod ei periculum eveniat si temerarie ab ea fuerit egressus.

Quædam de cella diximus, et quod ei qui eam inhabitat, omnino non expedit ut nimis pueriliter de ea egrediatur; et egressus (quod tamen raro, et non nisi rationalibus ex causis contingere debet) nimis temeraria vagatione extra eam demoretur. Nam ut ostendamus nunc plenius, sicut jam ex parte ostendimus, quam periculosa talis egressio sit; ecce quia verax historia dicit, quod Dina egressa est, et egressa est ut videret, non quidem viros, sed mulieres (*Gen. xxxiv, 2*), et ipsa quidem mulier. Nec mirum; nam vulgo dicitur: Similis similem querit; testimonium hoc verum est. Et quid accipimus per mulierem nisi molliem? Non enim nunc in sexum agimus, sed quæ illa sit, quæ per naturalem ejus accipi potest infirmitatem, utriusque sexus debilitas reprehensibilis notatur. Omnis igitur qui reprehensibiliter mollis est, juxta quemdam quoque modum mulier est: etsi non naturaliter quantum ad sexum, tamen reprehensibiliter quantum ad actum. Dicit sane vir sa-

piens: *Qui mollis et dissolutus est in opere suo, frater est sua opera dissipantis* (*Prov. xviii, 9*). Nonne vobis videtur iste quodammodo mulier esse, quem constat molli et dissoluto ac dissipanti similem esse? Talis est egrediens Dina, per quem notatur ille qui reprehensibiliter exit de cella. Et quæ talis est, ad hoc egreditur ut videat tales, mulier, videlicet mulieres. Et quid ejus est videre, nisi amare? Quo enim se amor extendit, illic et oculus tendit, et ubi aspectus, ibi et affectus. Nam dilige iniquitatem tu, et diliget te iniquitas. Unde et quæ egressa est ut videret, et ipsa visa est; nam Scriptura dicit: *Quam cum vidisset Sichem, et addidit, adamavit* (*Gen. xxxiv, 2*). Nimirum illud videre, adamare fuit, quia profecto ubi visio temeraria præcessit, ibi consequenter et illicitus amor successit. Neque lavantem se mulierem David illicite concupisset, nisi eam primitus incaute vidisset. *Et dormivit cum ea*; haud dubium, quin Sichem cum Dina. Quod non est aliud, nisi mollem hunc et dissolutum, atque dissipanti similem, qui temerariam de cella non vitavit egressionem; carni, mundo ac diabolo damnabiliter consentiendo, illiottam ad se et in se admittere suavitatem; per cujus experientiam, ad æternam pertingat perditionem [*Par. damnationem*]. *Ut opprimens virginem*. Ecce, quia ante egressum virgo fuit, post vero corrupta. Quid enim est eam opprimi, nisi corrumpi? Verum quæ est oppressa vi, patet nimirum quia non ideo quidem ut opprimeretur egressa est; attamen quia temerariam admisit egressionem, quia ad illicitam aspiravit visionem, ex hac gemina culpa quæ præcessit, digna fuit et meruit, ut et illam quæ non tam successit quam accessit, licet violentam, incurreret oppressionem. Sed jam de ista sic egressa, sic visa, sic adamata, sic corrupta, sic et oppressa quid in fine dicit historia? Ecce advertite: *Tristemque blanditiis delinivit*. Et ecce quia Dina quidem tristatur, sed blanditiis eam corruptor ejus et oppressor delinire conatur. Et hæc est seductoria vox, qua tristem delinire studet. Quare tristis est anima tua, et quare teipsam conturbas? Num doles quia egressa es? quid deliquisti in hoc? quod sacramentum est ut sedeas sola in domo inclusa? Quæ ista religio, si tamen religio, ut nocte ac die sola maneat in domo? quæ auctoritas talis religionis? Num eam beatus instituit Benedictus? Num magnus ille Augustinus? Ergone religiosi et sancti non sunt Cluniacenses, Cistercienses, et alii quamplures ordines qui talem vitam non ducunt? Et si hoc fortassis in quibusdam aliis tolerabile est, sed in te nequaquam quæ talis ac tanta es. Abundat namque in te præ multis aliis scientia profunda, eloquentia nitida, acumen sentiendi in corde, verbum eruditionis in ore. Quæ tamen utilitas in omnibus his? Nam universa hæc abscondita sunt. Manifesta ergo te mundo, et esto in mundo, in quo, si vis, ita esse potes, ut non sis de mundo. Noli itaque diutius includi in domo; sciens multo tibi esse utilius et fructuosius, ut tecum salveas multos, quam te solam. His quidem blandimentis de-

Inſta ſtulta hæc, ſeductorios libenter audit cantus ſirenæ; nec ſalvat jam aliquem, inſuper et ſeipſam perdit. Ecce quæ et qualia, quot et quanta mala jam incurrit quæ temere egreſſa fuit. Nam omnia hæc quæ dicta ſunt de Dina, ad eum referimus qui curioſitate nimis temeraria, et temeritate nihilominus curioſa, tam mente quam corpore egreditur de cella.

CAPITULUM XI.

De magnis multisque periculis, quæ ille incurrit, qui habitator eſt cellæ, et de illa male exit, et de eo quod magnam animæ ſanctæ confert quietem plena ac perfecta abjectio ſæcularium rerum.

Itaque, ut Scriptura dicit, egreſſa eſt Dina, et ad hoc egreſſa eſt ut videret. Egreſſa vero ad vivendum, et ipſa ad magnum malum ſuum viſa eſt. Porro viſa, etiam eſt adamata. Sic etiam adamata corruptionem ſuam ſuſtinuit; ad quam quidem coactione quadam violenta, fortassis tamen voluntaria attracta fuit. Carnalis etenim delectatio in cauſa fuit, quod ſic trahi potuit; et ideo potuit quia non nimis ſulte reſtitit, nec voluntate plena contradixit. Siquidem diu eſt ex quo primum dictum eſt: *Trahit ſua quemque voluptas*. Et ne poſt hæc omnia, miſera hæc et ſtulta prævaricatrix rediret ad cor, et contriſtaretur ſecundum Deum ad poenitentiam, etiam tris blanditiis delinitur. O quam magna et quam multa mala! Et eorum omnium quæ fuit occaſio et origo, vel quæ cauſa? Utiq; temeraria egreſſio ejus; nullum enim horum malorum incurriſſet, ſi ſe intus tenuiſſet. Sed quia curioſe exiit, ad hæc mala damnabiliter pervenit. Nam, quia curioſitas in cauſa fuit ut exiret, per hoc nimirum patet, quia, teſte Scriptura, ad hoc egreſſa eſt ut videret. Erat autem et huic curioſitati voluptas adjuncta, quia egreſſa eſt ut videret mulieres. O curioſitas ſupra modum periculosa! Nam pretioſum foras depositum perdidit quod nunquam poſtea recuperare potuit denique virgo exiit, et corrupta rediit: ſicque illum ſublimis puritatis ſtatum foras ſe amiſiſſe doluit, ad quem ulterius conſcendere nequivit. Sic et piloſus ille ac in modum pellis biſpidus (*Gen. xxvii*), nimiam foris moram faciens, a benedictione paterna ſe fecit alienum, nec ad eam deinceps potuit pervenire. *Cupiens enim (ut ait Apoſtolus), hæreditare benedictionem, reprobatus eſt. Non enim (ut idem ſubjungit) invenit poenitentia locum, quanquam cum lacrymis requiſiſſet eam (Hebr. xii. 17)*. Non itaque ut longe ſuperius dictum eſt, egreſſio de cella, illi qui aliquo forte in ea nonnunquam tædio afficitur, confert conſolationem, ſed infert duplicem deſolationem. Et ſit quidem hoc ad inſtar hydrofici, qui quo avidius bibit, eo et vehementius in ſe ſitim accendit, ut hoc ſit eum amplius ſitim; multum bibere. Quid ergo eſt? Utiq; cum quis tædio ſe ſentit affici, quaſi pro obſide det corpus ſuum parieti cellæ, et de egreſſu funditus non cogitans recurrat ad orationem, lectionem, meditationem, atque ad utilem aliquam actionem. Aderit certe ex more ſine mora, Pater ille miſeri-

A cordiarum, et Deus totius conſolationis, qui poſt hanc tempeſtatem tranquillum faciat, et nubium in ſerenum vertat, confortabit puſillanimum, lætificans moeſtum, invalidum roborans, et vacillantem confirmans, nutantem ad ſtabilitatem ducens, et fugatis undique ventis, ſedatis et fluctibus, mare turbidum in placidum et ſecurum litus commutans. Eunt proinde diſcite quid ſit: *Ipe Deus meus, Salvator meus, adjutor meus, non emigrabo (Pſal. lxi. 7)*. Tunc vos arctius in cella contineatis, cum aliquo in ea forte, ut evenire plerumque ſolet; tædium vos ſuſtinere ſentitis. Revocate ad memoriam quia illa puella, genitrix Dei ſalva virginitate mox futura, intus in ipſis penetralibus eſt inventa, quando a Gabriele eſt viſitata. Sic enim legitis: *Ingreſſus angelus ad eam (Luc. i. 28)*. Patet quia non foras, ſed intus erat, ad quam angelus niſi ingrederetur, quaſi venire non poterat. Sed ex abundanti eſt, ſuper hoc commonere vos; in pleno namque ac perfecto exercitio iſtorum præveniſtis et nos, et ſermones noſtros. Hæc tamen ideo diximus, ut quis ſit in ſilentio et ſolitudine cellæ fructus ſpiritualis, ex parte aliqua vobis oſtenderemus. Quæ vobis quidem magis antiqua quam nova ſunt; utpote quæ jam ex longo tempore, favente Domino, per jugem experientiam didiciſtis. Inde eſt quod ſuper his per locutionis noſtræ miniſterium erudiri non indigetis. Porro quantus in plena ſæculi abjectione et quam quietus ſit animæ fructus, et quies fructuosa, evidenter ex multumodis, quas perferunt anguſtiis, ii qui curis illius et ſollicitudinibus implicantur, perpendere valemus. Et quia nimis longum, imo impoſſibile eſt nobis eaſdem anguſtias ſingillatim exprimere in præſenti, unum libet nunc exemplum ſatis congruum ponere, per quod poſſunt qui indigent, quantum inter eorum occupationem, et ſanctorum qui Deo in otio ſine otio ſerviunt, diſtet quietem, addiſcere. Ecce ipſi tepidi, et de ſua multoties vita penitus incerti, ſed et omni plerumque ſpe fruſtrati, contra procellas tempeſtatum, contra ſævities fluctuum, contra violentias ventorum anxia laborant. Iſti vero ab iis omnibus, et cæteris quæ in hunc modum ſunt periculis prorsus alieni, ſecuri et læti, in ſerena et amœna tranquillitate, in tranquilla et amœna ſerénitate, in ſerena et tranquilla amœnitate enjuſdam placidiſſimi littoris ſtant. O quantum diſpendium apud illos, quantum compendium apud iſtos qui ſunt tanquam nihil habentes et omnia poſſidentes. Deſperant namque, nec ultra jam vivunt, gaudentque vehementer ex inventione ſepulcri eligente ſuſpendium anima eorum, et mortem oſſibus eorum; et ideo dormientes ſilent, et ſomno ſuo requieſcunt, malorum timore ſublato. Sciunt enim in tempore vacuitatis ſcribendam eſſe ſapientiam, et quod qui minoratur actu ipſe inveniet eam: eiſque eſſe vacandum, ut videant Deum, quia Dominus ipſe eſt Deus. Et quia *abyſſus dicit de Sapientia: Non eſt in me, et mare loquitur: Non eſt mecum (Job xxvii. 14)*.

CAPITULUM XII.

De sæcularium (cui præcipue intendunt Carthusienses) negotiorum, et sollicitudinum, et possessionum abiectione.

Hanc quidem a sæculo segregationem vos abundantè habetis, qui de redditibus ecclesiarum, parochiarum, et decimarum vos non intromittitis; contenti paupertate vestra, plena divitiis. Nihil enim extra terminos vestros vultis possidere, sicut nec debetis, ut abundantius quieti et paci vestræ consulatis. Ut autem hac via ad regnum Dei compendiosa, secunda et munda incedatis, vestri vos et exemplo et verbo docere prædecessores, et Patres qui magis volebant pauperes esse quam divites: quia (si non mentitur Paulus) *qui volunt divites fieri, incidunt in tentationem, et desideria multa inutilia et nociva, quæ mergunt homines in interitum et perditionem* (1 Tim. vi, 9); et adjungit: *Radix enim omnium malorum est cupiditas quam quidam appetentes erraverunt a fide, et insærverunt se doloribus multis* (ibid., 10). Et ecce statim admonitio salubris: *Sectare vero justitiam, pietatem, fidem, charitatem, patientiam, mansuetudinem* (ibid., 11). Et in præcedentibus: *Habentes, inquit, alimenta et quibus tegamur, his contenti simus* (ibid., 8). De hac abiectione sæcularium negotiorum et terrenarum possessionum, ut immutata et inviolata in ordine perpetuis temporibus habeatur, teneatur, custodiatur, ita pie memoriæ (ut ipsi scilicet) vir vitæ venerabilis, dominus Guigo (*Statutorum* cap. 41), homo magnæ religionis scribit: Cupiditatis occasiones nobis et posteris nostris, quantum Deo jurante, possumus præcedentes, præsentis scripti sanctione statuimus; quatenus loci hujus habitatores, extra suæ terminos eremi nihil omnino possideant, id est, non agros, non vineas, non hortos, non ecclesias, non cœmeteria, non oblationes, non decimas, et quæcunque hujusmodi. His etiam hoc modo vir Dei adjungit. Simili etiam tenore sancitum est, ut neminem prorsus sive intra, sive extra eremum istam defunctum suo sepeliant in cœmeterio, nisi forte aliquem hujus propositi hic obire contigerit. Sed et cæterarum religionum, si quis hic defunctus fuerit, quem sua congregatio hinc asportare aut nequiverit, aut neglexerit, hunc sepeliant. Nomen vero cujusquam in suo non scribent Martyrologio, nec cujusquam anniversarium ex more facient. Quod profecto ne forte alicui nimis durum et crudele videri debeat, quam rationabili causa, et intentione discreta, et ad quæ præcavenda mala hoc institutum fuerit: prædictus Jesu Christi famulus, homo magnæ suæ tempore (ut adhuc hodie apparet) tam religionis quam scientiæ evidenter manifestat, hoc modo subdens; audivimus enim, (quod non probamus) plerosque toties splendide convivari: missasque facere paratos, quoties eis aliquis pro suis voluerat exhibere defunctis. Quæ consuetudo et abstinentiam tollit, et venales facit orationes; dum quotus pastuum numerus, totus est et missarum. Nec ullum ibi vel jejunandi, vel obsecrandi constat

A propositum, ubi non de devotione facientis, sed de pascentis potius pendet arbitrio. Nulla quippe die convivium vel missa deerit, si qui pascat, nunquam defuerit. Et de his usque huc. Dicit autem et superius idem vir (Guigo, *Statutorum* cap. 40) hoc modo: Ornata aurea, vel argentea, præter calicem et calammum quo sanguis Domini sumitur in ecclesia non habemus; pallia tapetiæque relinquimus: fenestrationum et excommunicatorum munera non accipimus. Et ita prædictus homo Dei scribit de his. Vos autem, o Carthusienses, hæc quidem diligenter et cum omni sollicitudine custoditis, et bene facitis; et ideo bene facitis, quia quo minus de sæculo accipitis, eo et minus ei debetis. Sed hoc addendum, quia quo minus sæculo, et his quæ sæculi sunt, non solum per affectum, sed et per actum intenditis, eo liberius et purius, eo sincerius et suavius, eo operamplius et perfectius soli Deo intendere potestis, ut ad perfectionis tendentes desertum, ne unquam quidem in Ægypto remanere permittatis ex omnibus, quæ ad sacrificium divinum necessaria sunt. Sed plene ac perfecte intellexistis hæc omnia, quæ ad hæc tria diximus pertinere; videlicet ad externam exercitationem vestram, ad jugem quam tenetis cellæ solitudinem, ad plenam denique sæculi, et eorum quæ sæculi sunt abiectionem. Non vobis (ut arbitramur) videri debet absurdum, quod ordinis vestri, quem hæc tria commendant, suavitatem sublimem, et sublimitatem quoque suavem, quemdam diximus esse paradisum. Vere paradisus est, hortus utique deliciarum, omni delectatione refertus, et amantissime omnimoda plenus. Sed rigetur iste paradisus, hoc enim probabile et valde bonum. Porro irrigatio ejus, augmentatio ejus; irrigatio ejus, profectus ejus. Nam tunc irrigatur, cum robur ei et incrementum confertur. Et paradisus est, et irrigari ei necessarium est. In conversatione quippe spirituali non proficere delicere est. Dum enim (ut Scriptura dicit) *cum consummaverit homo, tunc incipit* (Ecl. xviii, 6), paradisum quidem patet, paradisum esse, et irrigatione tamen indigere. Amplius: Cum juxta quod beatus Job dicit (*Job* xiv, 1), et nos omnes jugiter experimur, nunquam in eodem statu natus de muliere permaneat homo, vel ascendit ad alta munere roborantis eum gratiæ, vel descendit ad ima pondere infirmitatis propriæ. Ideo ex his luce clarius patet, quia qui de augendo spirituali profectu suo solliciti non sunt, nimirum in defectum teterrimum corruunt. Qui enim hujusmodi sunt *ibi* (ut longe ante nos dictum est) *deficienti incidunt periculum; ubi proficendi deposuere appetitum*. Idcirco ipse paradisus irrigatur, quia qui lotus est, indiget quoque ut pedes lavet. Et cum omnibus apostolis plus laboraverit Paulus, indignum se tamen asserit ut vocetur apostolus.

CAPITULUM XIII.

De loco sanctæ voluptatis et de spirituali fuga sancti Jacob.

Quomodo, ait, aliquis, iste paradisus irrigabitur?

In Genesi quid scriptum est? quomodo legitis? A Nonne Scriptura dicit, quia *fluvius egrediebatur de loco voluptatis ad irrigandum paradysum?* (Gen. ii, 10.) Et quis fluvius iste? imo quis hic voluptatis locus? Nam hoc prius quaerendum, quia nimirum sicut de fluvio hoc procedit irrigatio, sic et de loco voluptatis sit fluvii egressio. Itaque ut patet ex his, difficile, imo impossibile, ut paradysus iste irrigetur, nisi prius de loco voluptatis quicumque ille sit fluvius, egrediatur. Idcirco ex quo ita est, quis hic voluptatis locus est? Nobis videtur (si ita vobis sedet) quod dulcis et suavis sinceræ charitatis unanimitas, quam secundum Deum in invicem habetis puram ac defæcatam, bonam pariter et jucundam, in omni (pro nosse, ac pro posse in Christo) et ad omne malum nolle, et ad omne bonum velle, quidam non incongrue possit et debeat dici locus voluptatis. Vere locus hic, locus voluptatis est, voluptatis inquam non carnalis, sed spiritualis; non qua caro vel spiritus inquinatur, sed magis qua et spiritus et caro purificatur, adornatur, decoratur. Hic locus est ad quem venit qui a facie mortem ei comminantis pilosi fugit, in quo vult requiescere occumbente iam sole. Sio enim in historia veracj continetur: *Cumque venisset* (haud dubium quia Jacob) *ad quemdam locum, et vellet in eo requiescere post solis occubitum* (Gen. xxviii, 11). Quis fugiens iste, nisi ille de quo præcipitur in onere in Arabia per Isaiam iis qui in terra Austri habitant, ut ei cum panibus occurrant? Ipse est electus quislibet fidelis, qui a superfluitate carnali seu mundiali, magis se ac magis elongat ne mortem incurrat. Cui necessarium valde ut eum panibus occurratur ab inhabitantibus terram austri, quatenus qui spirituales sunt, instruant in spiritu lenitatis huiusmodi; et eos qui triduo sustinent illum, in domos suas Dominus jejunos non dimittat, ne deficiant in via. *A facie*, inquit, *gladiorum fugerunt, a facie gladii inveniatis, a facie arcus extenti, a facie gravis prolii* (Isa. xxi, 15). Hæc omnia ad mortem spectant, quam minatur pilosus leni, Esau Jacob: quam ne incurrat, per fugam sibi consulere parat. Itaque fugiens venit ad quemdam locum. Et ipse est voluptatis locus, quia locus quietis est: nam et hæc sequitur. *Et vellet in eo requiescere post solis occubitum*. Quando sol occubuit? quando fervor tentationis deserbuit. Impossibile ut hic fugiens requiescat, antequam iste sol occumbat; quia quædiu mentem exurit ardor tentationis, in aëreno non pauat internæ quietis; ac per hoc nec adhuc ad locum pervenit spiritualis voluptatis. Nam quomodo ibi suavitas ulla, ubi tranquillitas nulla? Sed tunc fugiens iste, et ad hunc locum venit, et in eo requiescit, cum sanævem secundum Deum quietem, et quietam nihilominus suavitatem apprehendit, apprehendens tenet, tenens non dimittit. Jam tollat de lapidibus qui jacent, de viris videlicet divitiarum, qui in civitate Domini virtutum, in veræ fortitudinis multitudine se humiliant: illum omnium sanctorum sanctum, eamque mentis suæ capiti per hilitatio-

nem supponat; sicque ei inhaerens dormiat in eodem loco; dormiat, inquam, quantum ad quietem; in eodem loco, quantum ad suavitatem, ut ait Ilium et quies suavis et suavitas quieta. Sicque in suavitate hac, in quiete hac, purificata videns oculis mentis charitatis scalam; et in imis per compassionem proximi demissam, et in summis per desiderium Dei delixam: angelorum quoque, qui sunt veritatis præcones, et per contemplationem ascensum, et per actionem intueatur descensum: eamque qui reddet mercedem laborum sanctorum sanctorum, eidem scalæ innixum. Jam cum pavore obstupescens et cum stupore expavescens, evigilando ad se reversus exclamet, et dicat: *Vere Dominus est in loco isto*. Ubi enim Dominus, nisi in quiete cui deest omnis perturbatio? nisi in suavitate cui inest omnis dulcedo, et nulla prorsus amaritudo? *Et ego*, inquit, *nesciebam*. Nec mirum non enim hoc eo potuit sciri, quoad usque id ei datum est experiri. Verum extorrens scivit, ex quo ad locum illum venit, de lapidibus tollit, tollens capiti suo supposuit; supponens dormivit, dormiens, scalam et quæ in ea agebantur vidit. *Nec sic* dicimus quia scivit veniens, tollens, supponens, dormiens; quasi ei hanc scientiam conferre possent, si non scalam, et ad eam pertinentia vidisset. Sed quia hæc quatuor ad hoc præcesserunt, ut quantum succedere posset, cui sextum, hoc est scientia, non tam successit quam accessit. Igitur tunc scivit quando vidit; et sicut nisi videret non sciret, sic non videret nisi dormiret, nec dormiret nisi supponeret, non autem supponeret nisi tolleret; sed non tolleret nisi veniret. Itaque quando vidit tunc scivit, quia quando expertus est, et quantum expertus est, nimirum tunc et tantum scivit. In tanta quippe tali quæ re, tantam et non amplius comprehendi scientiam, quantum sentit ipse experientia. Addidit etiam ad hæc: *Quam terribilis est locus iste!* Nihil verius. Nam terribilis diabolo, terribilis mundo, terribilis et homini pravo; et sic terribilis, ut castrorum acies ordinata. Illi soli amabilis est, illi soli accessibilis est, qui fugit a facie pilosi, et in morem pellis hispidi, cum sit ipse lenis. *Non est hic aliud nisi domus Dei, et porta cæli*. Verum et hoc, neque aliquid sub cælo verius vel est, vel esse potest in hoc D quippe loco potissimum manet Deus, sed et ad cælum per ipsum introitus est.

CAPITULUM XIV.

Quomodo spiritualiter egrediatur fluvius de loco voluptatis ad irrigandum paradysum, et quis ille fluvius sit.

Iste specialiter locus Dei est, ubi et auditur vox commotionis magnæ, benedicta gloria Domini de loco suo. Nam sudarium, quod fuerat super caput Domini sepulchri ipso etiam resuscitato inventum est separatim involutum in unum locum. Quare hic locus dicitur unus, nisi quia locus est voluptatis? Non enim in scissura mentium sed in unitate Deus est; et ubi illa decet, ibi vera animæ suavitas ac a est. Hic locus est talis unanimitas vestra, quæ a

nobis superius breviter descripta est. De hoc loco emanant fluvii magni et multi : siquidem locus est fluviorum, ubi rivi latissimi et patentiores. Sed ille quam maxime fluvius de loco illo egreditur, ut paradisi vester irrigetur. Nulla fluvio hanc participatio, societas, et conventio cum fluviiis illis, de quibus Dominum alloquens Psalmista : *Tu, inquit, siccasti fluvios Eihon (Psal. LXXIII, 15)*; sed nec cum illis de quibus eidem Domino dicit Habacuc : *Fluvios scindes terræ (Habac. III, 10)* : multo minus cum illis qui dicuntur Abana et Pharphar, fluvii Damasci. Magis autem assimilari et valet et debet fluvio, qui Jordanis appellatur; in quo lavatur, et lotus mundatur Naaman Syrus (*IV Reg. v, 12, 14*); et aquis Siloe, in cujus natoris lotus illuminatur cæcus natus (*Joan. ix, 7*). Valet etiam ex parte assimilari fluvio illi, de quo sanctus Joannes in Apocalypsi, visione septima hoc modo scribit; *Ostendit mihi (haud dubium quin angelus) fluvium aquæ vivæ, splendidum procedentem de sede Dei et Agni (Apoc. xxi, 1)*. Nam quod sedes Dei et Agni, locus incomprehensibilis cujusdam voluptatis sit, nemo qui contradicere velit vel possit. De hac sede fluvius procedit incomprehensibilis illa superabundans, viva et æterna felicitas, qua in æternum fruenter electi; in contemplatione indeficienti divinæ visionis. Dicit enim Dominus de hoc electis suis : *Mensuram bonam, et confertam, et coagulatam, et superfluentem dabunt in sinum vestrum (Luc. vi, 38)*. Ecce mensura sine mensura, de qua quod superfluit, dicitur; verum hoc non in præsentis est, sed in futuro erit. Et tamen non solum possunt verba hæc de illa intelligi felicitate, qua fruenter qui digni habebantur, in præmio, quia possunt, et de sanctitate qua nunc ditantur in merito. Ut autem vos diutius non protrahamus, videtur nobis quod fervens et indeficiens puræ mentis vestræ devotio, quidam sit fluvius perenniter-fluens; qui tunc quidem egreditur de loco voluptatis, apud vos extrinsecus apparens, quasi ad publicum procedens, et inde tamen non recedens, non exeundo exit de secreto (qualem in præcedentibus descripsimus) vestræ unanimatis. Ipsa itaque qua intrinsecus erga Deum et ea quæ Dei sunt inflammati estis mentis devotio, iste est fluvius, qui tunc egreditur quando certis foras indicibus manifestatur, cum eam cohibere præ nimia ejus vehementia ipse quoque animus non sinitur. Et iste est fluvius qui egreditur de loco voluptatis ad irrigandum paradysum. Ecce quia quis iste sit paradysus quis etiam locus voluptatis, quis vero iste fluvius, quidve sit hunc paradysum irrigari, diximus vobis jam, et audistis.

CAPITULUM XV.

Quod qui ad annum conveniunt Capitulum priores, ordinis debent diligenter intendere renovationi : et de quatuor sanctis exercitiis, quibus sollicite studere debet omnis qui in cella vult fructuose commorari.

Itaque si est apud vos, imo intra vos (vobis autem dico, reverendi Patres nostri priores, qui ad annum

Capitulum convenistis) : si, inquam, est apud vos et intra vos fluvius iste, imo quia est, scitote quia jam tempus non tam læstat quam existat, ut egredietur ad irrigandum paradysum. Et dicitis : *Quomodo fiet istud? Quomodo superius ostensum est. Conventio in unum spirituales secundum Deum, ex Deo, pro Deo, cum Deo consensus, sicut in unum jam convenistis corporalem locum, et tam singuli quam simul omnes, cum magna devotione, et illo qui secundam scientiam est, zelo, id est, discreto de ordinis reparatione, renovatione, corroboratione, tam in sinistris, et quæ sunt, corrigendis, quam in bonis instituentis, adaugendis, confirmandis, strenue vos intromittite. Itaque levate oculos vestros; et videte regiones si albæ sunt jam ad messem, an (quod absit) siccæ ad ignem. Mane surgite ad vineas, videte si floruit vinea, si flores fructus parturunt, si floruerunt mala panica. Ibi potissimum dabit spona ubera sua sponso. Quo autem hæc atlineant, ideo devotius oportius exponere, scrutari profundius, profusius edicere, quia hæc nullo modo potestis, quantum ad ipsam dumtaxat experientiam spectat, ignorare, si vestrum studetis tam jugiter quam viriliter pro loco et tempore, pro negotio et causis, pro mensura et modo, ut licet, decet et expedit officium exercere. Hoc autem quam sollicite procuret fluvius iste, ut sic egredietur de loco voluptatis ad irrigandum paradysum, quatenus inde dividatur in quatuor capita. Nam sic verax refert historia (*Gen. ii, 10*): nos autem, si in præsentis melius non habetis, hæc quatuor capita referimus ad totidem sanctas religionis exercitia, in quibus ipsa consistit totius ordinis nostri forma [*Par., summa*]. Sunt autem, lectio, meditatio, oratio, actio : quatuor hæc, major autem horum est oratio. Omni quippe hora cum ab ipsis corporalibus necessitatibus vacamus (quibus quandiu hic vivimus, servire compellimur) in aliquo istorum quatuor inveniri, eique quam sollicite intendere tenemur. Et oportet quidem ut lectio evidentior intelligatur et memoriter retineatur : meditatio, ut nullius phantasmatum caligine obscuretur, sed plena veritatis luce illustretur; oratio quoque, ut cœlesti in omni puritate sincera et sinceritate pura desiderio inflammetur, et integra, recta, directa atque erecta plarum lacrymarum effusione humectetur. Actio vero ab omni prorsus tepore, segnitie, et perturbatione, ac murmure aliena, omne quod potest obesse omitendo, nulla malitiæ alicujus peste corrumpatur; sed magis cum perfecta sollicitudine, alacritate, hilaritate, strenuitate, quidquid valet prodesse, pro posse et nosse admittendo, omni probabili exercitio adornetur. Nisi sanctis his quatuor exercitiis sanctitatis intendere diligenter et indesinenter curemus, fructuose in cœlis nostris morari non valeamus. Quam dulce, quam suave, quam bonum, quam jucundum, quam delectabile, quam amabile videri servo Dei debet, latenti in cella, his quatuor intendere et nunc studiosæ intendat lectioni, nunc paræ incumbat orationi, nunc necessariæ suarum impendat dili-*

gentiam actioni; et ita ut in singulis his nulla hora vel momento mens sua defæcatur desit meditationi. Ipsa namque cum singulis his absens est, nulla penitus in exercitio suo plene fructuosa est. Et enim absque præsentia ejus, nec lectio valet per intelligentiam apprehendi et retineri, nec oratio in summis suspendi et morari, nec actio ad necessaria et utilia extendi et dirigi. Idcirco necessarium valde ut unamquamque reliquarum trium ista præcedat, et comitetur, et subsequatur: præcedat dico unamquamque, ut bene incipiatur; comitetur, ut bene incepta, plene consummetur; subsequatur, ut plene consummata, firmiter roboretur. Consolare (tibi dico, qui inhabitator cellæ es) consolare, inquam, et lætare in Domino, cum Domino, pro Domino, quia illam quam te speras in futuro habiturum quietem, jam modo in quibusdam suis quodammodo primitiis habes et tenes. Audenter dicimus tibi, quia si eo modo quo esse debes, in cella es, juxta quendam modum in ipso coslo es. Ecce legis et oras, meditaris et operaris: hæc sunt exercitia quibus intendis in cella. Quam sanctum os tuum, quam sancta et auris tua! Cum oras (si tamen eo modo oras, quo orare debes), os tuum in aure Dei est. Et ego verebor illud os sanctum dicere quod in ipsius aure Dei video esse? Cum vero legis, et os Dei in aure tua est. Et aurem hanc ego sanctam non dicam? Sive ergo tu loquaris Deo (quod utique facis cum oras): sive loquatur tibi Deus (quod tunc nimirum fit cum legis), beatum te incunctanter assero. Quid dicam de meditatione pura? quid de actione egregia? Nam illa sanctificat animam, hæc autem exornat manum. Quis neget Deum esse intra te, cum in mente tua nihil non bonum et sanctum, nihil non sincerum et religiosum, nihil non mansuetum et pi-um, nihil non purum et mundum, quantum duntaxat ad crimen pertinet; sed quod est sanctitatis et bonitatis, quod sinceritatis et religionis, quod mansuetudinis et pietatis, quod puritatis et munditiæ, in ea versatur. Quis etiam tunc neget eum esse apud te, cum nihil nisi quod utile est operaris? Sunt itaque quibus in cella jugiter intendis, qui habitator es cellæ, quatuor exercitia hæc lectio studiosa meditatio pura, oratio medullata, actio necessaria.

CAPITULUM XVI.

De commendatione cellæ, et de quatuor capitibus illis in quæ fluvius dividitur, qui ad irrigandum paradisum de loco voluptatis egreditur.

Quid melius, quidve jucundius, tu qui habitator cellæ es, æstimare debes, quam has die ac nocte diligenter alternare vices? Sane tam dulce tibi intendere his, tantamque in unoquoque eorum suavitatem invenis, ut quando uni intendis, vix ab eo evelli possis ut ad aliud accedas. Eo magis singula hæc tibi sapere et dulcescere sentis, quo magis eorum saporem et dulcedinem nec tam sæpe quam semper, nec tam frequenter quam indesinenter percipis. Et quidem comedis et bibis cum his studiose intendis;

sed hæc in te comestio magis famem adauget quam minuit: et multum bibere nihil est aliud quam amplius sitire. Sicque verum esse invenitur quod ipsa de se Sapientia dicit: *Qui edunt me, adhuc esuriunt, et qui bibunt me adhuc sitiunt* (Eccli. xxiv, 29). Quando te poterit arripere pusillanimitas spiritus, animi tempestas, agonia cordis, vel contristare aliquod tædium, cum quadripartitum hoc apud te vigerit exercitium? Quare quidam cellæ solitudinem et quietem [Par.; silentium] abhorrent, et suffere grave deputant; nisi quia quas, qualis quantaque sit eorum suavitas et dulcedo penitus ignorant? Cui comparabo te, vel cui assimilabo te, qui amator et inhabitator es cellæ; qui eam et amando inhabitas, et inhabitando amas? Quis in hac vita homo in hac te dulcedinis experientia superior? quia talis ut mihi videtur nullus invenitur. Sed quis tibi vel æquari poterit? Num aliquis eorum qui summi sunt rerum domini? Nullus omnino. Nempe superiores te esse fortassis videntur, quantum ad quamdam nomine tenus, et superficie tonus dignitatem periculosam; de qua et pro qua in districto Dei iudicio reddituri sunt rationem. Sed longe sunt te omnes inferiores et minores quantum ad singularem hanc, in qua tu exultas et tripudias suavitatem; sed jucunditatem, sed dulcedinem, sed hilaritatem, sed alacritatem, sed amœnitatem, sed serenitatem, sed sinceritatem, sed delectationem, sed omnis denique (ut brevi multa sermone concludam) boni plenitudinem et quamdam illius ad quam suspiramus beatitudinis cœlestis imaginem, et similitudinem. O quam magna quamque multa in his quatuor exercitiis dulcedo, in lectione, in meditatione, in oratione, in actione! Magna; nec ad eam attingit mensura; nulla; nec video quod aliquis sit ejus numerus. Et quatuor hæc, fortassis illa quatuor sunt capita in quæ fluvius ille dividitur, qui ad irrigandum paradisum de loco voluptatis egreditur. Videamus jam quid dicat Scriptura de quatuor capitibus istis: *Nomen uni Physon, nomen secundi fluvii Gyon, nomen tertii fluvii Tygris; fluvius vero quartus est Euphrates*. Et de Physon dicitur quod circuit omnem terram Evilath, de Gyon quod circuit omnem terram Æthiopiæ, et Tygris vadit contra Assyrios. Non autem dicitur quod Euphrates aliquam terram circumbeat, vel quo vadat; sed solummodo dicitur, quod fluvius quartus ipse est Euphrates. Num aliquid istorum otiose dictum est? Non utique. Jam ergo intendamus his. Os pupillæ dicunt sonare Physon. Et si hoc verum est, sicut ad pupillam visio, sic ad os locutio referri potest; nam in ore lingua est qua loquimur, in oculo pupilla qua videmus. Et ubi quod verum est videmus, ne in caligine falsitatis aberremus, nisi in studiosa sacræ Scripturæ lectione? Et quando ex ordinis indulgentia diebus festis locuturi convenimus, unde quæso loqui debemus, nisi de iis quæ lectio in se continet sacræ Scripturæ? Merito per os et pupillam, studium sacræ lectionis exprimitur, in qua lux fulget veritatis, per quam ad claritatem pertingimus luminosæ cogni-

timis; et legimus verbum sacræ eruditionis, de quo conferimus ad invicem ad documentum tam propriæ quam fraternæ ædificationis. De eo autem quod primo loco posuimus, loquitur in secunda Epistola sua Petrus, *Habemus*, inquit, *firmiorem propheticum sermonem, cui bene facitis attendentes, sicut lucernæ lucenti in caliginoso loco (II Petr. 1, 19)*. De eo vero quod secundo, sanctus David ipsum communem Dominum omnium alloquens: *Lucerna*, inquit, *pedibus meis verbum tuum, et lumen semitis meis (Psalm. cxviii, 105)*.

CAPITULUM XVII.

Quod qui habitator est cellæ omnem debeat illicitam devitare locutionem, et quæ illa sint bona ad quæ nos sacra lectio provehit.

Tu ergo, serve Dei, qui in cella solus; et non tamen solus habitas; si omnia quæ pertinent ad sacram Scripturam per plenam notitiam apprehendis ad clarissimam quandam in mente visionem pertingis. Cum vero quoties tibi indultum fuerit ut loquaris, si in his linguam tuam occupare studueris, jam non solum visum intrinsecus clarificatum, sed et os tuum mundum intrinsecus habebis et ornatum. Sic, sic, non sine causa interpretari os pupillæ dicere poteris Physon, per quod sacram nos posse per lectionem accipere diximus; dum per eam tantam acquiris et in intuitu interno claritatem, et in ore exterius verbum veritatis, ad tuam et eorum qui te audiunt ædificationem. Absit semel et iterum, absit sæpe et semper, ut in claustris festis diebus cum os tuum ad loquendum aperies, loquacitatem in eodem ore tuo inordinatam assumas: hoc enim gravitatem et maturitatem tuam omnino non decet. Non multum apparet, quod diebus aliis studiosæ lectioni, puræ meditationi, medullatæ orationi intentum te exhiberis, si os ad loquendum aperiens, loquacitati aut garrulitati, et maxime disceptationi et contentioni linguam tuam ex prava consuetudine accommodaveris: hæc enim omnia, sed et omne verbum stultum et vacuum, mendax, dolosum, otiosum, impudicum, excusatorium, detractorium, comminatorium, iratum, superbum, ab illis spiritualibus exercitiis, quibus in cella intendere debes, prorsus aliena sunt. Memento quid per semetipsam Veritas dicat: *Omne verbum otiosum quod locuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die iudicii (Matth. xii, 36)*. Si ergo est reddenda ratio de verbo otioso, quanto magis de noxio? quanquam non possit esse non noxium etiam verbum otiosum. Sed noxium hoc loco verbum vocamus, verbum deceptorium, adulatorium, litigiosum, falsum, et cætera in hunc modum verba criminalia, si quidem est crimen plerumque in ore, sicut et in corpore. Cætera, inquam, in quibus et Deus multum offenditur, et omnis qui audit non medioeriter læditur, ipse etiam qui loquitur, gravi peccato addicitur: ipso Domino teste: *Sicut ex verbis tuis justificaberis, sic et ex verbis tuis condemnaberis (Matth. xii, 37)*. Vide quanta debeat præcavere cura ne illud incurras, quod te condemn-

net. Hinc Pater et dux atque advocatus monachorum beatus Benedictus, in Regula monachorum sic scribit: *Scurrilitates, vel verba otiosa, et risum moventia, æterna clausura in omnibus locis damnamus, et ad tale eloquium discipulum aperire os non permitimus [Regula S. Benedicti, c. 6]*. Setto, dilectissime nobis, qui habitator es cellæ, quia fabulationes et nugæ, quæ in ore mutorum sæcularium fere indesinenter sunt, in ore virorum religiosorum, et maxime in ore Carthusiensium, blasphemix sunt. Certe, ut ait Dominus, *bonus homo de bono thesauro profert bona (Matth. xii, 35)*. Si in thesauro cordis tui reposita est per amorem ardentem, et exercitium continuum lectio, meditatio, oratio, utilis actio profertur utique lingua, aliqua istarum cum se moverit ad loquendum. Si hoc modo egeris, sensus tuus illustrabitur, et exterius os tuum venustabitur; et utrumque hoc bonum per studiosam tibi lectionem conferetur; ut non sine magno mysterio Physon, os pupillæ interpretetur. Hæc autem, de qua jam quædam diximus, lectio studiosa erudit nos, ut cantemus Domino canticum novum et sanctæ semper vitæ novitatem parturiamus, quia et Physon circuit omnem terram Evilath. In hac sanctæ novitatis parturitione, veræ sapientiæ nascitur aurum, et terræ illius aurum horum (haud dubium quin Evilath) optimum est. Quia nimirum est *sapientia quæ desursum est, primum quidem pudica est, deinde pacifica, modesta, suadibilis, bonis consentiens, plena misericordia et fructibus bonis, judicans sine simulatione (Jac. iiii, 17)*. Sapientia sanè nonne sapida scientia est? Et aurum quod non solummodo bonum, sed quod optimum est, in terra Evilath nascitur, quando et ab anima pia, et in qua per studium sacræ lectionis visus interior [Par., intrinsecus] ad illustrationem, et apud quam extrinsecus nihil profertur in ore, nisi quod pertinet ad ædificationem? cum sanctæ novitatis parturitioni intendit, diligit bonum, et in ipso interno palato suo, cum subjecta prorsus omni dulcedine illicita, nihil ei dulcescit nisi solus Deus, sapit ei quod omnium est honorum optimum. Et sic est uni nomen Physon: et sic circuit omnem terram Evilath, ubi nascitur aurum, et aurum terræ illius optimum est.

CAPITULUM XVIII.

De generibus sanctarum meditationum quibus intendere debet qui in cella solitarius sedet, et de studiosæ sacræ Scripturæ recordatione.

Porro nomen secundi fluvii Gyon, qui cum sit præruptio, circuit omnem terram Æthiopiæ. Ipsa est meditatio, quæ quidquid est Æthiopiæ nigredinis, ad peccati pertinentis deformitatem, priusquam per consensum animam deformem reddere possit, viriliter et valenter resistendo perterrita. Cum enim internæ meditationis puritati anima sancta ex omni parte se intendit, nulla eam sibi quantumlibet violenta tentatio per consensum subjicere valet. Mox quippe ut ad ipsam mentis januam pulsare tentatio incipit, si in defæcata meditatione perfectæ mens

occupata fuerit. Ejus nimirum vires, non tam quæ jam nocuerint abruptit, quam ne de novo nocere valeant perrumpit [*Par.* perrumpit]. Idcirco, tu, qui habitator es cellæ, sicut tibi sapit studiosa lectio, quæ est Physon, cum ejus aquas bibis, (quæ circuit omnem terram Evilath, ubi optimum nascitur aurum;) sic nihilominus sapiat tibi meditatio pura, quæ et circuit omnem terram Æthiopiæ. Nam nimis periculose evomis quicquid scribendo de aquis sumpsisti Physon, nisi statim de aquis bibas Gyon. Sicut enim legere et non intelligere negligere est, sic profecto lecta et intellecta oblivisci, quid aliud est quam omnino perdere quicquid legendo et intelligendo acquisisti? Sunt autem plures meditationum modi, quibus cum studiose intenderis, ad stabilem nimirum mentem tuam maturitatem, et maturam stabilitatem restringere poteris. Sicque coges eam ut solide subsistat in se, nec se vel inaniter elevet supra se, vel enerviter dejiciat subtus se. Nec sordescat, inquam, cum fuerit ab illo summo magistro super turmenta terræ edocta; nec inanescat cum super volucres cæli erudita. Sicut autem hujus de qua loqui proponimus meditationis diversi modi sunt, ita et diversas in animo meditantis causas gignunt. Nos autem illum primo loco modum ponimus, quo in meditantis mente causa procedit eruditionis; secundo, qui causam gignit doloris et timoris; tertio vero loco ponimus illum, qui occasionem administrat amoris et consolationis; quarta quoque, de qua percipit mens causam pietatis et compassionis; quinto verò, de quo discretionis causa venit et abjectionis; sexto loco illum ponimus modum, de quo venit in anima renovationis suæ causa et reparationis; septimo quoque, de quo stuporis causa venit et admirationis; octavo illum ponimus modum, quo in mente meditantis illa revolvuntur, quæ sunt invisibilia et spiritalia; sed et illum nihilominus ponimus, quo mens sobria et sancta ab omni non solummodo affectione impari, sed et ab omni cogitatione otiosa prorsus expers effecta et aliena, per visionem non jam spiritualem, sed nec rationalem, sed per visionem potius intellectualem, in ipsis veris ipsam veritatem beatis conspiciat. Hic puræ mentis beatus fit excelsus in Deum, qui jam non simplex meditatio, sed excellens valet contemplatio vocari. In ea eamque pia et succensa mens, omne corpus, omnesque corporeas imagines similitudinesque transcendens, in ipsa luce Veritatis, in qua vere et vera sunt omnia, præterita præsentia et futura; nec aliter præterita, quam futura vel præsentia; nec aliter præsentia, quam præterita vel futura; nec aliter futura, quam præsentia, vel præterita; sed simul, et semper, et eodem modo omnia, quæcumque et Veritas revelavit, simplici intuitu contemplatur. Quidquid in hac fuerit visione ab anima sancta pure comprehensum, vere luminosum esse constat, et certum. Ipsa est quæ remota visione imaginaria pariter et phantastica, visionem sensualem et spiritualem clarificat, ut fiat in te videns, vel mysteria loquens, vel occulta patefa-

ciens, vel ventura prænuntians. Sunt autem et alia fortassis meditationum genera quæ rationabiles et convenientes ex se causas producant; sed ista nobis in præsentia occurrerunt. Et nunc audi plenius et perfectius, tu qui habitator cellæ es, quædam quæ pertinent ad hæc. Itaque, ut primum de primo modo sermonem habeam ad te, sedens in cella tua, mente per omnes divinæ paginæ libros discurre; comitante silentem hanc ruminationem et recordationem tuam intelligentia, eamque clarificante, revolve apud te, imo intra te, in mente, quæ in libris sunt legalibus, et libris prophetarum, et agiographorum; sed et quæ continentur in libris quæ ad Novum pertinent Testamentum, evangelistarum videlicet et apostolorum, atque doctorum catholicorum narrationes et generationes, eventus et gesta; sive quæ historicæ, sive quæ allegoricæ aut tropologicæ, vel certe anagogicæ, recte et catholice intelligenda sunt. Duc considerationem tuam ab ipso mundi exordio, per ea quæ per quatuor successuum variationem [*Par.* narrationes] sunt facta et dicta, per ætates sex, per tempora tria, per status duos: et a tempore Incarnationis Christi usque ad hujus temporis fecem, quæ ad ipsum Christum, quæ etiam ad apostolos, et martyres, et confessores, et virgines spectant. Quam magnum sub silentio in corde tuo multiloquium in singulis! Num quando hæc omnia et singula intra te ruminas, esse solus in cella dicendus es? Non utique tunc solus es, quia cum his diligenter intendis, universæ de quibus agit vetus et nova Scriptura, et de quibus in Scripturis Patrum qui post Incarnationem fuerunt mentio fit, tecum quodam modo personæ sunt. Nisi quia hoc fortassis peramplius et perfectius est, quia in te quoque sunt: et magnam quidem ac multam hic percipies eruditionem, qui ipsam intra te sacræ Scripturæ comprehendis universitatem.

CAPITULUM XIX.

De illo meditationis modo, qui in animo meditantis timoris gignit causam et doloris, qui in octo modis dividitur.

Meditationi huic succedit alia, et est (o tu, qui habitator es cellæ) quæ specialiter pertinet ad te. Sedens itaque in cella tua recogita in amaritudine animæ tuæ annos et dies tuos; volvens intra te et revolvens quæ et quanta et qualia mala, ubi et quando, qua voluntate et intentione, sed et quando sive in mente sive in carne tua commisisti. Cogita et recogita intra te, quam sis et mente et corpore infirmus, quam proclivis ad vitia, quam invalidus ad virtutes, quam multis sis timoribus contractus, doloribus afflictus, erroribus vagus, curis anxius, suspicionibus inquietus: quibus quantisque periculis sis expositus, vinculis ligatus, sordibus inquinatus, piaculis repletus, quam magnorum sis multorumque malorum molibus oppressus. Qualiter fere incessanter alienis a te, dilanieris in te, dilacereris intra te, disperis extra te, dejiciaris infra te (et prosternearis subtus te, sed et inaniter elevetis supra te. Et quia nimis longum est, imo impossibile no-

his est omnes numerare calamitates, quas intus et extra miser patitur homo, cogita quomodo sis ipse similis descendentibus in lacum: et nisi tibi gratuita Conditoris tui adsit gratia, talis es in tentatione, qualis est vel cera a facie ignis, vel pulvis levissimus in flatu vehementissimi venti. Representet tibi post hæc in mente tua ipsa meditatio tua, quam terribilis sit ipse universæ creaturæ Conditor in consiliis super filios hominum, reproborum nec mala diluens, nec bona acceptans, insuper et corda eorum justo sed occulto iudicio suo non emolliens, sed etiam indurans, ne convertatur et sanet eos. Cogita intra te quod Ecclesiastes dicit, quia *sunt iusti et sapientes, et opera eorum in manu Dei sunt; et tamen nescit homo utrum amore an odio dignus sit* (Eccl. ix, 4); sed omnia in futurum servantur. Tunc crunt certa, quando ut se emendet homo, nec locum jam habebit, nec tempus. Dicit item idem ipse: *Considera opera Dei, quod nemo possit corrigere, quem ille desperaverit* (Eccl. vii, 14). Statue post hæc ante oculos considerationis tuæ, ipsum animæ tuæ a corpore egressum depingens modo intra te, quam terribilis tibi erit hora illa, et ideo non mediocriter etiam nunc metuenda? quanta erit tunc, et in anima tua trepidatio, et in corpore tuo afflictio, quando duos istos (at sic dicam) socios, qui simul aliquando fuerunt (dico autem de corpore tuo et de anima tua) separabit ab invicem amara et inimica mors. Meditare nunc apud te, imo intra te, quæ tunc erit tibi in mente, non solum omnium quæ in hoc mundo sunt rerum, sed et cunctorum charorum, anticorum et parentum oblivio. Et erit tunc quidem hinc egressio, sed ignoratur penitus quo emigratio; sicut quidem ait de seipso: *Egrediar, sed nescio quo, sed nescio quando*; nec aliqua spiritus ad corpus ante novissimum diem speratur reversio, juxta illam veram sancti viri sententiam, quæ talis est: *Homo cum dormierit non refulget, donec atteratur cælum, non exiglabit, nec consurgat de somno suo* (II Cor. v, 40). Desorit corpus spiritus, ipsoque illud deserente moritur corpus. Itaque corpus quod vivit ex anima, sit exanime. Ut enim beatus dicit Augustinus (quod et nos quotidie in his qui nos præcedunt intuemur; sicut et in nobis, cum tempus nostrum advenerit, qui erunt superstites intuebuntur) discedente anima, qui ambulabat læcet, qui loquebatur tacet: elausi oculi lucem non capiunt, aures nulli voci patescunt, omnia membrorum officia conquiescunt. Non est qui moveat egressus ad ambulandum, manus ad operandum, sensus ad percipiendum. Nonne ista est domus, quam nescio quis invisibilis habitator ornabat? recessit qui non videbatur, remansit quod cum dolore videntur. Hæc beatus Augustinus de his. Convertat se jam ad aliud meditatio tua, et prævideat prout potest præsentationem animæ tuæ a corpore exatæ, ad tribunal illius iudicis terribilis, iudicis districti. Ut enim Apostolus ait: *Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Domini nostri Jesu Christi; ut unusquisque referat propria*

A corporis, prout gessit, sive bonum, sive malum (Joan. xiv, 30). Unus homo erat, qui pro eo solus ingressus est sine macula, qui et solus liber inter mortuos fuit, solus quoque dicere potuit: *Veni ad me Princeps mundi hujus, et in me non habet quidquam*. Non est aliquis nostrum in quo non habeat aliquid suum. Intuere post hæc considerationis tuæ oculo, in ipsa interna meditatione tua, quid de tuo corpore erit, postquam ab eo anima tua recesserit. Non autem necesse habet multum laborare in prævidendo hoc meditatio tua; quia quid super hoc debeat sentire, ipse quoque te certum reddit corporalis aspectus. Nam vade modo, et cujus volueris mortui sepulcrum aperi et inspice. Nonne si hoc feceris, in tantum et aspectui erit et olfactui quod apparebit horrore, ut neutrum aliquo possit modo vel ad momentum sustinere? Certe apparebit cadaver horribiliter fetens, putredine scatens, vermibus scaturiens: et usque ad hoc deveniet istud de quo loquimur corpus, ut sit post exitum animæ, fetor, post fetorem, putredo; post putredinem, vermis; post vermem, omni pulvere abjectior, vilior, fedior, et fetidior pulvis.

CAPITULUM XX.

De generali resurrectione mortuorum, et penis damnatorum, et qualiter repeti debeant illi octo modi, in quibus timoris existit causa et doloris.

Jam tibi, qui habitator es cellæ præmonstret, de qua sermonem habeo ad te, tua meditatio, aliqua de futura illa in novissimo die resurrectio mortuorum generali; quando in fine sæculi veniet ipse Rex regum, et iudex vivorum et mortuorum. Et veniet in potestate magna et majestate iudicaturus, qui in infirmitate et humilitate dudum venit iudicandus. Et eum (sicut ipse promisit) sic venerit, venient et omnes angeli ejus cum eo, et congregabuntur ante eum omnes gentes. Tunc dicit iustis, et ideo salvandis: *Venite, benedicti*; iniustus, et ideo damnandis: *Discedite a me, maledicti*. Illis dicit: *Possidete regnum*; istis vero: *Ite in ignem æternum*. O! possidete regnum. O! ite in ignem æternum. Erit tunc impletum veraciter quod de reprobis in Apocalypsi sua sanctus Joannes narravit quasi præteritum, quod adhuc est futurum. *Sustulit, inquit, angelus lapidem quasi molarem magnum, et misit in mare, dicens: Hoc impetu mittetur Babylon illa civitas magna, et ultra non invenietur* (Apoc. xviii, 21). Hic angelus ille est, qui vocatur magni consilii angelus; fortis quidem, quia *Dominus ipse fortis et potens* (Psal. xxiii, 8). Ipse magnam illam reproborum stipulum siccam æternis incendiis preparatam (quæ lapis dicitur, propter insensibilem duritiam; molaris vero, quia *in circuitu impij ambulanti* [Psal. xi, 9]) mittet in mare æternæ damnationis. Qui lapis molaris, illa est Babylon magna, quæ sic in hoc mare mittetur, quod ultra non invenietur. Et magnam quidem solet hæc in anima meditatio facere moram, depingens apud eam, imo intra eam illum iudicis qui tunc apparebit, maximum terrorem, omnium oculorum aperitionem. Nam iudicium sedebit et libri

præteritarum conversationum et internarum conscientiarum aperientur; et iudicabuntur singuli, secundum id quod scriptum habebunt libri. Depinge quoque virtutes cœlorum motas, cœlos et terras ardentis, ipsam quoque terribilem et horribilem quam in reprobos exercebit vindictam, *ponens eos at clibanum ignis in tempore vultus sui, quos ipse conturbabit, et devorabit eos ignis (Psal. xx, 10)*. Ignis utique qui ut legimus, non exstinguitur. Et multa alia terribilia, et horribilia, atque tremenda, quæ potest anima utcumque prævidere, quæ huic studuerit meditationi sollicitè et diligenter intendere. Jam vero post hæc circumeat meditatio tua, et perambulet terram illam tenebrosam, et operam mortis caligine, terram miseriæ et tenebrarum, ubi umbra mortis et nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat (Job x, 21, 22). Videat in terra illa pœnas æternas reproborum, gehennam infernalem, ubi ignis erit inextinguibilis, vermis immortalis: ubi etiam (ut innumera verbo brevissimo concludamus) nihil aderit boni, nihil deerit mali. Ecce meditationes octo, quas tibi, qui habitator es cellæ, proposui; sex quidem in capitulo præcedenti, duas vero in hoc sequenti. In has vero octo meditationes illud secundum meditationum genus dividitur, in quo timoris pariter causa consistit et doloris. Has quoque meditationes octo, repetitione volumus compendiosa enarrare, ut eas et præcius in memoria retinere, et cum volueris intra te possis revolvere. Prima est; de multis quantum ad nos absque numero, et de magnis sine mensura excessibus, quos et in mente et in carne damnabiliter commisimus. Secunda, de miseriis, quæ et ipsæ mensuram excedunt, et numerum non admittunt, quas in corde et in corpore sustinemus; tam illis quæ ad culpam pertinent quam polluimur, quam quæ ad pœnam qua cruciamur. Tertia est, de secretissima, severissima, et in æternitate immobiliter fixa animadversione, qua ille terribilis super filios hominum, justus et oculatus, atque districtus iudex Deus vigilat super creaturam rationabilem reprobam; quam et ab æterno reprobat, et in æternum damnat. In qua meditatione deprehendimus nos, non absque grandi timore et terrore ignorare, in qua via habitat lux, et tenebrarum quis locus sit, et nescire utrum amore simus an odio digni. Quarta quoque est de illa resolutionis hora terribili, in qua corpus ab anima et animam a corpore continget separari. Quinta est de manifestatione animæ ante tribunal iudicis; quando talis ibi præsentabitur, qualis hinc egreditur: cui apparebit et hostis, de omnibus eam quæ commisit illicitis, quæ per poenitentiam et confessionem et satisfactionem deleta non sunt, accusans: et conscientia iis attestans, et ipse iudex secundum sua ei merita reddens. Sexta profecto est de eo quod evacuatum anima corpus sepulturæ traditur, terra terræ commendatur, cinis in cinerem revertitur, caro vermis esca datur, in putredinem redigitur post putredinem abjectissimus pulvis efficitur. Septima est de

A generali resurrectione mortuorum, et de tremendo iudicio illo, ad quod ipsa congregabitur generis humani universitas; de terrore iudicis in quo reprobis apparebit; de prolatione terribilis sententiæ, quæ talis erit: *Ite, maledicti, in ignem æternum (Math. xxv, 41)*. Octava est de suppliciis eorundem reproborum in æternum damnatorum; ad quæ pertinet ille de quo Isaias dicit, ignis exurens, vermis corrodens (Isa. lxvi, 24), et utriusque æternitas; quia de illo dicitur quod erit inextinguibilis; de isto vero quia erit immortalis.

CAPITULUM XXI.

Qualiter in animo meditantis timor expellit elationem, et de tertio meditationis modo, qui occasionem administrat amoris et consolationis.

B Istæ meditationes, quas numero octo tibi qui habitator es cellæ, proposuimus, ad illum pertinent meditationis modum quem secundo loco proposuimus, de quo etiam diximus quod doloris gignat causam et timoris. Et verum quidem diximus: quid enim in singulis octo his aliud animus invenit meditantis, quam quod validi ei timoris causam occasionemque gignat, et doloris? Istæ sunt meditationes, quæ mentem cum eis diligenter intenderit; pungunt et percutiunt, verberant et flagellant, vulnerant et cruciant, ad compunctionem provocant et ad lacrymas excitant. Dolet quippe supra modum anima his intra se meditationibus diligenter intendens; dolet inquam et timet. Dolet multum, quia se sentit in præsentem pati tam gravia; sed magis timet, quia formidat ne in futuro patiatum valde graviora. Hunc in se habuit dolorem et timorem, qui concussus et compunctus, illi terribili iudici hoc dicebat: *In me transierunt iræ tuæ, et terrores tui conturbaverunt me (Psal. lxxxvii, 17)*. Postquam iræ tuæ in nos transierunt, terrores etiam sui nos conturbant, quia cum supra modum nobis videantur dura quæ nunc toleramus, metumus quoque ne exigentibus culpis nostris, ad toleranda in fine sine fine longe duriora perveniamus. Iste meditationis modus, quem in octo modos divisimus, tibi qui habitator es cellæ, quemdam dat ignitum sentire affectum; sicut præcedens ille, ad luminosum quemdam et præclarum se perducit intellectum. Et cum uterque modus sit admodum bonus, magis tibi iste est necessarius, quia ille quidem te instruit, sed iste te afficit; ille quasi multas divitias ostendit, iste vero ad earum te possessionem perducit. Vide quia ille dici dives debet qui divitias multas possidet, non autem ille qui eas solummodo (cum sint alterius, et non suæ) oculis videt. Ibi percipies scientiam, hic autem sapientiam; ibi ut agnoscendo scias, et sciendo agnoscas; hic autem ut timendo doleas, et dolendo timeas. Quod ibi est, quasi tenuiter fragrat in olfactu, quod vero hic est, plene sapit in gustu. Illi intendere, nisi similiter intendas et isti, periculosum est tibi; quia ille nonnunquam administrat elationem, hic autem semper humilitatem, nam scientia inflat, et cognitio mentem inaniter exaltat: dolor vero, dum compun-

gendo flagellat, inflationem detrahit facit; et timor, dum quasi minando excruciat, inanem in mente exaltationem premit. Itaque causa est multoties scientia et cognitio, elationis; sed est dolor et timor semper causa profundæ humilitatis. Itaque in primo illo meditationis modo, quasi cernis quamdam maximam lucem; in hoc secundo quemdam maximum sentis calorem: et idcirco statim postquam diligenter intenderis illi, intende non minori diligentia et isti, ut si forte inquinasti in illo pedes tuos, in isto quoque laves eos. Verum, sicut primus ille modus indiget isto secundo, ne nimis inaniter per tumorem elationis erigat; ita nihilominus et iste secundus indiget quodam tertio, ne nimis lethaliter per horrorem desperationis deficiat. Quia igitur nihil in hoc secundo meditationis modo tua, o, qui habitator es cellæ, mens invenit nisi quod est doloris, quod magnæ est amaritudinis; ne forte (quod absit) abundantiori tristitia absorbeatur quando hæc cogitat, bene facit si sibi læta quædam et dulcia, ad mitiganda tristitia hæc, et ad minuenda ne in id quod nimis est se extendant amara ista, representat. Idcirco representet hic tertius meditationis modus tuæ intrinsicæ menti, quantæ sit dulcedinis et pietatis, quantæ clementiæ et bonitatis ipse Deus, quod suavis est universis, quod miserationes ejus super omnia opera ejus, quod multus est ad ignoscendum, quod præstabilis super malitia, quod longanimis est in exspectando, quod multum misericors in remittendo, quod Pater est misericordiarum et Deus totius consolationis, qui consolatur suos in omni tribulatione eorum, quod quomodo miseretur pater filiorum ita [*Par.*, ipse.] quoque timentibus se miseretur. Id autem quam maxime meditatio, hæc menti tuæ representet, quod proprio Filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum: omnia nobis in illo donans; et in ipso, et per ipsum, mundum sibi reconcilians. Quod idem Filius in tantum nos dilexit quod lavit nos a peccatis nostris in sanguine suo; quod pro nobis indutus est carne, turpatus cruce, multatus morte. Quod carnem suam et sanguinem suum dedit nobis, et animam pro nobis; carnem ad duram, et diram, et ignominiosam passionem; sanguinem vero ad largissimam de quinque locis sacratissimi corporis sui effusionem, animam ad emissionem. Et si volumus aliquid interius in his scrutari, nobis et carnem dedit in cibum, et sanguinem in potum, et animam in pretium. Quid hoc ad nos? multum per omnem modum; ut reficiamur videlicet jejuni, potemur aridi, relinamur captivi. Qui tot et tanta passus est pro te putas quod deserat te? Absit ut hoc putes. Quam multos, qui longius quam tu, recesserant ab eo vocavit ad se? Nam ipse est, qui ubi abundavit delictum, superabundavit gratiam facit. Testis est sanctus David, qui peccavit peccatum grande. Nam, adulterio pollutus, homicidio cruentus, adauxit quoque geminum malum hoc abominatio proditionis. Erat autem quo li-

gatus fuit funiculus triplex; adulterium, homicidium, proditio; fœdus ipse, cruentus et dolosus. Et difficile quidem imo impossibile ut rumperetur, nisi quia ubi abundavit delictum, superabundavit, in eo et gratia. Nam hæc ejus peccata erant; Incestus, crudelitas et dolus. Sed ubi abundavit incestus, superabundavit munditia; ubi abundavit crudelitas, superabundavit pietas; superabundavit et simplicitas puritatis, ubi abundavit dolus proditionis. Certe multiplicantur super numerum qui tales sunt, si velimus (quod tamen non possumus) revocare ad memoriam universos quorum misericors Deus et pius remittit iniquitates, legit peccata; abluens eos, et justificans, ac sanctificans in Spiritu sancto. Sic sic, quantum distat ortus ab occidente, longe fecit ab eis iniquitates eorum, ponens in eis bonum ubi erat malum, ubi injustitia ibi meritum, et gratiam ubi culpa. Et hic est tertius meditationis modus, de quo tibi diximus, qui habitator es cellæ, quia occasionem gignit et causam amoris et consolationis; sicut præcedens, qui secundus est, timoris administrat causam et doloris. Et necessarium valde ut hic modus tertius succedat primo, quatenus quemadmodum secundus in primo evacuat tumorem elationis, ita et tertius horrorem a secundo auferat desperationis. Sicque in duobus his modis, secundo videlicet et tertio mens tua Deo cantare valeat, non solum misericordiam, ne eam elevet temeraria præsumptio, nec solum judicium, ne eam absorbeat mortifera desperatio; sed misericordiam pariter et judicium, ut nequaquam in unam sui partem claudicat; ne (quod absit) a recta semita exorbitet, sed via recta incedere curet: non declinans, vel a dextris, insipienter in spe vana [*Par.*, vacua] exultans; vel a sinistris, damnabiliter in desperatione profunda trepidans.

CAPITULUM XXII.

De quarto meditationis modo, qui causam gignit in animo meditantis pietatis et compassionis: et quod quædam quæ videmus ab aliis mala fieri, magis debeamus intra nos plerumque excusare, quam temere judicare.

Meditationis quoque quartus modus est, de quo percipere debes tu, qui habitator es cellæ, causam pietatis et compassionis. Et apte modus iste, illi succedit tertio modo, qui causam tibi administrat consolationis; ut tu nimirum consolatus quoscunque videris vel miseria afflictos, vel culpa contaminatos magis prostratus ad compatiendum, quam ad judicandum; magis ad consolandum te promptum exhibeas, quam ad exprobandum. Hoc ideo diximus, quia illi, qui habitu religionis induti videntur, seu monachi, seu etiam clerici regulares, in claustris suis morantes, vel nos quoque anachoretæ et eremitæ, qui soli degimus (et utinam soli), cum aliquid intuentur ipsi quod eis displicet, intuemur et nos nulla discretionis præ oculis habita, abaque compassione aliqua. Et illi multoties ad judicandum potius quam ad consolandum concurrunt, concurrimus quam sæpe et nos.

Ut quid tu qui in angulis cellæ tuæ latitas, alios judicas; non quidem jam ad similitudinem lupi rapacis, sed magis mordens ad instar pulicis mordacis? Nec judicas, ut ille judex justus, in æquitate, sed magis ut judex iniquus, qui nec homines times, nec Deum revereris, in iniquitate. Nam impingis in priorem tuum, aut in eum qui loco ejus, ipso absente tibi præest, seu in provisorum tuum, vel in aliquem fratrum tuorum. Nunquam aliquem istorum reperies, qui non tibi multoties reprehensibilis appareat, etsi nususquisque veraciter irreprensibilis, sicut homo esse potest existat. Quomodo, ait, erit istud, ut cum aliquis eorum merito reprehendi non debeat, mihi quoque unusquisque eorum jure reprehendendus appareat? Ex eo quidem est quod tu superbus et iracundus, immitis et impatiens es, et nunquam propitiam tuam, quantumcumque fuerit perversa, voluntatem vis frangere; sed eam semper contra jus et fas, protervus et rebellis, atque quantum in te est penitus invincibilis conaris adimplere. Cumque omne quod in te est, sic sit in te, ut non ab aliquo alio, sed a teipso sit; tu tamen non id tibi, sed aliis potius imputas, quia oculos quidem tuos ad alios aperis, ad teipsum autem ex toto eos claudis: unde fit ut salubriter teipsum videre non possis, dum nunquam te, sed semper alios attendis. Si enim tuus te oculus plene videret, nullas multoties tibi alius quisquam quam tuipse, tibiipsi reprehensibilis appareret. Sed quia quadam nimis gravi infirmitate deprimeris eos qui etiam bene tibi in omnibus ministrant, semper reprehendis: cum hoc te cogat facere non eorum aliqua (quia prorsus nulla est) negligentia, cum omni tibiipsi serviant diligentia; sed tua potius infirmitas magna. Nec ista idcirco diximus, quod omnia quæ ab aliis vides fieri, semper debeant laudari, et nunquam pro loco et tempore, pro persona et causa a te reprehendi (cum non tam sæpe, quam fere semper magis reprehendenda videas quam laudanda), sed ut sic, cum causa exigit, alios accuses, ut in his in quibus tuipse digne accusari debes, te nunquam excusos. Et sic fiet ut dum incessanter attendis quam gravis tua mala propria, tolerabiliora tibi videantur aliena; ut dum zelus tuus plene temperatus fuerit etiam nimis esse non possit; Eritque hoc cum nunquam nimis vel sublesteas citra, vel se extendens ultra, sub modo se cohibeat et mensura; via quidem regia ambulans et nequaquam nimis temere vel a dextris vel a sinistris declinans. Itaque tu qui habitator es cellæ, cum nonnulla vel audieris vel videris a quibusdam mala committi, sic ea per solum et rectitudinem accuses, ut ex nonnulla parte per pietatem et compassionem excuses. Nequaquam laudandum putes quod jure debet reprehendi, sicut nec reprehendendum, quod merito laudari: ne illud propheticum incurras quod tale est: *Vae qui dicunt malum bonum, et bonum malum; ponentes amarum in dulce, et dulce in amarum, ponentes lucem tenebras, et tenebras lucem (Isa. v. 20)*; sed sicut semper cum laudas, adulatio debet abesse;

ita nihilominus cum reprehendis compassio debet adesse. Idcirco cum sinistram aliquid fieri videris, puta id evenire ex infirmitate, puta ex subreptione, puta ex casu. Excusa intentionem operantis, si excusare non potes ipsum opus. Quod si nec ipsam videris prorsus aliquam excusationem admittere, puta tentationem nimis fuisse vehementem. Cum itaque aliquem videris spiritualiter ægrotare, sic ejus tibi displiceat ægrotatio, ut placeat tamen tibi qui ægrotus jacet: nec tibi placeat quod ægrotus est, sed ille tibi placeat qui ægrotus est. Sic, sic diliges hominem, et persequeris peccatorem: qui tamen placere tibi debet, non quia peccator est, sed quia homo est. In malis proinde, quæ videris apparere in hominibus, nec zelus tibi, nec compassio desit: et sic tam illam quam ista in te sit, et utriusque causa, principium quoque, et medietas, atque finis, sincera et ordinata charitas adsit.

CAPITULUM XXIII.

Qualiter quintum meditationis modum opponere debeamus in mente nostra, contra illam, qua jupit pulsamur, tentationem carnis, diaboli et mundi.

De quinto meditationis modo, despectionis causa venit et abjectionis, et venit hoc modo. Japis te experientia debet reddere certam, qui habitator cellæ es, quia nullatenus absque tentatione esse potes. Si enim vera est illa sancti viri sententia: *Tentatio est vita hominis super terram (Job 1, 7)*, imo, quia vera est, tentatio nunquam deesse potest quando vita super terram est? Consequens proinde est, ut cum jam non super terram amplius vivis, scias quod nequaquam ante, sed tunc primum sine tentatione sis. Nunc te tentat caro, tentat mundus, tentat et ille hostis antiquus. Trahere te nititur caro ad voluptatem, mundus ad vanitatem, diabolus ad illum quo ipse plenus est, superbie et tumoris, invidie et livoris, iræ, odii, et aliorum quæ in hunc modum sunt vitiorum spiritualium horrorem. Tu autem cum aliqua istarum tentationum pulsari te sentis, statim te ante te, sedens in cella tua: et in interna meditatione tua vide et considera qualiter eam despiciere, et a te abjicere possis. Cum te caro tentando alloquitur, voci ejus nefarie non præbeas aurem, sed absque omni mora fac eam silere: fac autem hoc modo. Considera in meditatione tua quam impura, quamque fœda sit hæc caro quam portas, quam immunda et brevis sit omnis delectatio ejus, quod post modicum morti est tradenda, et post mortem futurum est vermis, et putredo, et fœtor; post vermem vero, fœtorem et putredinem, abjectissimus et vilissimus pulvis. Cum igitur ad experientiam illicitæ et sceleratæ, ac ideo mortiforce dulcedinis trahere te nititur, depicta ab illo aeductore callide coram mentis tuis oculis, carnalis species formæ; considera, non quidem qualis utcumque extrinsecus videtur apparere, sed magis qualis in ipsa rei veritate, in seipsa etiam nunc in vita sit, et qualis post mortem futura sit. Videbis aperte, quia quasi sacculus quidem foris nitidus apparet, sed intus omni spurcitiâ, et immunditiâ, et

corruptione intolerabili fetet. Nunc mentis tue conspectibus talis per omnia appareat vivens, qualis erit mortua in sepulchro jacens, et vermicibus seaturiens, et evidenter deprehendes quod cum illa concupiscitur, nihil aliud quam tabes et pulredo desideratur. Sic cum beato Job, testa sanient rades (*Job* 11, 9); sic ad petram miseræ filix Babilonis parvulos allides. Cum autem in auribus tuis es aperit mundus innotundus, suggerens tibi ut illum qua ipse plenus est desideres vanitatem, considera quod fumo similis est omnis altitudo ejus, et annis gloria ejus ad finem ignominiam velocissime tendit. Cum aliquem videris in eo exaltatum, et elevatum sicut cedros Libani, transi, et ecce non est. Nam Jans ejus brevis est, et gaudium ejus ad instar puncti. Si ascenderit usque ad coelam superbia ejus, et caput ejus nubes tolligerit, quasi sterquilium in fine perdetur, et qui eam viderant, dicent: Ubi est? Velut somnium avolans, non invenietur; transibit quasi visio nocturna (*Job* 21, 5-8); et cetera quæ ab inimicis sancti viri, mendaciter quidem, de eo dicta sunt, sed veraciter de superbo quolibet et impio, qui contemptus omnino celestibus, sola quæ mundi sunt cogitat et amat. Jam vero ad destruendam vocem amici versipellis et malitiosi, nihil (ut mihi videtur) vivacius poterit opponi, quam omnimoda perfectio illa sanctitatis (quam in corde habuit, et in ore protulit, et opere ostendit) Salvatoris tui. Ut clavus clavum expellit, in nihilum penitus redigat in corde tuo abundantiam malitiæ diaboli, habita semper præ oculis mentis tue, inestimabilis [*Par.*, ineffabilis] illa plenitudo sanctitatis Domini et Redemptoris nostri Jesu Christi. Nihil omnino ad mortem pertinens ille tibi per consensum infundere poterit, quod non suaditus annihilat in mente tua, superabundans sanctitas hujus, cum plene et perfecte per puram meditationem, cum devotione et amore intra te perseveranter manserit. Hæc itaque meditatio est, causam tibi conferens cujusdam bonæ despectionis et abjectionis: docens videlicet te despiciere in te, et abjicere a te, quidquid tibi suggerit susurrans in interna aure tua, vel caro ad sædam voluptatem, vel mundus ad instabilem vanitatem, vel ille magnus hostis noster ad omnimodam perditionem.

CAPITULUM XXIV.

De tædio quod aliquis patitur qui cellæ habitator est, et quomodo illud a se repellere, seque renovare ac parare possit.

Ad ea vero in quibus renovationis tue existit causa et reparationis, tibi dico, qui habitator cellæ es, ætius meditationis pertinet modus, quam hoc modo intra te debes habere. Apprehendit te multoties cum solus in cella es, inertia quædam, languor spiritus, lædium cordis; quoddam et quidem valde grave fastidium sentis in te ipso; tu tibi oneri es, interna illa qua tam feliciter uti solebas suavitas, jam defecit tibi. Dulcedo quæ tibi inerat heri et nudius tertius jam in magnam amaritudinem versa est; ex toto aruit illè quò abundantissime perfundi solebas

PATROL. CLIII.

A lacrymarum humor; spiritalis in te emarcuit vigor, interit decor. Distantiam et dilaceratam, confusam et discissam, tristem et amaricatum portas animam tuam; et ubi eam ad quietem componas non habes. Non jam sapit tibi lectio, oratio non dulcescit, solitas meditationum spiritualium imbres non invenis, et quid amplius dicemus? Nihil in te remansit hilaritatis, alacritatis, jucunditatis spiritualis. Ad cachinnos, ad fabulationes et otiositates promptus et velox es; ad silentium vero, ad agendum aliquid utile, et ad omne spirituale exercitium tardus omnino et piger es. O quam misera mutatio studiorum! Jam idem ipse non es qui aliquando fulsti, sed ex toto alius. Sed consurge, excutere de pulvere, solve vincula colli tui. Copare qui sic discissus es reparare te: et renuntians huic vetustati, intende totis viribus tue renovationi. Quomodo hoc, inquis, facere poteris? Audi, et intellige quomodo hoc possis facere. Representa tibi coram oculis tuis sociorum [*Par.*, sanctorum] præcedentium et labores magnos, quos sustinuerunt in tempore, et præmia longe majora quæ jam perceperunt in eternitate. Conjunge vectes vectibus, in interno tabernaculo tuo, corde tuo: ipsis quoque annulos aureos impono, ut firmum sit ædificium mentis tue, et non vacillet. Vectes utique vectibus conjungantur, cum virtutes virtutibus copulantur. Vide quomodo vectes vectibus ille apostolorum princeps in secunda epistola sua conjungat, qui in ea sic ait: *Ministate in fide vestra virtutem, in virtute autem scientiam, in scientia autem abstinentiam, in abstinentia autem patientiam, in patientia autem pietatem, in pietate autem fraternitatis amorem, in fraternitatis amore charitatem* (*II Petr.* 1, 5). Quanta autem ex hac vectium insimul copulatione utilitas proveniat, subdendo manifestat: *Hæc enim si vobiscum adsint, asperent, non vacuos nec sine fructu vos constituent in Domini nostri Jesu Chr. i cognitione* (*Ib.*, 8). Sed vectes hos annulis aureis impone: hoc est, considera in mente quæ et qualia, et quanta sint præmia quæ jam perceperunt. Nam per aurum claritas, per annulum vero, in quo nec initium nec finis valet inveniri, perpetuitas designatur. Ut scias nimirum, ineffabiliter prætorum suorum et perpetuitatem esse claram, et claritatem perpetuam. De ipsis quoque vectibus simul copulatis, et annulis aureis, hoc modo Psalmista facit mentionem: *Ibunt de virtute in virtutem: videbitur Deus deorum in Sion* (*Psal.* LXXXIII, 8). De virtute ire in virtutem, ad vectes: videre. Deum deorum in Sion ad annulos aureos spectat.

CAPITULUM XXV.

De his quæ in carne operatus est Christus, et de labrius sanctorum suorum.

Vade ergo, et in primis considerationis tue oentis pone illum Sanctum sanctorum, qui tuam et electorum omnium caput est, ut sic te probes esse sapientem: Nam *oculi sapientis in capite ejus*. Itaque vide eum absque omni impuritate conceptus, et natum, et pannis involutum, et in præsepio reclinatum,

lacte materno nutritum, circumcisioni subditum; A apparentem Magorum fidei Deum æternum, Regem omnipotentem, hominem mortalem; in templo præsentatum, in Ægypto cum matre ductum, et in terra Juda reductum, proficientem sapientia, et ætate, et gratia. Considera eum baptizatum, jejunantem, esurientem, tentatum, cum hominibus conversatum, ex itinere fatigatum, conversantem per omnia sancte: operantem mira, prædicantem salubria, docentem vera, patientem dura, sustinentem indigna, tacentem ad convicia, tolerantem opprobria, lavandis discipulorum pedibus se humiliter inclinantem, corporis sui ac sanguinis sacramenta porrigentem, in agonia factum prolixius orantem, sudorem sanguinis emittentem. Aspice eum venditum, emptum, osculo traditum, cum gladiis et fustibus captum, ligatum, adductum, falso accusatum, injuste judicatum, crudeliter damnatum, apudis illitum, colaphis cæsum, velatum, alapis passum. Certe eum flagellatum, derisui habitum, chlamyde coccinea indutum, spinea corona caput sanctissimum habentem dilaceratum, sceptrum arundineum tenentem, purpura ad ignominiam tectum, in derisu adoratum, ab Herode et exercitu suo contemptum, in veste alba illudum, a militibus male tractatum, crucem suam bajulantem, clavis cruci crudeliter affixum, verbis duris conviciatum, felle cibatum, aceto potatum, caput inclinantem, spiritum emittentem, dilectam illam animam suam in manus Patris commendantem. Intuere illum lancea militis in latere vulneratam, et ex eo sanguinem ad nostram redemptionem, et aquam ad nostram spiritualem ablutioem, effundentem, de cruce depositum, sepultum, inferos spoliantem, ipsum infernum mordentem, mortem mortificantem, resuscitatum, apparentem, cum discipulis convalescentem, ascendentem ubi erat prius; qui nec inde recessit cum huc venit, nec hinc abiit cum illo accessit. Hoc modo habe oculos tuos in capite tuo. Quod si diligenter hæc omnia, et alia quæ hoc modo de eo sunt, cum devotione debita, et compunctione pia, apud te, imo intra te ruminaveris, putamus quod ab hac inertia tua ex nonnulla parte eripi poteris. Nam in quanto honore et gloria illa sit exaltata natura in dextera Patris, quæ et sine omni contagio alicujus prorsus peccati, processit ex matris Virginis utero, et magnam tolerans diræ mortis agoniam pependit in ligno, ut id tibi possimus explicare, omnino non possumus comprehendere. Hoc tamen indubitanter, veraciter promittente ipso scimus, quod ubi est ille, ibi et minister ejus erit. Et est ejus eratio ad Patrem, hunc habens modum: *Valo, Pater, ut ubi ego sum, et illi sint mecum; ut videant claritatem meam quam dedisti mihi (Joan. xvii, 24)*. Appareat inter hæc (ut a capite descendamus ad membra), appareat, inquam, internæ considerationis tuæ oculis Baptista Joannes capite truncatus; Petrus pedibus sursum erectis, et capite deorsum pendente crucifixus; Paulus decollatus. Appareat Andreas, biduo in cruce vivens, Jacobus occisus gladio, alter vero

Jacobus prostratus, Joannes in ferventis olei dolium, et demum in exilium missus; et cæteri omnes apostoli consummati, illi vero bimuli, testimonium Christo non voce, sed morte ferentes. Appareat et sanctus Stephanus lapidatus, Laurentius assatus; et (quia nimis longum, imo impossibile est, singulatum universorum qui pro Christo passi sunt martyrum referre passiones) repræsentata tibi prout poteris, et quantum poteris, eorum in utroque sexu, in diversa ætate, admirabiles agones et triumphos. Sed et sanctorum confessorum venerabiles conversationes, qui etsi per sanguinis sui effusionem per apertum martyrium non migrarunt, vitam tamen sanctam martyrio non dissimilem duxerunt. Si his diu immoratus fueris, putamus quod ab hoc quo gravaris et oneraris tædio, continuo liberaberis; atque alleviatum et exhilaratum, et alacrem effectum sentire te poteris. Consulimus autem ut hæc sollicitus tunc quidem facere studeas, quando aliquid tibi forte (ut nonnunquam evenire solet) contra voluntatem tuam dictum factumve fuerit; per quod, et propter quod nimis effeceris pusillanimis et tristis, turbatus et iratus; disceptationibus amaris, susurris, iniquis comminationibus, objectionibus, responsionibus, intrinsicis miserabiliter vastatus. Curre tunc, cum hæc fuerit in mari cordis tui tempestas magna, et projecto a te silente clamore, et clamoso silentio, strepente, et horribiliter tumultuante in foro mentis tuæ; suscita pium Jesum, qui adiutor est in opportunitatibus, in tribulatione; petens ut periclitanti tibi succurrat. Idcirco veniat ante oculos mentis tuæ sanctus Abel a fratre occisus, Jacob per fugam humilem germanæ iracundiæ cedens, Joseph a fratribus venditus, quia peccare noluit, quod peccaverit accusatus, sine culpa carceri mancipatus, et innocens in lacum missus. Veniat ad cor tuum, imo intra cor tuum, mitissimus super omnes homines qui morabantur supra terram, Moyses sanctus, pro populo iniquo lapidare se volente intercedens; contradictionem et rebellionem contentiosam a Nathanael, et Abiron atque Chore sentiens: et fratris sui, et sororis detractionem sustinens? Veniat etiam ille, quem accusare nemo juste potest, conversatus sine querela ab adolescentia usque ad canos, qui grande se peccavit peccatum committere, si non pro deiciente eum a principatu populo intercederet. Qui et lugere non cessavit regem a Deo abjectum, nec tunc quidem quando se ab eo timuit occidendum. Veniat nihilominus et ille qui persecutorem suum humiliter fugit ut dominum; et se ulciscendi occasionem accipiens, et locum, non recognovit inimicum: quem etiam stendo planxit occisum, cum se tamen non ignoraret ejus in regno successorem futurum. Ipse est qui pietate pectus habens plenum, parricidam filium delfet extinctum: et interdicti se feriatur servus medicens ei, cum sit ab eo vir sanguinum, vir Belial vocatus. Et ut montes et colles transilientes omittamus (ne fastidium tibi ingeramus), alios innumeros viros misericordiæ, quorum

justitiæ oblivionem non acceperunt, et saltum facimus ad caput eorum; scis ipse quia homo vocatus est vorax, et potator vini, amicus peccatorum et publicanorum, et dæmonium habere dictus est, et Samaritanus vocatus: et cum accusaretur a multis, nihil respondit; qui et sicut agnus ad immolandum ductus est, et non aperuit os suum. His condimentis refove viscera tua, cum lethali ea veneno studet contaminare pacis ille turbator, et unitatis divisor, qui fervere facit ollam quasi profundum mare; omne sublime videns, et rex super omnes filios superbiæ existens. Hoc enim salubre tibi ut facias; quatenus depulsa a te turbida et tenebrosa, qua cooperitur mens tua, nube hac, repareris pariter et renoveris: et surgente Jesu in fluctuante, et vacillante, et fluctibus jam cooperta, atque periclitante navicula cordis tui, et imperante tentationum ventis, et profundæ atque tumsidæ amaritudinis mari, tranquillitas magna fiat.

CAPITULUM XXVI.

De septimo meditationis modo qui stuporis in mente meditantis causam gignit, et admirationis, et de eo quod per ea quæ facta sunt conspicitur ipse qui fecit.

Modus vero meditationis quem septimo loco posuimus, ille est qui in te, qui habitator es cellæ, cum in eo aliquandiu moraris, stuporis causam administrat et admirationis. Hunc si habere in te modum desideras, oportet ut solitarius sedens, et cogitationem tuam puram et stabilem, ab ipso mundi exordio, per ætates et generationes singulorum, usque ad hoc tempus in quo tu es perducas, et quæ in eis illæ universæ creaturæ conditor, atque dispositor mirabilia mirabiliter, ipse mirabilis operatus sit, diligenter attendas. Considera absque exceptione aliqua omnia quæ præter ipsum sunt de non esse ad esse ipso volente prodiisse et venisse: ipsumque qui vivit in æternum creasse omnia simul: et tamen primo omnium creatam quidem sapientiam; cum verax quoque dicat Scriptura quia: *In principio creavit Deus cælum et terram (Gen. 1, 1)*. Sed in his nullam prorsus esse contrarietatem putes: quin potius inter ipsum temporis initium et prærogativam dignitatis, distinctionem factam agnoscas. Quantum enim ad id quod primo loco posuimus: *Qui vivit in æternum, creavit omnia simul, et in principio creavit Deus cælum et terram (Eccl. xviii, 1)*. Quantum vero ad id quod secundo, primo omnium creata est sapientia, quæ est rationalis creatura. Visibilis quoque creatura, primum in rudi, et quodammodo informi apparuit materia; quæ ad illa quatuor pertinet elementa, quæ sunt, ignis, aer, aqua et terra; deinde per intervalla sex dierum in formam redacta. Sane in tribus hanc de qua loquimur creaturam comprehendimus; in informi creatione non existentium, in formatione sic creatorum, in dispositione quoque formatorum. In ipso quippe initio temporis, ante omnem diem, in illis quatuor elementis informis et rudis, de non esse ad esse prodiit materia. Postea tribus præcedentibus diebus elementa in

A locis sibi competentibus sunt disposita; sicque creatura visibilis est formata. Nam prima die lux facta est, et a tenebris divisa. Secunda die firmamentum inter aquas superiores et inferiores locatum. Tertia die aquæ in unum locum sunt congregatæ, quarum congregationes maria sunt appellatæ, et terra graminibus et arboribus est vestita. In tribus quoque subsequentibus diebus ordine convenienti exornantur. Primum sunt luminaria, sol, luna et stellæ. Die quinta sunt pisces et volatilia. Et sexta repentia, jumenta ac bestiæ terræ; et ipse homo, omnium visibilium dominus futurus. In Sabbato vero, die videlicet septimo dicitur quiescisse, quia nihil legitur in eo fecisse. Itaque si diligenter intra te consideraveris informem creaturæ corporeæ creationem, si creatorum formationem, formatorum dispositionem, primi hominis creationem, institutionem, post lapsum reparationem, et sex ætatum eventus qui in eis contigerunt, putamus quod stuporis tibi causa non deerit et admirationis. Inter hæc in ipsa mentis tuæ meditatione tange, et audi. Habet namque ipsa mens tua quemdam tactum, habet et quemdam auditum; sed utrumque spiritualem, quia et ipsa mens spiritus est. Contingat itaque tactus ejus spiritualis tria quæ insunt creaturis. Primum est quod ex se: secundum quod ex creatore: tertium vero bifarium est, digno merito condignum reddens stipendium; vel ut justitiæ, vitam; vel ut nequitias mortem. In primo contemptus operis; in secundo gloria conditoris; in tertio famulationis beneficium, admonitionis consilium, damnationis supplicium. Horum itaque trium primum quidem auxiliatur, secundum exhortatur, tertium comminatur. Inter hæc accedat tactus tuus spiritualis ad tria visibilia visibilium creaturarum, et primum quidem immensitas est, formositas secundum, utilitas tertium. In prima reperit tactus iste spiritualis admirationem, in secunda approbationem, in tertia revelationem [*Par. revelationem*]. Nam earum prima multitudinem et magnitudinem vendicat sibi, et est multitudo in similibus, in diversis, in permixtis: magnitudo vero in mole, quæ est in massa, et pondere; et in spatio, quod est in longo et lato, profundo et alto. Multitudinis vero testes sunt stellæ cæli, arena maris, guttæ pluviarum, dies sæculorum, horæ dierum, momenta horarum, pili animalium, gramina camporum, folia arborum, squamæ piscium, pennæ volucrum, et universa hujusmodi. Magnitudinis vero testes sunt, moles montium, concava vallium, tractus fluminum, altitudo cæli, latitudo terræ, profundum abyssi, et innumerabilia in hunc modum. Quantum ad nos, nec illa numerum, nec ista admittunt mensuram. Porro formositas admiranda, illa quatuor comprehendit: situm, motum, spæciem, qualitatem. In situ compositio, et dispositio, quæ sibi vendicat res, loca, et tempora. Motus vero quadrifarius est; localis, qui est ante et retro, sursum et deorsum, dextrorsum et sinistrorsum, et circum; naturalis, qui auget et minuit; animalis, qui appe-

lit et sentit; rationalis, qui discernit et facit. Speciem quoque hæc quinque mirabilem clamant: formositas, deformitas, immanitas, parvitas, raritas. Qualitatem vero hæc quinque mirabilem asserunt, quæ totidem sensus corporis pascunt; decor colorum demulcens aspectum, melos sonorum auditum, fragrantia odorum olfactum, suavitas saporum gustum, aptitudo corporum tactum. Utilitatem quidem creaturarum hæc quatuor exornant: aptitudo, gratitudo, placitum, necessitas. Non potes utique non obstupescere et admirari, tu qui habitator es cellæ, cum hæc intra te diligenter cogitas et meditaris. Visibilium namque et sensibilium creaturarum Dei diligens inspectio, magna et pervalida tibi erit admirationis causa et occasio. In eis si quidem ipsa invisibilis sapientia quodammodo videtur, quæ in semetipsa a nemine sicuti est, in præsentis exsiliis cæcitate videri potest. Hinc illud est quod quidam de Sapientia dixit: *In viis suis ostendit se hilariter illis* (Sap. vi, 17). Viæ invisibilis Sapientiæ, ipsius sunt visibiles et sensibiles creaturæ: in quibus profecto viis se ostendit, quia in suis iuxta quemdam modum operibus apparet; quæ in semetipsa nos adhuc latet. Et bene dictum est *hilariter* quia quasi quædam admodum delectabilis cuiusdam jucunditatis hilaritas est, in inspectione operis, visio conditoris. Vide igitur intra te in meditatione tua, quatuor ista elementa, et ex eis formata corporalia universa. Vide omnia sub terra repentia, de terra germinantia, super terram gradientia, in aere volantia, in aquis natantia, in firmamento lucentia: et quæcumque sunt a Deo corporalia et visibilia creata, formata et disposita: et scito has esse invisibiles Sapientiæ vias, in quibus se tibi hilariter ostendit. Ut enim Apostolus ait: *Invisibilia ipsius, a creatura mundi, per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur* (Rom. i, 20). Non autem alia sunt invisibilia Dei, aliud ipse Deus; quia quod habet, hoc est. Unde et adjungit Apostolus: *Sempiterna quoque virtus ejus, et divinitas*: et nihil est aliud, hæc invisibilia Dei, per ea quæ facta sunt conspici, quam ipsum invisibilium factorem, in iis quæ fecit et per ea quæ fecit, quodammodo videri. Sed sic videntur modo invisibilia hæc creatura mundi; quia ratione utens creatura nobilis, anima videlicet humana, hoc modo adhuc exultans, in ipsis visibilibus invisibilem conspicit, et in factis factoris notitiam apprehendit. Nam creatura cœli (ipsa est angelica) non hoc facit: non enim indiget in creatura videre creatorem quæ ipsum indesinenter videt in seipso. Tu autem qui hoc necdum potes; interim cum qui fecit conspice in iis quæ fecit. Ait quidam: *Ipsæ dedit mihi horum quæ sunt scientiam veram, ut sciam dispositionem orbis terrarum, et virtutes elementorum initium et consummationem, et medietatem temporum, vicissitudinum permutationes et commutationes temporum, anni cursus et stellarum dispositiones; naturas animalium et iras bestiarum, viam ventorum et cogitationes hominum, et differentias virgultorum, et virtutes*

A radicem, et quæcumque sunt absconsa et improbia didici. Omnium enim artificem docuit me Sapientia (Sap. vii, 17-21). Igitur si hæc omnia intra te diligenter ruminaveris, habebis profecto in hac meditatione tua nonnihil, unde obstupescas et admireris.

CAPITULUM XXVH.

De vocibus et locutionibus, quas anima spiritaliter audit: et qualiter anima ad imaginem Dei facta sit, et quem motum suscipiat, et cujus motus susceptibilis non sit.

Tempus est jam, ut ad illum accedamus octavum meditationis modum, quo diximus, in anima meditantis quæ spiritalia et invisibilia sunt revolvi. Hæc autem, de quibus loqui proponimus, spiritalia et invisibilia, ad animam pertinent humanam, ad creaturam angelicam, ad naturam etiam divinam. Et quidem de his tribus, hoc est, de anima humana, de ipsis angelis, et de Deo aliqua tractare in his capitulis proxime subsequentibus, in proposito habemus. Tu ergo, qui habitator es cellæ, et solus in ea consistens, et non solus, in primis erige intra te auditum illum spiritualem, quem superius diximus in anima haberi, et audiat trium spirituum vocem. Primus noster est, secundus angelicus, tertius vero ille est qui condidit istos. Dicit enim de illo spiritu, qui Deus et homo est: *Spiritus est Deus* (Joan. iv, 24). Habet autem unusquisque istorum spirituum vocem suam, et unamquamque quietem tunc tu vocem aulis, cum de unaquaque diligenter ac pure meditaris. Quæ illorum voces cum ad firmamentum pertineant; prima sub ipso, secunda de ipso, tertia supra ipsum est: et in hac gradum coguntur animalia figere, et alas submittere. Percipiat etiam auditus iste, et audiat spiritum increatum, hos quatuor alloquentem: angelos, sanctorum animas, diabolum, homines. In locutione prima, infusio est divine animadversionis: in secunda, immissio spontanea expectationis. Tertia vero quatuor recipit modos. Primus increpationem continet nequitiae, secundus laudem justitiæ, tertius tentationis concessionem, quartus vero prohibitionem. In duobus vero distinguitur verbum illud, quod Spiritus de quo nunc loquimur, increatus quasi dicit ad homines. Illud namque per se, aut per subjectam format creaturam; per creaturam videlicet angelicam, et in octo modia reperitur: nam formatur verbis, rebus, simul verbis et rebus, imaginibus cordis oculis ostensis, imaginibus et ante corporeos oculos ad tempus ex aere assumptis, cœlestibus substantiis, terrenis, simul cœlestibus et terrenis. Sed in quod formetur illa quæ per se est, animalis homo non percipit. Sane hoc tandiu latet intellectum, quandiu et experimentum. Illum adhuc qui eis loquitur, hos quatuor audit alloquentes. Modo uno angelos, et animas uno: illos, incomprehensibilem divinitatis infimalitatem admirando: istas vero vindictam sanguinis expectando. Diabolum tribus modis, et totidem homines. Illum, malitiam celare non volendo, innocentiam injuste accusando, et eam ad tentandum malitiose

expetendo : homines quoque, precando veniam peccatorum, gratiam meritorum, gloriam præmiorum. Lege secundum, et vigesimum octavum librum *Moralium* beati Gregorii; in eis invenies, quam profunde, quamque nitide idem vir de his disserat, quem inter cæteros constat fuisse doctores et ingenio acutum, et in eloquio decorum. Vide inter hæc, in ipsa meditatione tua interna, quod ex duabus substantiis homo factus est; una corporea, incorporea altera. In quantum (ut ante nos longe dictum est) ex corporea est, cum cæteris animalibus communis naturæ habet participationem : sed in formæ compositione, ad alia animalia differentiam habet. Nam illa formam ad terram habent inclinam et pronam : quo significatur, præter ea quæ terrena sunt, ab eis nullâ esse appetenda. Hominis vero forma in altum erigitur, et sursum elevatur; qui et præter cætera animalia [*Par.*, animalia] rectum habet incessum, et ad superna aspectum. Quo liquide declaratur, et eum quæ sursum sunt sapere debere, et tota mentis intentione illuc tendere ubi Christus sedet in dextera Dei Patris. Unde et quidam ait:

*Pronaque cum spectent animalia cætera terram,
Os homini sublime dedit, cælumque videre [tuere]
Jussit, et erectos ad sidera tollere vultus.*

(OVID., *Metam.*, l. 1, 84.)

Sic ergo homo ex corporis forma adinonetur, in appetitu bonorum a cæteris differre animalibus, quanquam cum eis corporis communem habeat naturam. At secundum animam, cum aliis animantibus non habet proprietatis communionem. Ea namque sola ad imaginem Dei et similitudinem facta est. Ad imaginem, ut aiunt, Dei facta est, secundum substantiam et puritatem rationis. Sed ad similitudinem, secundum imitationem puritatis et amorem charitatis. Vel, ad imaginem Dei facta dicitur, quantum ad veritatis cognitionem : ad similitudinem vero, quantum ad naturæ et rationis puritatem. Est autem anima imago Dei ad imaginem : nec ejusdem naturæ cum Deo, sed longe ab eo differentis; quia profectus et defectus capax est, et ideo variationi subjecta est. Et in hoc longissime a Deo distat (quanquam, imago ejus quædam sit, et similitudo), unde et ab illa imaginè valde remota est, quæ cum ipso Deo circumquaque idem est, id est a Filio Dei Patris, qui circumquaque idem cum Patre est. Inest autem animæ naturalis simplicitas essentiae suæ. Est etiam ei idem esse quod vivere. Non autem dicimus quod est vivere, vel bene quantum ad sanctitatem, vel beate quantum ad felicitatem. Cum enim non possit ex quo creata est aliquando non vivere, sicut nec aliquando non esse, potest tamen vivere male, cum est iniqua; et misere, cum est damnata. Est in ea et libertas arbitrii, qua inter bonum et malum discernit, et quod eorum voluerit diligit et eligit, ut in iis meritum ejus sit. Ecce in anima, essentiae simplicitas, vitæ perpetuitas, arbitrii libertas. Suscipit quidem motuum

A variationem, quia mutabilis est. Est autem motus secundum locum, secundum tempus, secundum formam. Illius vero motus, qui secundum formam est, tres quidam dicunt species esse, augmentum, diminutionem, alterationem. Movetur quidem aliquid secundum locum, cum ipsum de loco ad locum, mediante loco transit : quod ad solum corpus pertinet; non enim hoc spiritui humano, vel angelico convenit. Secundum tempus alia moveri dicuntur, quæ prius et posterius suscipiunt. Secundum augmentum vel diminutionem illa moventur quæ quantitate augentur vel minuuntur. Motum autem alterationis illa suscipiunt, quæ formarum et actuum diversitate quodammodo alterantur. Sunt autem res quædam, quæ omnium generum motuum susceptivæ sunt; velut res corporeæ, quia loco et tempore moventur. Spiritus quoque creati variis affectibus moventur quos incipiunt habere, et desinunt. Et ita motum secundum formam, semper sequitur motus secundum tempus. Spiritus ergo creati, quia de bono in malum moventur, de malo in bonum, de bono in bonum, de malo in malum, duabus speciebus motuum moventur. Motus vero secundum locum, animæ convenire non potest; sed illius qui secundum tempus, et secundum formam fit, susceptibilis est. Nam per varias affectiones sæpe variatur, quod sine motu temporali fieri non potest. Non enim mediante loco, ad locum de loco movetur, quia localiter non movetur. Dicit quoque beatus Augustinus : « Nihil quod corpus non est, in loco est. » Sed et Boetius in libro de Trinitate nec quantitates, nec qualitates in loco dicit esse : quas tamen verum est in subjecto esse. Etenim aliud est esse in subjecto, aliud in loco : sicut aliud est animam esse in corpore, aliud animam esse in loco. Quæ enim in loco sunt, locum replent, locum occupant, quod soli corpori convenit. Nam non sine causa philosophus dicit quod « singulæ particulæ loci, obtinent singulas particulas corporis (lib. iv, *Physico*). » Corpus quippe in loco esse, est ipsum corpus locum replere; est ipsum distantiam facere; id est sursum, deorsum, retro et ante, dextrorsum et sinistrorsum. Hoc nimirum animæ non convenit, quæ sic est in loco, et sic circumscriptibilis est, quod nullius loci ambitu continetur et includitur, sicut continetur et includitur corpus. Hoc autem falsum esse nullus dicit, qui quantum natura spiritus a corporea distet natura comprehendit.

CAPITULUM XXVIII.

De illis beatis spiritibus, quæ videlicet illa sint quæ ad eos pertinent, et quid de illis in pura meditatione sua, cellæ debeat intra se habitator revolvere.

Nunc autem tibi, qui habitator cellæ es, aliqua de istis cælestibus spiritibus dicere libet. Nam tua potissimum conversatio cum illis esse per puritatem, et aviditatem, atque per desiderium debet. Non enim putare debes quod quando in cella es, solus in ea sis. Nam nunquam minus solus es, quam cum in ea solus es (ita dicimus hoc), si in illa eo es modo

quo esse debes. Tunc tunc solus es, cum in interno puræ et defecatæ mentis tuæ cubiculo inclusus, clauso ostio cordis contra universa inutilia, oras in spiritu Patrem tuum? Solusne tunc es, cum in ipsis internis animi tui, quibusdam maturis et integris intellectus luminosi, et affectus succenssi passibus, exclusis a te hora eadem universis cogitationibus levibus et otiosis, lucidas et pulcherrimas perambulabulas et circumlans mansiones spirituum beatorum, qui in cœlis semper vident faciem Patris? Quomodo tunc solus es, cum in dilatatis et purificatis, et in longis præteriis spiritus tui, in lumine et ardore magno, non absque gaudio ineffabili et exultatione, discurras per cuneos patriarcharum, per collegia prophetarum, per senatum apostolorum, per decoratas rosas martyrum, per formosas violas confessorum, per amœna et suave olentia lilia virginum? Quam bonum est hic te esse! quam dulce est et suave formosæ et speciosæ columbæ, et animæ (cujus hæc vox est: *Dilectus meus mihi, et ego illi* (*Cant. ii, 16*): sed et ista: *Vulnerata charitate ego sum* (*Ibid., 5*), inter ejusdem dilecti lævam et dexteram dormire? ubi eo securius pausat, quo sollicitius et diligentius pro illius quiete ipse vehementer, ipse zelans omne quod hunc vigilem ejus soporem turbare valet, et diminueret, ac impedire, procul repellere non cessat. Denique cum adjuvacione quadam admirabili alloquitur Alfas Jerusalem: *Ne suscitetur, ait, neque evigilare faciat dilectam, donec ipsa velit* (*Cant. iii, 5*). Et nunc, dilectissime nobis, tu qui inhabitator cellæ es, dans in quantum potes, transitoriis tergum terrenis et infimis, faciem vero sempiternis, cœlestibus et supernis, erige cordis tui cogitationem ad ea quæ de spiritibus illis cœlestibus sentienda et tenenda sunt. De non esse ad esse, volente Deo [*Par. illo*] omnipotente universæ creaturæ Conditor proderunt. Non enim Deo coæterni sunt, sicut nec coæquales, nec consubstantiales: quia licet valde præcelsæ et dignæ, creaturæ tamen sunt. In ipso mundi exordio creati sunt, quando cœlum et terra primum condita sunt. Et simul quidem creati fuerunt, et boni qui perstiterunt, et mali qui corruerunt; sicut simul et aversi præcipitati, et conversi confirmati. Sic enim asseruerunt, et in suis scripturis reliquerunt doctores catholici, qui de iis tractaverunt. Creati rationales, et omnes quidem, tam illi qui futuri erant mali, quam illi qui futuri erant boni, charitatis creati sunt capaces. Non autem dicimus quod charitatem omnes erant capientes, sed charitatis capaces. Nam qui se a Deo averterunt, et in æternum damnati sunt, nunquam charitatem habuerunt, sed nec unquam habebunt; et ideo charitatem capientes et habentes, mali creati non sunt, sed charitatis capaces. Nam habere potuerunt, sed contra Conditorum suum intumescerent, eam habere noluerunt. Dicit ergo propheta Ezechiel, de illo qui ruinæ illorum auctor existit hoc modo: *Aurum, opus decoris tui, et foramina tua in die qua conatus es, præparata sunt* (*Ezech. xxviii, 13*). Ecco

A quia foramina sua in die qua conditus est dicit præparata, quia charitatis quidem capax fuit; sed nunquam impleta, quia charitatem capiens non fuit. Exponit namque hoc modo hæc verba prophetæ [*Par., prophetæ*] beatus Gregorius in libro *Moralium* trigesimo secundo (cap. 18): « Aurum, inquit, opus ejus existit, quia sapientiæ claritate canduit, quam bene creatus accepit. Foramina vero ideo in lapidibus sunt, ut vinculati auro, in ornamenti compositione jungantur; ut nequaquam a se discedant [*Par., discedant*] quos interfusum aurum repletis foraminibus ligat. Hujus ergo lapidis in die conditionis suæ foramina præparata sunt, quia videlicet capax charitatis est conditus: quia si repleti voluisset, stantibus angelis, tanquam positus in regis ornamento lapidibus potuisset inhaerere. Si enim charitatis auro sese penetrabilem præbisset, sanctis angelis sociatus, in ornamento (ut diximus) regio lapidis fixus maneret. Habuit ergo lapis iste foramina, sed per superbiam vitium, charitatis auro non sunt repleta. Nam quia ideoque ligantur auro ne cadant; ideoque iste cecidit, quia etiam perforatus manu artificis, amoris vinculis ligari contempsit. Nunc autem cæteri lapides, qui similiter fuerant perforati, penetrante se invicem charitate ligati sunt, atque hoc in munere isto cadente meruerunt, ut nequaquam jam de ornamento regio cadendo solvantur. » Hæc beatus Gregorius, et hoc modo de his. Hæc autem quatuor in ipsa sua creatione, angeli suscepisse creduntur: substantiam videlicet simplicem et immaterialem; discretionem personalem sapientiæ, et intelligentiæ veritatis ac bonitatis divinæ; formam rationabilem, et libertatem arbitrii, id est, facultatem bonum a malo discernendi, et in alterutrum per electionem selectendi. Ideo simplicem et immaterialem substantiam, quia ex nulla diversitate partium subsistent. Ex partium etiam compositione, sed nullius dimensionis suscipiunt quantitatem: id est, nec longitudinem, nec latitudinem, nec altitudinem. Sunt autem omnes in personali proprietate differentes. Scientiæ vero aptitudinem habuerunt, et tanto majorem, quanto purioris substantiæ sunt. Hæcabilitas cognoscendi erat, per quam scire poterant quid conditori, quid sibi, et quid consortibus suis deberent. Eorum vero potestas tripartita dicitur esse. Nam ad se (ut dicitur) potestatem habebant, et inter se, et ad ea quæ erant extra se. Quam vero ad se habuerunt potestatem, non omnes habuerunt æqualem; quia secundum substantiæ suæ subtilitatem, ac naturæ puritatem, in hac erant potestate differentes. Quanto enim quis subtilioris naturæ ac perfectioris erat, tanto in hac potestate alium superabat, et hoc promptior erat ad contemptum mali, et appetitum boni. Et hac potestate quam ad se habuisse dicuntur, facile poterant et bonum assequi, et malum aspernari. Verum illa quam inter se habent, dominationis esse dicitur, in qua potestate dominationis alii superiores, alii infe-

riores : eo quod isti præcipiunt, illi præcipientibus A pro debito subjectionis obediunt. In qua potestate non solum sunt excellentes, sed et differentes. Nam et ab illis quibus dominari debent, ex eo quod eis dominantur differunt. Potestas vero quæ ad externa est, potestas administrationis a quibusdam nominatur. Nam illa circa bonos operantur quæ eorum salutem necessaria sunt, aut ad bonam eos voluntatem inclinando, aut ad habitam exemplam vires præbendo, et a contraria potestate eos tuendo. Mali etiam homines per eos sæpissime puniuntur, quia, quemadmodum ait Augustinus, « per bonos angelos et per malos, homines malos nonnumquam Deus flagellat. » Sed quod per angelos bonos unquam Deus homines bonum flagellaverit, dicit se legisse non recolare. Hujus autem potestatis non minima pars est, libertas arbitrii eorum. Est autem liberum arbitrium, iudicium voluntatis liberum : quo quippe fere modo et a philosophis descriptum invenitur. Aiunt enim : « Liberum arbitrium est, liberum de voluntate iudicium. » Id est, liberum arbitrium est potestas discernendi inter bonum, et malum cum voluntaria electione boni et reprobatione mali. Nam arbitrium ad discretionem iudicium [Par., iudicii] pertinet, unde arbitros iudices dicere solemus : libertas vero ad voluntatem, quam liberam habet creatura rationalis. Nam libere bonum vult illa quæ bonum vult : et libere malum vult illa quæ malum vult. Sed illud fit gratia Dei præveniente, id est, quod creatura rationalis vult bonum : hoc autem fit gratia Dei deserente, id est, quod creatura rationalis vult malum : sed semper utrumque fit voluntate. Nam nec gratia Dei adjuvans, voluntatem premit necessitate, nec deserens spoliatur libertate. Inde est quod voluntas præmium meretur et pœnam, quia libere et absque omni coactione ad utrumque se inclinatur, id est ad bonum et malum. Non autem sine causa dictum est liberum voluntatis iudicium, vel liberum de voluntate iudicium. Sola vero voluntas semper creaturæ rationalis est. Nam ad voluntatem habendam nullo indiget extra se posito creatura rationalis : quod in mala voluntate omnes esse novimus. Nam ad eam habendam ex se sola, creatura rationalis sufficiens est : sed ad bonam habendum, ex se sola, creatura rationalis sufficiens non est, nisi sit adjuva a gratia Dei. Sed licet sine gratia Dei, bonam voluntatem habere non possit, non tamen aliquo extrinseco eget ad bonam voluntatem habendam. Nam nisi culpa creaturæ rationalis obstat, nunquam gratia Dei deest ad bonam voluntatem habendam. Nihil est ergo quod sic sit potestatis creaturæ rationalis, sicut est ipsa voluntas, quam semper libere habet ratione discernente an bona sit vel mala. Bene ergo liberum arbitrium dicitur liberum voluntatis iudicium, vel liberum de voluntate iudicium, eo quod (ut dictum est) creatura rationalis semper habet potestatem libere volendi bonum vel malum, cum electione hujus, id est boni, et iudicio reprobationis illius, id est mali. Illi vero

spiritus qui ad Deum conversi sunt, glorificationis præmium acceperunt beatitudinem æternam, qua pro meritis digni facti sunt gratia Dei adjuvante, absque coactione quidem, et in æternum Deum videntes, in ipso, de ipso, et cum ipso sine fine gaudent [Par., gaudebunt]. At vero qui a Deo aversi sunt, inferni sunt rudentibus traditi (quod ex culpa meruerunt Deo deserente, absque oppressione tamen), et in æternum Deum non videbunt. Dispositio vero bonorum in duobus consistit : in laude videlicet divina, in qua jugiter perseverant, et in officio administrationis multarum in hoc mundo gerendarum, sive circa homines, sive circa alias quascunque res, in quarum administratione divinæ obediunt dispositioni. Maxima vero eorum administratio circa homines consistit, tam in corporalium, quam in spiritualium beneficiorum exhibitione : quæ quidem sine omni labore, sed tamen non sola voluntate adimplere possunt (quod solius Dei est, cuius velle facere est), sed aliquo vel visibili, vel invisibili, prout eis competit, actu. Ordines vero ipsorum beatorum spirituum, secundum tres hierarchias distincti sunt, quarum quælibet ordines continet tres. In prima hierarchia sunt tres ordines isti, seraphim, cherubim et throni. In secunda, dominationes, principatus et potestates. In tertia virtutes, archangeli et angeli. Qua vero ratione et causa talia ordines isti sortiti sunt nomina, satis superque multorum catholicorum doctorum ostensione notissimum est, et idcirco necesse non est, ut de illa nos ratione et causa aliquid in præsentem loquamur. Sed ut ad te veniamus, qui habitator es cellæ, pro quo et cui hæc omnia dicimus, erige quatenus licet, imo quatenus tibi datum fuerit, defæcatis puræ considerationis tuæ oculos ad hos novem beatorum spirituum ordines, ut ex parte videas quæ eorum sint sublimitates et dignitates. In ipsa intra te interna recordatione, stude olfactu memoriæ vel tenuiter odorare : et gustu amoris, in quantum potes, aliquid de gaudiis cœlestium spirituum prægustare, qui in singulis ordinibus sunt : quomodo singuli in seipsis sunt incorrupti et integri, jucundi et læti : in amore sincerissimo, ardentissimo, et perseverantissimo invicem benevoli et benigni : pace imperturbabili tranquilli, in perfectissima certitudine securi, individui, puri, sereni, ipsum Deum facie ad faciem videntes, Deo incessanter adhærentes nulla interposita re alia : in Deo et ex Deo beati existentes, Dei indesinenter in plenitudine veræ et in æternum indeficientis dilectionis, et exultationis, laudibus et præconiis insistentes : quibus (ut multa brevi sermone concludamus) nihil penitus adest, nihil deest boni. O quanta suavitas et dulcedo in verbis istis ! Si tu aquila es, imo quia es, si tamen sicut in cella esse debes, ita in ea es, elevare, elevare ab eis quæ sunt infra te, et ab eis quæ sunt extra te : et elevare mediantibus his quæ sunt intra te ad ista de quibus loquimur, sublimitia et magna, perfecta et integra, tranquilla et

quieta, secreta et certa, festiva et læta, jucunda et amœna, lucida et præclara, dulcissima et suavissima (et quia verba sunt hæc) et omni denique quod appetendum est plenæ, et ab omni nihilominus quod fugiendum est aliena quæ sunt supra te. Sic, sic pone in arduis nidum tibi, et in petris manens, et in præruptis silicibus commorans, atque inaccessis rupibus; inde contemplare escam. Cum itaque hoc modo in pura consideratione, cum pleno amore et desiderio, et te sedens in cella illis beatis spiritibus, et illos tibi repræsentas, scito quia intus duxit te rex in cellam vinariam, ut ordinaret in te charitatem, qui et potes jam dicere cum Paulo: *Nostra conversatio in cælis est* (Philipp. III, 20), et illud: *Consedere nos fecit in cælestibus, in Christo* (Ephes. II, 6). Tunc Paulus, ut beatus Gregorius dicit, in carcere fortassis tenebatur, cum se sedere in Christo in cælestibus testaretur. Sed ibi (ut subjungit beatus Gregorius) erat, ubi ardentem jam mentem fixerat, non illic, ubi illum necessarie pigra adhuc caro retinebat. Vade, et tu in cella tua fac similiter, et poteris cum redieris ad nos, dans gloriam Deo, dicere nobis, quod in arduis posuisti nidum tibi, in petris etiam mansisti, in præruptis silicibus es commoratus, et in inaccessis rupibus contemplatus es escam.

CAPITULUM XXIX.

De illo meditationis genere quod intra nos in ipsis intimis cordis nostri debemus habere, cum de Deo studemus cogitare, et qualiter de illo nos deceat et liceat sentire.

Jam quidem eo usque pervenimus ut tecum aliquid, qui inhabitator cellæ es, de ipsis invisibilibus Dei conferamus. De quibus invisibilibus prædicator egregius sic dicit: *Invisibilia ipsius, a creatura mundi, per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur* (Rom. I, 20). Et certe non aliud hæc ejus invisibilia sunt, quam id quod ipse est. Unde et idem Apostolus, ut nos instruat quid de his invisibilibus sentire debeamus, adjungit: *Sempiterna quoque ejus virtus et divinitas*. Sna ipsius sempiterna virtus et divinitas ipse est, qui Deus sempiternus est. Si quidem habet sempiternam virtutem et divinitatem; sed quod habet, hoc est. Locuturi autem de Deo, quid ipse sit dicere non possumus, quia hoc cogitare non valeamus. Quod ergo comprehendere non possumus mente, consequenter nec exprimere possumus ore. Certe quidquid est vel ipse est, vel est creatura quam condidit ipse. Sed a suo esse, creaturæ esse tam longe est, quod de ea dici potest, quod ipsa secundum quemdam modum non est, sed quod ipse solus est. Est namque viri sancti sententia de hoc, hunc habens modum: *Ipse enim solus est, et nemo potest avertere cogitationes ejus; et anima ejus quodcumque voluit, hoc fecit* (Job XXIII, 13). Et Apostolus dicit quod *solus habet immortalitatem*, (I Tim. VI, 16). Quomodo non solus immortalis est, qui etiam solus est? Solus utique est, cui soli idem est esse quod est. Ipse sibi esse, ipse et omnibus

esse est. Sed ipse qui solus est, qui solus habet immortalitatem, quid est? Nihil eorum quæ condidit, ipse est: quia ab æterno est, non ex tempore. Omnium creaturarum creator ille est; unde constans est quia ipse creaturam non est. Scimus tibi dicere, qui habitator cellæ es; quid Deus non sit, sed quis dicere potest quid sit? Dicit enim de his hoc modo beatus Dionysius in libro angelicæ Hierarchiæ, capitulo secundo: «Itaque et colendam superessentialis divinitatis beatitudinem manifestivorum eloquiorum mysticæ traditiones, aliquando quidem ut rationem, et intellectum, et essentiam laudant; divinam rationalitatem et sapientiam ejus declarantes, et vere existentem substantiam, et eorum quæ sunt substantiæ causam veram: et quasi lumen eam formant, et vitam vocant, tantis mirabilibus formationibus castioribus invenientibus, et materiales formationes excellere quoquo modo probatis deficientibus, et sic divina ad veritatem similitudine. Est enim super omnem scientiam et vitam, nullo quidem ipsam lumine characterizante, omnique ratione et intellectu, similitudine ipsius incomparabiliter derelictis. Et aliquando vero dissimilibus manifestationibus ab ipsis eloquiis, supermundane laudant eam invisibilem, et infinitam, et incomprehensam, vocantibus: et quæ, et ex quibus non quid est, sed quid non est significatur. Hoc enim, ut æstimo, potentius est in ipsa. Quem quidem (ut occulta et sacerdotalis traditio subintroduxit) hoc quidem non esse secundum quid eorum quæ sunt, eam vere dicimus. Ignoramus autem superessentialiam ipsius, et invisibilem, et ineffabilem infinalitatem. Si igitur negationes in divinis veræ, affirmationes vero incompactæ, obscuritati arcanorum magis apta est per dissimiles formationes manifestatio. » Hæc beatus Dionysius de his verba quidem perplexa, sed intelligentia in eis latet profunda. Ecce quia nos dicit ignorare superessentialiam ipsius, et invisibilem, et ineffabilem colendam infinalitatem. Ecce, quia subjungens assertit, negationes in divinis veras, affirmationes vero incompactas. Et idcirco dicit obscuritati arcanorum magis aptam esse per dissimiles formationes manifestationem. Certe, superessentialis ipsius, et invisibilis, et ineffabilis infinalitas nihil est, nisi id quod ipse est. Et qui hanc ipsius infinalitatem ignoramus cum hæc infinalitas sit ipse, quid ipse sit quomodo non ignoramus? Si autem negationes in divinis sunt veræ, affirmationes vero incompactæ, vera est nostra negatio cum dicimus: hoc non est, quia quod non sit scimus; incompacta vero confirmatio, cum affirmantes dicimus: hoc est, quia quid sit nescimus. Et tamen si nescimus hoc quod ipse est, scimus utique quia ipse est. Nisi enim sciremus eum esse, quomodo possemus eum diligere? Nam quod nescimus esse, quantum ad nostram duntaxat cogitationem nec habet esse. Et ideo quomodo a nobis diligi potest, quod quantum ad nos nec est? Sed eum esse nos scimus, eumque super omnia diligimus, et ad

cum totis præcordiis suspiramus. Sed quem tantum eum amando, et ad eum suspirando esse scimus, quid eum esse scimus? Et quidem electo famulo suo dixit se esse, cum ait: *Ego sum qui sum*. Hoc etiam de se sciscitantibus voluit de se responderi: *Ego sum*, inquit, *qui sum*. *Hæc dices*, ait, *filii Israel: Qui est, misit me ad vos* (Exod. iii, 14). Dixit quia est: non autem dixit quid hoc sit quod est. Sed fortassis dicens quia est, in hoc utique dixit quid hoc sit quod est, quod dixit quia est. Nam quidquid de eo potest catholice credi, quidquid veraciter dici, in hoc verbo instauratur quod est, est. Et quando strepitus oris nostri ubi verbum incipitur et finitur, aliquid emittet verbum, quo sufficienter possimus exprimere Deum? Et quidem Deus Dei Filius, a Deo Patre genitus, unus idemque cum Patre, et sancto utriusque Spiritu Deus existens, ipse est Verbum; sed Verbum non transeuniter prolatum, sed æternaliter genitum, non factum; eique cujus est Verbum, coæquale, et consubstantialia, atque coæternum, quo in principio erat et apud Deum erat, et Deus erat. *In principio erat Verbum* (Joan. i, 1). Ecce æternitas ejus: quod enim in principio erat, nunquam factum erat; sicut de cælo et terra dictum, est: *In principio creavit Deus cælum et terram* (Gen. i, 1). Sed erat; hoc est, ab æterno erat. *Et verbum erat apud Deum*. Ecce quia diversa Verbi persona ab illius persona cujus est Verbum. Si enim alius apud alium erat, alius profecto ille qui erat, alius ille apud quem erat. Sed ne putes aliud: *Et Deus*, inquit, *erat Verbum*. Ecce divinitas Verbi: nec alia, sed eadem quæ ejus est, cujus est Verbum. Igitur Verbum quod apud Deum erat, idem ipse cum eo Deus erat apud quem erat, ut sit utique Verbum alius apud quem erat, non quidem alius Deus, sed alia persona a Patris persona, cum quo tamen unus idemque Deus, ex Deo Dets, ex Patre Deo Filius Deus. Non certe aliud, quia eadem cum eo substantia, æternitas et divinitas. Itaque alius, propter personarum diversitatem; sed non aliud, propter substantiæ divini unitatem. Sed cum totum hoc dicimus, quid dicimus? quando verba habebimus, quibus quid sit Deus dicere possimus? *Multa dicemus*, ait sapiens quidam, *et deficiemus verbis* (Eccli. xliii, 29). Vere verbis deficiemus, magis quam ad id quod intendimus perfecte dicendum proficiamus; et quando multa dicemus. Et verba quando utunque sunt, quid aliud quam voces mentis sunt? Et quidem vel necdum sunt, vel jam non sunt, quia nisi transeundo non sunt. Sed antequam transire incipiant, necdum sunt, et cum transierint, jam non sunt. Unde, vel quando mihi verba, quibus tibi qui habitator es cellæ, loquendo ostendam quid sit Deus? Ecce in cella absque cessatione Deum ardentissime amas, Deum devotissime oras, ad Deum medullitus pervenire desideras; sed sic amando, sic orando, sic desiderando, quid Deum esse cogitas? Scis quia invisibilis est, nec est aliqua creatura invisibilis coram eo: principium sine principio, finis sine fine;

A super omnia est, sed non exaltatus; subtus omnia, sed non substratus; intus et extra, nec inclusus tamen, nec exclusus: semper ipse, et ubique ipse; sed nec unquam tempus, nec usquam locus. Est qui est, et idem ac eodem modo, nec ei quidquam vel evenerit, inerit, vel transit, inquit, *Magna virtus ejus, et sapientiæ ejus non est numerus* (Ps. cxlvi, 5). Et, o manus omnia potens! o nihilominus et oculus omnia videns! non est quod illam effugere, quod istum possit latere. Ipse plenus seipso, et sine ipso nihil, qui sibi et omnibus est, quia suum ipsius et omnium est. Nusquam est, in eo quod loco non clauditur; et tamen nusquam non est, quia non excluditur loco. Et quis sine eo locus? Ex ipso, per ipsum, in ipso, ipsi gloria. Cui ipsi? Regi quoque sæculorum immortalis, invisibili soli Deo. Deus est sæculorum, cui nequaquam ipsa vel accedere poterunt vel decedere: nec tamen coæterna sunt. Quæ enim in se aliquando vel erant, vel erunt, in ipso semper sunt: et quidem sicut ab æterno, sic et in æternum. Neque enim ipsi vel quod fuit transit antiquum, vel quod erit eveniet novum: sed utrumque ei stat, inest; tam quod jam est, quam quod necdum est. Et, o quam mirabilis in seipso est, qui rerum omnium creator est, cum tam mirabilia sint quæ ab ipso creata sunt! Et quidem valde sunt mirabilia, ipsuniquè eis longe clamitant mirabiliorum. Ostendunt enim se creata quæ condidit bona bonus: ostendunt, inquam, se bona, pulchra, dulcia, multa et magna. Nam bona ad usum, pulchra ad visum, doleia ad gustum, multa ad numerum, et ad mensuram magna. Hæc, inquam, se ostendunt, et mirabiliter se ostendunt: sed hæc se ostendendo, creatorem suum ostendunt longe meliorem, pulchriorem, dulciorem et majorem, qui est omnium honorum optimus, omniumque pulchrorum pulcherrimus, omnium dulcium dulcissimus, omnium magnorum maximus: utpote vera, summaque et æterna sui ipsius bonitas, pulchritudo, et (si ita dicere licet) multitudo, magnitudo. Quidquid in hoc mundo, de hoc mundo videmus, audimus, gustamus, odoramus et tangimus, non est ipse. Quid ergo est ipse Dominus Deus noster; quid, queso, est? Non est decor multus, et magnus, quem aspectu cerno corporeo: non vox est quam corporaliter audio: non odor, quem olfacio, non sapor quem gusto, non aptitudo quam tango. Et tamen quædam quodammodo quasi multitudo est, quædam magnitudo, quidam decor, quædam vox, quidam odor, quidam sapor, quædam aptitudo. Quasi quædam multitudo, sed cum una simplicitate, et simplici unitate, in quam nullus numerus cadit. Magnitudo, sed sine quantitate, quam nulla mensura comprehendit. Decor, quem nulla offuscet deformitas. Vox, quam nullum rapit tempus. Odor, quem nullus dispergit flatus. Sapor, quem aliqua non minuit comestio. Aptitudo, quam aliqua non contaminat corruptio.

CAPITULUM XXX.

De Trinitate personarum, et unitate substantiæ quæ Deus est, et quod præjudicium aliquod nec Trinitas unitati, nec unitas facit Trinitati.

Ecce quæ tibi, qui habitator es cellæ, diximus de Deo. Et multa quidem diximus, sed quid in his omnibus diximus? nunquid non verbis deficiamus? *Multa dicemus, inquit, et deficiemus verbis (Eccli. XLIII, 29).* Si multa sunt verba quæ dicimus, quare verbis deficiamus? Nimirum quia eum, de quo verba multa dicimus, quid sit ad plenum non exprimimus. Dicimus quoque, si tamen ita dicere licet, quia unus cum sit multus est, sed sine numero, magnus sed sine quantitate; simplex, sed sine extenuatione; bonus, sed sine qualitate; semper, sed sine tempore; ubique, sed sine loco; in omni re, sed sine sui diffinitione; in omni tempore, sed sine aliqua sui mutabilitate. Nec potest ullo modo, vel pro sui puritate maculari, vel pro sua simplicitate dividi, vel pro sua immensitate comprehendere, vel pro sua infinalitate mensurari. Nec potest ullatenus cognitione variari qui sapientissimus est, nec affectu mutari qui optimus est. Cujus potentia omnis effectus subicitur, cujus sapientia omne occultum manifestatur, cujus deliberationem omnis eventus sequitur, cujus æternitatem non capit tempus, nec bonitatem virtus, nec sapientiam sensus, nec potentiam opus. Ipsi gloria qui rex est sæculorum, colendus et adorandus, metuendus et tremendus, ac dominans Deus, immortalis, invisibilis; ex quo, et per quem et in quo omnia. Nam omnia ex ipso, quia omnium ipse principium et auctor. Omnia et per ipsum, quia per ipsum, omnibus confertur ut subsistant, sicut et collatum est ipsis ut essent. Sed et in ipso omnia. Nos tamen potius virtutis debemus mirari magnitudinem, quam loci alicujus somnare dimensionem. Dicimus adhuc (si tamen hic aliquid dicere vel scimus, vel valemus), Deus Pater, Deus Filius, Deus Spiritus sanctus : personæ tres, quarum nulla est alia; et substantia una. Et libenter hoc catholica suscipit auris. Sed cum hoc dicimus, quid dicimus? Multum, ais, et magnum quid dicimus, cum hoc dicimus. Dicimus enim, ais, in uno eodemque Deo, præter quem alius non est, esse et personarum Trinitatem, et substantiæ unitatem. Bene, inquam. Sed nunquid aliud esse dicis ibi personarum Trinitatem, quam substantiæ unitatem? Non, inquis; sed habent personæ istæ proprietates suas : quia solius Patris est gignere, et ideo a nullo est; solius Filii est gigni, et ideo a Patre est; solius autem Spiritus sancti est procedere, et ideo a Patre et Filio est. Sed non sic a Patre et Filio Spiritus sanctus est, sicut est Filius a Patre; quia procedit ab utroque (a Patre videlicet et Filio Spiritus sanctus) sed a neutro gignitur. At vero Filius a solo Patre gignitur; et ideo Pater quidem gignens est, Filius autem genitus : et inde est quod Pater Pater est, et Filius est. Alioquin plures essent in illa Trinitate Patres, et Filii, quod nimirum credere, nimis abominabile, et horribile, et su-

A pra modum nefas est. Sunt ergo hæ tres personæ : Pater gignens, Filius a Patre genitus, Spiritus sanctus a Patre et Filio procedens. Quarum quidem personarum nulla altera est; quia non est una persona, sed tres. Nam una persona non potest gignere se, et gigni de se, et procedere a se. Hæ tamen tres personæ una substantia sunt, natura una, divinitas una, majestas una, æternitas una. Recte quidem fidem catholicam tenes, tu qui habitator es cellæ. Sed quid est (quæso te) quod mihi numerum sine numero proponis, eumque mihi das, et statim enim tollis? Nam si tres sunt, nonne numerus est? Si autem tribus est substantia una, si natura, si divinitas, si majestas, si æternitas una, ubi numerus? Numerus, ais, ad personas refertur, quia tres sunt; non autem ad substantiam, quia una est. Bene dicis, sed nunquid aliud istæ tres personæ sunt, quam est ista una substantia? aut aliud hæc una est substantia, quam istæ sunt tres personæ? Non, inquis, quia istæ tres personæ, ista una substantia sunt : et hæc una substantia, illarum est trium personarum. Nulla namque trium personarum est ea quæ altera; sed unaquæque tamen est id quod altera. Quia Pater quidem alius est quam Filius, vel Spiritus sanctus, sed non aliud; et Filius est alius quam Spiritus sanctus, vel Pater, sed non aliud. Spiritus sanctus alius quam Pater vel Filius, sed aliud non est : quia Pater, et Filius, et Spiritus sanctus, est unus naturaliter, idemque Deus. Sic damus singulis personis suam proprietatem, quod substantiæ non tollimus unitatem : quia in nullo præjudicat vel substantiæ unitas, personarum Trinitati, vel personarum Trinitas, substantiæ unitati. Quocirca nec a substantiæ unitate, personarum Trinitas; nec a personarum Trinitate, substantiæ unitas seorsum est cogitanda, vel separanda; sed potius et unitas in Trinitate, et Trinitas in unitate veneranda et adoranda. Si, ut dicis, ita est, imo quia ita est, quomodo ita est? Non plene, ais, per scientiam capio quomodo est, sed pie per fidem credo quia ita est. Optime dicis; nam credere pietatis est, discutere temeritatis : plene autem ac perfecte nosse, vita, et vita æterna est. Dicit autem beatus Augustinus quod tantus est solus Pater, vel solus Filius, vel solus Spiritus sanctus, quantus est simul Pater, et Filius, et Spiritus sanctus; cujus nunc libet verba tibi, qui habitator cellæ es, ad memoriam revocare, quæ in sexto libro de Trinitate, ultimo videlicet capitulo ejusdem libri posuit, occasione illorum trium profundorum verborum Hilarii, quæ sunt, æternitas in Patre, species in imagine, usus in munere. Scribit itaque beatus Augustinus hoc modo : « Horn verborum, id est, Patris et imaginis et muneris, æternitatis et speciei et usus, abditam scrutatus intelligentiam in quantum valeo, non eum secutum arbitror in æternitatis vocabulo, nisi quod Pater non habet Patrem de quo sit : Filius autem de Patre est, ut sit, atque ut illi cœternus sit. Imago enim, si perfecte implet illud cujus imago est, ipsa cœquatur ei, non illud imagini suæ. In

qua imagine speciem nominavit, credo, propter pulchritudinem, ubi jam est tanta congruentia, et prima æqualitas, et prima similitudo, nulla in re dissidens, et nullo modo inæqualis, et nulla parte dissimilis, sed identidem respondens ei cujus imago est. Ubi est prima et summa vita, cui non est aliud vivere, et aliud esse, sed idem et esse et vivere : et primus ac summus intellectus, cui non est aliud vivere, aliud intelligere, sed id quod est intelligere, hoc est vivere. Hoc esse est, unum omnia, tanquam Verbum perfectum; cui non desit aliquid, et ars quædam omnipotentis et sapientis Dei, plena omnium rationam, viventiam incommutabilem : et omnes unum in ea, sicut ipsa unum de uno, cum quo unum. Ibi novit omnia Deus, quæ fecit per ipsam : et ideo cum decedant vel succedant tempora, non decedit vel succedit aliquid scientiæ Dei. Non enim hæc quæ creata sunt, ideo sciuntur a Deo, quia facta sunt, ac non potius ideo facta sunt, vel mutabilia, quia immutabiliter ab eo sciuntur. Ille igitur ineffabilis quidam complexus Patris et imaginis, non est sine perfectione, sine charitate, sine gaudio. Illa ergo dilectio, delectatio, felicitas, vel beatitudo (si tamen humana voce aliquid dignum dicitur) usus ab illo appellatus est breviter, et est in Trinitate Spiritus sanctus non genitus, sed genitoris, genitique suavitas, ingeniti [*f. ingenti*] largitate atque ubertate perfundens omnes creaturas, pro captu earum; ut ordinem suum teneant, et locis suis acquiescant. Hæc igitur omnia quæ arte divina facta sunt, et unitatem quamdam in se ostendunt, et speciem, et ordinem. Quidquid enim horum est, et unum aliquid est, sicut sunt naturæ corporum, ingentiaque animarum, et aliqua specie formatur (sicut sunt figuræ vel qualitates corporum, ac doctrinæ, vel artes animarum); et ordinem aliquem petit aut tenet, sicut sunt pondera vel collocationes corporum, et amores aut delectationes animarum. Oportet igitur ut Creatorem per ea quæ facta sunt intellecta conspicientes, Trinitatem intelligamus, cujus in creatura quomodo dignum est, apparet vestigium. In illa enim Trinitate, summa est origo rerum omnium, et perfectissima pulchritudo, et beatissima delectatio. Itaque illa tria, et se invicem determinari videntur, et in se infinita sunt. Sed hic in rebus corporeis, non tantum est una, quantum tres simul : et plus aliquid sunt duæ, quam una res. Cæterum in summa Trinitate, tantum est una, quantum tres simul; tantum duæ quantum una. Itaque et singula sunt in singulis, et omnia in singulis, et singula in omnibus, et omnia in omnibus, et unum omnia. Qui videt hoc, vel ex parte, vel per speculum et in ænigmate, gaudeat cognoscens Deum, et sic Deum honoret et gratias agat. Qui autem non videt, tendat per pietatem ad videndum, non per cæcitatem ad calumniandum; quoniam unus est Deus, sed tamen Trinitas. Nec confuse accipiendum est, ex quo omnia, per quem omnia, in quo omnia : nec diis multis, sed ipsi gloria in sæcula. » Et hæc beatus Pater Augustinus et

A doctor insignis de his. Nos autem de his loqui diutius nolumus, quia dum tantus talisque sol, et lucens illuminat, et ardens inflammat, dignum est ut luccerna lutea recedat, et ne ultra appareat, sub silentii latibulo se abscondat.

CAPITULUM XXXI.

De diligenti sollicitudine, et sollicita diligentia quam orationi nostræ (quando ei incumbimus) debemus impendere, et de magna instabilitate qua in corde, orationis tempore per otiosa et nociva dispersis cogitationibus nostris, misere ac miserabiliter fluctuamus, et per innumera evagamur.

In transvadando fluvium illum secundum, qui egreditur de loco voluptatis, cui nomen est Gihon, aliquam fecimus moram. Nec debet, ut arbitramur, vel ipsa quam fecimus mora reprehendi, vel super ea aliquis nimium admirari, qui quanta duntaxat, vel ejus sit latitudo et profunditas non ignorat. Nunc autem ad tertium qui de loco voluptatis egreditur fluvium, cui Tigris nomen est, accedamus, ut per eum transeamus. Nos vero per hunc fluvium, qui dicitur Tigris, quantum ad moralem duntaxat attinet sensum, devotam diximus accipiendam esse orationem; sicut per illum qui Gihon vocatur, puram meditationem. Et de meditationum quidem generibus aliqua tibi, qui habitator cellæ es, diximus; et utinam tam sint dicta tibi fructuose, quam sunt a nobis dicta profuse! Nunc autem de devotione orationis aliqua tibi dicenda sunt; quæ (si quid de ea sufficienter dicere vel sciremus, vel possemus) eo magis tibi debent esse necessaria, quo inter omnia quibus in cella intendis exercitia, in frequentissimo soles hanc usu et consuetudine habere. Sed quid tibi de ea dicere vel scimus vel valemus? Ut autem scias, tu qui habitator cellæ es, qualiter ei intendere debeas, magis illa indiges quæ de omnibus docet unctione, quam nostra eruditione. Dicit enim Apostolus quia *quid oremus sicut oportet, nescimus; sed ipse Spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus* (Rom. viii, 26). Utique pro nobis postulat, quia quos replet, postulantes facit : et ex ejus solius munere, et gratiæ suæ infusione nobiscum agitur, ut sicut oportet orare sciamus. Magis quidem cum interno gemitu et dolore magno conqueri et nosmetipsos accusare debemus, quod fere nunquam sicut oportet oramus, quam ut alios orare doceamus : quia qualiter sicut oportet oremus nos certe nescimus. Nunc quid tunc sicut oportet oramus, quando in oratione nostra, vel nihil penitus, vel omnino modicum (et hoc rarissime), omnium eorum quæ ore proferimus, corde versamus. Quando vero sic nobis ipsis absentes, et quod ore dicimus, funditus nescientes, orare nos arbitramur, periculose nimium fallimur; eisque per omnia similes effecimur, de quibus Dominus per prophetam dicit : *Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est a me* (Isa. xxxix, 15). Dicit autem beatus Augustinus clericis suis, in Regula (cap. 4) eorum : « Psalmis et hymnis cum oratis Deum, hoc versetur in corde quod proferitur in ore. » Sed et beatus Benedictus sic de hoc in Regula

monachorum (cap. 19) dicit : « Ubique credimus divinam esse presentiam, et oculos Domini in omni loco speculari bonos et malos : maxime tamen hoc sine aliqua dubitatione credamus, cum ad opus divinum assistimus. Ideo semper memores simus quod ait Propheta : *Servite Domino in timore* (Psal. II, 11), et iterum : *Psallite sapienter* (Psal. XLVI, 8) ; et : *In conspectu angelorum psallam tibi* (Psal. CXXXVII, 1). Ergo consideremus qualiter oporteat nos in conspectu divinitatis et angelorum esse, et sic stemus ad psallendum, ut mens nostra concordet voci nostræ. » — « Si cum hominibus potentibus volumus aliqua suggerere, non præsumimus, nisi cum humilitate et reverentia, quanto magis Domino Deo universorum cum humilitate et puritatis devotione supplicandum est? Et non in multiloquio, sed in puritate cordis et compunctione lacrymarum nos exaudiri sciamus. Et ideo brevis debet esse et pura oratio : nisi forte ex affectu divinæ inspirationis gratiæ protendatur (Reg. S. Ben., c. 20). » Hæc illi eximii viri hoc modo senserunt de his. At nos miseri cum oramus, imo cum nos orare decepti putamus, vel somno inertis sæpissime deprimimur, vel cogitatione instabili extra nos, non tam frequenter quam fere incessanter, per quæque otiosa et frivola, per noxia et inutilia vagamur. Si talem orationem Deo esse placitam putamus, absque dubio fallimur. Quod si pertinaciter insistentes, et arroganter instantes, illam contendimus contra conscientiam nostram Deo placere, mentimur, et veritatem non facimus, et veritas in nobis non est. Non enim talis est oratio ad quam nos Paulus invitat, qui nos monet ut oramus in spiritu, et vigilemus in oratione, in omni instantia. Sed et ipse Dominus apostolos alloquens, et ad orandum exhortans : *Vigilate*, inquit, *et orate* (I Cor. XIV, 15) ; præmisit *vigilate*, per hoc erudiens nos, quatenus si et Deo placitam, et nobis fructuosam nostram esse orationem præoptamus, omni nimirum studio et conata contra insolentes et instabiles, contra nocivas et inutiles cogitationes, et ante tempus orationis, et in ipsa quam maxime vigilemus oratione (Coloss. IV, 2 ; Ephes. VI, 18 ; Marc. XIV, 38) : ne quod lingua quasi orando proferre videtur, efficiente hoc cogitationum instabilium evagatione, omni penitus fructu spirituali privetur. Ut enim ait Ecclesiastes : *Musce morientes perdunt suavitatem unguenti* (Eccle. X, 1) : et (ut non tam frequenter, quam fere indesinenter experimur) descendant volucres super cadavera. Et est valde necessarium ut abigat eas Abram ; ne forte penitus quod offert perdat, si contigerit (quod absit!) ut ab eis rapiatur. Sed et mulieres (ut eorum quæ gessit Dominus, relator egregius sanctus Lucas nobis manifestat) ad monumentum Domini venerunt, *portantes quæ paraverant aromata* (Luc. XXIV, 1). Et quæ sunt hæc aromata, nisi suavia et odorifera sanctarum orationum odoramenta? Unde et petit Psalmista, orationem suam dirigi in conspectu Domini sicut incensum (Psal. CXL, 2) : et

A sanctos Joannes in Apocalypsi assorit, viginti quatuor seniores habere *phialas aureas, plenas odoramentorum* (Apoc. V, 8). Et ut sciamus quid per hæc odoramenta accipere debeamus, adjungit, *quæ sunt orationes sanctorum*. Quæ sunt hæc phialæ aureæ, nisi mentes sanctæ, puritate munditiæ claræ, et maxime amoris Dei et proximi decore pretioso adornatæ? In talibus phialis integra et incorrupta conservantur odoramenta, quia a cordibus puris et charitate plenis accepta Deo emittuntur et offeruntur piarum orationum incensa. Unde et dicitur quod illæ mulieres portaverunt aromata quæ paraverant (Luc. XXIV, 1). Nam minus quidem nos parata aromata portamus, cum Deo tales orationes (si tamen orationes) offerimus, quas instabilium et immoderatum cogitationum abjectissimus pulvis exinanit et corrumpit, et ipsis divinis auribus indignas reddit. Sed prius aromata parentur, et sic aromata ad Dominum portentur. Hoc est, prius orationes nostras puras efficiamus, et tunc eas omnipotenti Deo, ut ei acceptabiles sint, devote offeramus. Verum, heu nos miseri! minus parata ad eum aromata portamus, qui quando nos orare putamus, quid ore proferamus, in corde nec per intellectum, nec per affectum multoties et fere semper versamus. Et quomodo nos illam a Deo exaudiendam esse orationem sperare possumus, quam sic offerimus, quod nos qui eam utcumque videmur offerre, nec per amorem, nec per intelligentiam sentimus. Et quando hæc aromata mulieres parata portaverunt? utique una Sabbati, valde diluculo. O stabilitas! o tranquillitas! o et claritas! itaque una Sabbati, valde diluculo portaverunt quæ paraverant aromata, ut sciamus debere nos habere cum oramus, intra nos, et unitatem quantum ad cogitationum nostrarum stabilitatem; et quietem quantum ad pacem, et claritatem quantum ad cognitionem; quatenus orationis tempore nec per otiosa aliqua et illicita nos in mentis evagatione permittamus, sed quantum per Dei gratiam possumus, illis solis quæ ore proferimus, per cogitationem intendamus. Sed nec aliquam intrinsecus perturbationem revolvanus; sed in plena erga omnes homines, et maxime erga fratres et patres nostros, quibus cohabitare tenemur unanimes in domo, pace quieti sumus. Ad extremum nec alieujus phantasmatis calligine obscuremur, sed potius lucis cujusdam spiritualis a Deo a nobis immixtæ illustratione clarificemur.

CAPITULUM XXXH.

De mentis evagatione, quam nobis orationis tempore inesse sentimus, et qualiter et quare per tertium qui de loco voluptatis egreditur fluvium, qui et Tigris vocatur, orationis accipienda devotio sit.

Cogit nos ut tecum, qui habitator cellæ es, aliquid adhuc agamus de his; cogit nos, inquam, magna quæ satis deprimimur miseria, nostri non oblivisci. Non enim possumus non suspirare et gemere, super ingenti instabilitate miseri et miserabilis cordis nostri. Supra modum vagum et profugum est, et se sibi fere

incessanter furatur, et antequam soniât, atque deprehendat, extra se fufum committitur, et per innumera dispergitur. Sic autem committatur et dispersum vix se permittit ad se revocari et colligi, et intra se redintegrari : et si forte vel aliquando ad se fuerit collectum, nec uso (ut ita dicamus) intra se momento permittit se demorari. Et cum tantis ac talibus indesinerenter miseris miserabiliter devastetur, operetur, prematur, tunc quidem magis ab eis vexatur cum ad orationem convortitur. Nam quando vel in codice legimus, vel manuali alicui operi intendimus, aliquantum nonnunquam cor apponere valeamus, et ut iis de quibus nos intromitamus, utcumque licet multam renitens et reluctans, morari se permittat efficimus : veram cum ad orandum accedimus, confestim quasi hoc supra modum exosum, et in pleno ac perfecto odio cor nostrum habeat, se sibi furari, se a se extrahere, longe a se recedere [*Par.*, recedere], et iis quæ in ore proferuntur dorsum vertere velociter fugiens festinat. Et si forte ad se vel rarissime redit, statim a se recedit, et rursus vagationi pristinae se tradit. O magna miseria! quam bene illud dictum est: *Factum est silentium in celo quasi media hora!* (*Apoc.* viii, 1.) Nequaquam plena hora, sed dimidia stabilitas et quies sit in animo; quod est fieri silentium in celo. Sed nec illa dimidia, saltem ut dimidia sentitur, quia et quasi præmittitur. O cordia ingens morbus! et quidem omnino incurabilis quoad corpus quod corrumpitur aggravat animam, et deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem. Ubi nobis in tanta miseria spes, nisi in sola misericordia Dei, qui exercitio illi, quod inter omnia quibus intendimus exercitia magis est nobis necessarium, sicut debemus, intendere non valeamus? Quid de ipsis apertis malis nostris dicemus, quando ipsa bona nostra, non posse bona esse videmus? Quid inter hæc? Nosmetipsos incessanter et acriter in conspectu Dei arguamus, reprehendamus, accusemus, et miseram animam nostram in manibus nostris portantes, carnes nostras laceremus dentibus nostris. Erit fortassis apud pium Conditorum nostrum, qui cognoscit figmentum nostrum, qui et recordatur quia caro sumus, aliqua hujus nostræ fragilitatis excusatio, ipsa nostra accensa et humilis accusatio. Et quidem quasi *pannus menstruatæ*, ut ait Isaias, *omnes injustitiæ nostræ* (*Isa.* lxxv, 6); ut absque dubio sciamus quid de ipsis injustitiis nostris sentire debeamus, qui justitias quoque nostras (hi tamen justitias) a tanto propheta tali rei assimilari audimus. Corregionem proinde severam, et redargutionem acutam, atque accusationem mordentem intrinsecus in corde, extrinsecus in ore, semper et ubique coram Deo circumferamus; ipsum devote exorantes, quatenus nobis pie concedere dignetur, ut sit impetratio veniæ, humilis hæc nostra cum interna contritione cordis, et pura confessione oris, cognitio culpæ: nos quoque aliquo modo coram se in hoc deputet justos, in quo nos plene ac

A perfente sine omni excusatione reputamus injustos. At tu fortassis, qui cellæ habitator es, ita nobis respondes ad hæc: inultum me in verbis istis sollicitum et pavidum reddidisti, multumque turbasti, commovisti, concussisti: nam plene mihi ac plane miseriam meam magnam, qua supra modum hac in parte oneratus ac vastatus sum demonstrasti, et omnem mihi penitus excusationem abstulisti. Si quidem omnia hæc ita in me sentio, sicut ea te dicere audio. Est utique quidquid dicis verum, et non est in his verbis tuis aliquod mendacium. Omnia enim quæ dicis, sic esse ut dicis, certissimum me reddit non solum scientia, sed et quotidiana, imo continua mea experientia. Sed quid mihi prodest quod valida (sicut ego ipse eo plenius scio, quod molestius eam sentio) me dicis ægritudine vexari, nisi et mihi ostendas quomodo possit et debeat curari? Dic proinde, quæso te, prout tibi occurrit, qualem me in oratione exhibere debeam, ut eam offerre Deo possim acceptam. Et nos tibi sic respondemus: Hoc ille tibi in corde tuo silenter dicit, absque cujus solius munere, oratio tua nec illi accepta, nec tibi valet esse fructuosa: cujus plerumque dixisse, fecisse est. Diceret tibi fortassis et per nos; licet loqui de hoc sine magna nostra confusione et dolore non possumus. Nonne confusio debet esse nobis quod alios docemus, nos ipsos autem non docemus? quod pulchrum depingimus hominem, ipsi pictores fedi? quod alios cibo potuque rescimus, qui fame ac siti perimus? quod alios vestimentis optimis induimus, et ipsi nudi ambulamus? Et in tantum nudi, quod cunctis apparet confusio auiditatis nostræ, et videtur ab omnibus turpitudine nostra. Igitur ut ad tuam ædificationem, tu qui habitator cellæ es, intendamus his, retulimus (sicut ipse acis) longe superius, et adhuc referimus juxta tropologicum sensum, ad hunc tertium fluvium qui egreditur de loco voluptatis, puritatem devotæ orationis. Ejus vero nomen est, ut verax dicit historia, Tigris. Est ergo Tigris sagitta, oratio pura et devota: quæ quidem velox est, perforans et penetrans, scindens et pertingens. Certe ad instar sagittæ velocissime volantis, et ipsa volat usque ad ipsum Deum. Denique oratio justî penetrat nubes. Quid ei obsistere potest? universa quæ visibiliter apparent quasi dura et clausa, ipsa perforat et penetrat, a puro spiritu emissa, et ab eo non amissa. Sed et quæcumque quasi obviantia spiritualis suæ puritatis acumine scindit, nec unquam resilit, si usque ad ipsum qui super omnia est pertingit. Non solum autem, sed et omnia quæ sunt nobis adversantia, quæ sunt contraria, quæ sunt nociva, ipsa debellat, exsuperat et annihilat. Et hoc fortassis est, quod de fluvio isto dicitur quia vadit contra Assyrios. Nam per populum Assyriorum quidquid spirituali nostræ militat læsioni, putamus esse accipiendum. Contra hos Assyrios vadit iste fluvius Tigris, quia omnibus quæ nocere nobis possunt (nisi forte ut prosint, et ut eorum obesse nihil aliud quam prodesse sit) similis acutæ

sagittæ, citissime volantis, puritas resistit et contradicit devotæ orationis. Si nos fatigat alicujus vehementia tentationis, si nos premit (ut nonnunquam assolet) moles ponderosa alicujus furentis adversitatis, contra hos et universos alios qui intra hunc mundum sunt Assyrios, vadit fluvius iste Tigris; quia valenter obsistit eis devotæ sinceritas orationis; cum nos plerumque fatigant, nunquam nos exsuperent, nec aliquando nos opprimant, etsi multoties premant. Num menti nostræ excidit, quia venit dudum Amalec ut pugnaret contra Israel? Quod nimirum adhuc hodie fit, cum reproborum populus terrena et transitoria per affectum et desiderium quasi lingens, pravis suis tam exemplis quam monitis, ad peccati delectationem ac perpetrationem, mediante illicito consensu pertrahere contendit. Sed ut sciamus quomodo vadat fluvius Tigris contra Assyrios; percutit eum Josue usque ad internecionem, cum in monte manus levat Moyses (*Exod. xvii*). Nam juxta hunc secundum, quem modo incedimus sensum, unum quid innuit; et Moyses ut expugnetur Amalec, in monte manus levans; et fluvius Tigris contra Assyrios vadens. Et quis iste Moyses? Num his insistendum est vobis, ut tu, qui habitator cellæ es, ædificeris? An a nobis est retrahendum, ne id quod dicimus putans esse nimium, incurras fastidium? Sed quis sapientum dicit esse nimium, quantumcunque fuerit in verbis prolixum, dummodo possint singula verba spirituales in audientibus sanctæ ædificationis augere profectum? Quis ergo iste est Moyses, nisi tu qui verus et sincerus cellæ inhabitator es? Nam nomen hoc Moyses, quod more multorum celebre et frequens habetur, ex aqua assumptus interpretatur. Et nonne tu ex aquis es assumptus, qui visitante te gratia Dei, a fluxu es mundanæ conversationis ereptus, et ad suavem ac dulcem cellæ quietem translatus? Sed Moyses dicitur manus levare, quia tu in cella sine intermissione, juxta admonitionem apostolicam, debes orare (*1 Thess. v, 17*). Et ad hoc ut effugetur Amalec, manus levat Moyses; quatenus fluvius Tigris vadat contra Assyrios. Sed oportet ut montem conscendat, ponatur lapis super quem sedeat, et uterque (tam Aaron videlicet quam Hur) manus ejus sustentet. Quoad levatæ fuerint, superabit Israel et superabitur Amalec; cum autem vel ad modicum quasi lassatas deposuerit manus, superabit Amalec, et superabitur Israel. Sed ne hanc ipsis Israelitis valde periculosam manus ejus lassitudinem incurrant, eas Aaron et Hur sustentent. Quid sibi volunt hæc? Conscendat montem Moyses, ut sanctæ conversationis apprehendas sublimitatem, tu qui cellæ inhabitator es. Sed et super lapidem seleas, ut in firma cogitationum mundarum stabilitate, et stabili earum firmitate requiescas. Ad extremum vero ne manus tuæ lassentur, et lassatæ deponantur, ab Aaron et Hur sustententur. Nam ne cogitationes tuæ (tibi dicimus, qui habitator cellæ es) in oratione tepescant, ac proinde nec Deo acceptæ, nec tibi fru-

ctuosæ existant, alacres eas et robustas exhibeant tam imum humilitatis, in infirmo eas ne superbiant premens; quam ardor charitatis, et in Deum eas et in proximum ne frigescas inflammans. Nam Aaron *mons fortitudinis* interpretatur. Et quidem veræ humilitatis virtus et sublimis est, et fortis; quia illam quam ex toto occupat mentem, et excelsam redit et robustam. Nam qui vere humilis est, quo magis in suis est oculis in imo, eo magis in divinis est oculis in excelso, et quo sibi apparet infirmior, eo coram Deo existit fortior: quia nimirum virtus in se habet humilitatis et fortitudinem humilem, et humilitatem fortem, ut neutra alteri præjudicet; quatenus humilitatis sanctæ virtus et in imo sit in oculis propriis, et in excelso in oculis divinis. Porro Hur *ignem sonat*, et charitatis ardorem designat. Itaque hæc virtutes eximie, fortis videlicet celsitudo, celsaque fortitudo humilitatis, et inexstinguibilis ardor charitatis, ne lassentur, tuarum devotionum sustentent manus: tibi dicimus, qui habitator cellæ es, qui verus ac sincerus juxta hunc sensum Moyses es. Et hæc omnia idecirco diximus, ut quomodo moraliter accipiendum sit ostendamus, quod fluvius tertius qui egreditur de loco voluptatis (per quem devotam esse accipiendam orationem asserimus) adhuc hodie sed spiritualiter vadat contra Assyrios. Ecce quanta ac qualia contra cuncta adversa, contra quæque nociva, virtus orationis, cum ei intendimus eo modo quo intendere debemus, solatia nobis et auxilia impendit: ut pateat nobis, quod nequaquam otiose Scriptura dicit, quia Tigris contra Assyrios vadit. Et quis ille est modus quo ei intendere debemus? Nam quis sit ille, quæris, qui habitator es cellæ, sciens nimirum tibi esse fructuosum hoc scire, fructuosius autem opere et veritate per experientiam exercere. Hoc autem non a nobis, sed ab experto quærere debes, id enim quid sit, sola experientia capit. Verum quia inde nos aliquid dicere compellis, loquimur quod Dominus dederit nobis, qui nos non vis philosophos putari, quod fortassis fieri si taceremus. Videtur nobis quod si fructuose orare desideras, tria quædam diligentissime considerare debeas. Primum quidem, qualis ad orationem accedas. Secundo qualem te Deo in ea offeras. Tertio quoque qualem te post tempus orationis exhibeas. Quam mundus videlicet et quietus ad eam venias, quam purus et integer in ea persistas, quam gravis quoque ipsa devote celebrata et finita, quamque maturus quoad potes permaneat; itaque de oratione te in cella tua intromittens, quo sollicitius hæc tria exereveris, eo nimirum oratio tua et acceptior Deo, et fructuosior erit tibi. Si his modis Patrem in illius nomine qui et vocabulo dicitur et re esse Jesus petieris, absque dubio quod sic petis impetrabis, sed universis quæcunque illa sint quæ tibi adversari moliantur, efficaciter et valide resistere, ut ea devincas et destruas, potenter valebis, quatenus ipsa te tua certum experientia reddat, qualiter fluvius iste tertius

qui de loco egreditur voluptatis, qui et Tigris vocatur, contra Assyrios vadat.

CAPITULUM XXXIII.

Quales exhibere debeamus priusquam ad orationem accedamus, ut cum ad eam venerimus, sic eam Deo offeramus, ut ipse eam et sibi acceptam, et nobis misericorditer efficiat fructuosam.

Antequam fluvium illum quartum intremus, qui de loco voluptatis egredi legimus, cui nomen est Euphrates, petis tu qui habitator cellæ es, ut de oratione tecum adhuc aliquid agamus, quo enim ei frequentius incumbis, eo nimirum erudiri qualiter ei intendere debeas, ardentius concupiscis. Annuimus, gerimus tibi morem, et pro posse et scire nostro tuam in hoc parati sumus implere voluntatem. Diximus, si reminisceris, circa finem illius quod istud proxime præcedit capituli, ut oratio tua, et a Deo accepta haberi, et tibi fructuosa possit fieri, tria quædam debere a te diligentissime considerari. Primum quidem est, ut attendas sollicite, qualis ad eam accedas. Secundum quoque est, qualem te Deo in ea offeras. Tertium vero, qualem te post finem orationis exhibeas. Ut autem primum de primo in hoc capitulo agamus (non enim de tribus his simul sufficienter tractare in hoc capitulo valeamus) ut, inquam, primum in capitulo hoc de primo agamus, instanter te, qui habitator cellæ es, admonemus, obnixè exoramus, opportune quoque tibi et importune in Domino præcipimus ut, cum ad adorandum Dominum Deum tuum properas, et maxime cum immolare Patri Filium, ubi specialiter Deus est in eodem Christo mundum reconcilians sibi, accedere cogitas, diligenter in memoria habeas, et absque omni dubio scias, cum in omni loco oculi Domini speculentur bonos et malos, tunc te potissimum in conspectu Dei et sanctorum angelorum, qui præsentibus adsunt, atque omnium sanctorum apparere. Et quod orando offers Deo, tam illo quam illis beatis cælestis curiæ spiritibus, sed et omnibus sanctis (et cum in cella solus non solus, et cum in oratorio cum aliis oras) præsentibus te offerre. Et si hoc ita est, imo quia ita est, attende diligentissime qualiter accedas, et qualem te in hoc accessu exhibere debeas. Et dicis mihi? Ad te attinet me docere, qualiter me debeam hora illa exhibere; ad me autem, et humiliter audire, et pro posse ac nosse effectui devote mancipare. Et ego, ita fiat, ut dicis: precorque Deum ut sic faciamus. Itaque ad orationem accedens, diligenter stude, et totis viribus conare, ut cor mundum per omnia afferas, quatenus et Deo placentem et tibi salubrem orationem offeras. Quomodo, ais, fiet istud? Audi, et intellige, et audiens atque intelligens, etiam opere perface. Quidquid conscientiam tuam remordet, imo quidquid conscientiam tuam illicite a te vel per cogitationem, aut per locutionem, seu certe per operationem, aut quocumque modo commissum remordere valet, pœnitentia prius plena; confessione pura, et humili, et fideli; satisfactione condigna, cum per-

fecto, per gratiam Dei, de cætero continendi proposito emendare, et a te abjicere stude. Idecirco dico, quidquid conscientiam tuam remordere valet, quia sunt quamplures qui nullum fere semper in cunctis excessibus suis morsum conscientiæ suæ sustinent, cum tamen indesinenter quod illicitum est committere non cessent. Non est enim timor Dei ante oculos eorum, non propriæ salutis desiderium. Inde est, quod in nullis quæ committunt illicitis, ad suam sciunt conscientiam redire: et cuncta quæ committunt mala cæca mente pertranseunt, nec se etiam in aliquo reos æstiment, cum constet quod in innumeris delinquant. Cum vero plerumque aliquid quasi boni, vel tenuiter, et superficietenus videntur utcumque agere, hoc etiam apud se introrsum indesinenter, non in Domino sed in se gloriantes, revolvere, et exterius ore laudem quærentes humanam, non cessant arroganter referre. Non sic tu, qui habitator cellæ es, non sic, sed in omnibus quæ vel mente revolvis vel ore dicis, vel opere committis, ad conscientiam tuam semper et ubique testimonium revertere, et ipsam in plena veritatis luce pervidens, quod ipsa veraciter de singulis tuis et revolutionibus internis, et moribus externis judicaverit; hoc tu tam in iis quæ ipsa reprobatur arguendis, culpandis, corrigendis, quam in iis quæ approbat, acquirendis, retinendis, exercendis, adaugendis, per omnia ratum habet. Itaque in balteo cordis tui, acutum semper gerens propriæ accusationis paxillum, sede te humiliando, fode te corrigendo, ut sic quod a te fode ac fetide non tam per naturam egestum, quam per culpam gestum est, cooperas pœnitendo, sciens et beatos esse quorum tecta sunt peccata, et quia in sanctis animalibus, sicut duæ pennæ singulorum jungebantur, sic nihilominus et duæ tegebant corpora eorum. Quid autem sibi velint hæc, beatus Gregorius te doceat, magis autem propria te experientia certum reddat. Sed et si aliqua quasi bona videris in te, in primis certissime scias ipsa non esse a te, deinde non ignores quia ipsam quoque Jerusalem justus ille, et districtus iudex scrutabitur in lucernis: et cum acceperit tempus, ipse etiam justitias judicabit. Quia nimirum sicut si venerit ad te, non videbis eum, sic quoque etsi abierit, non intelliges, ut si quando ridet ad te, non credas ei. Sicque bonum tibi, quatenus experimento discas, honorum esse, tibi culpam æstimare, ubi culpa non est. Itaque illa mortiferæ excusationis protoplastorum a te funditus projice perizomata, quibus innumerum hodie sua ad magnam insipientiam sibi tegunt verenda. Sicque scias, nihil aliud esse culpam excusare, quam et simplicem geminare, et exiguum adaugere. Magis autem in ipsis internis tuis quoddam rigidum capitulum ratio quidem teneat; conscientia vero parcere, silere, ac celare nescia, proclamationes faciat. Ipsa nihilominus mens ab omni excusationis, defensionis, contradictionis, tergiversationis penitus macula obmutescat; abjectis potius prævæ (quibus tegebatur huc usque) tacitur-

nitatis vestibus; per parvam confessionem, nudam se et despoliatam faciat: et in præsentia rationis huic capitulo præsentis, profunde se humilians, rigidam prout ipsa iudicaverit, cum firmo de cætero emendandi proposito, condignæ satisfactionis disciplinam subire parata et prompta existat. Cum autem hæc omnia hoc modo, tu qui habitator cellæ es, penes te debeas habere; sed tunc quam maxime ea te decet exercere, cum ad orationem proponis accedere; quia et de se dicit Psalmista, quod iniquitatem si aspexit in corde suo, non exaudiet Dominus; sic adjungit: *Propterea exaudivit Deus, et attendit voci deprecationis meæ* (Psal. LXV, 19). Subaudis: quia non aspexit ego, exaudivit, attendit Deus. Si vero tu quæ dicta sunt, et eo modo quo dicta sunt, exercueris, cum gaudio confide exaudiendam esse orationem tuam a Deo; quia jam iniquitatem non aspicias in corde tuo. Si enim aliqua in eo aliquando fuit, jam ante deleta est.

CAPITULUM XXXIV.

De eo quod cum ad orationem accedimus, et illis qui in nos deliquerunt ex puro corde dimittere, et si sunt qui habent aliquid adversum nos, plene eis ac perfecte reconciliari debemus.

Inter hæc, tu qui habitator cellæ es, apostolicum illud habe diligenter in memoria præceptum et quidem saluberrimum, de quo in Epistola sua dilectum et electum alloquens discipulum: *Levantes, inquit, puras manus, sine ira et disceptatione* (I Tim. II, 9). Quam putamus esse distantiam inter disceptationem et iram? Videtur utique nobis quod qui adversus aliquem nimis injuste et indiscrete, nimis acriter et crudeliter movetur; hic certe in ira est. Qui vero illum, adversus quem commotus est, etiam corpore absentem sibi in mente repræsentat, cumque in interno cordis susurro, silenti quodam clamore, seu (si ita congruentius dicitur) clamoso quodam silentio, cum tumultuosa turbatione, et turbato tumultu alloquens; allegationes multimodas, et omnes (ut sibi videtur) rationabiles, sed veraciter omni ratione carentes emittit: responsiones suscipit, ipso solo et non alio cum eo existente. In his et qui opponit, et qui reponit, iste nimirum in disceptatione est. Si quidem disceptat et disputat, et cum altera nullo amara voce litigans, se semper excusans, et lirum adversus quem commotus est, acriter accusans; silenter (utpote a nullo nisi a se solo auditus) et amare clamat. Sed absque utroque hoc malo nostræ in nostra oratione manus levandæ sunt; ut moveri adversus aliquem cessantes, nec alium aliquem in corde nostro, clamose taciti, et tacite clamosi, nos excusantes accusemus; nec alium accusantes, nos excusamus, ipsi in his et nullus alius existentes, qui et nos alium accusando excusamus, et nos excusando alium accusamus. Sine utroque hoc horribili malo (tibi dico, qui habitator cellæ es) levare debes manus in oratione; ut et Deo accepta, et tibi possit esse fructuosa. Et ad hoc utrumque damnabile malum, a nobis orationis tempore depel-

lendum, geminum se habet Domini præceptum. Hoc autem unum est: *Cum stabitis ad orandum, dimitte si quid habetis adversus aliquem* (Marc. XI, 25); aliud vero est: *Si offers munus tuum ad altare, et cætera quæ sequuntur*. Sed de eo quod primo loco posuimus, prius agamus, antequam ad aliud accedamus. *Cum stabitis, ait Dominus, ad orandum, dimitte si quid habetis adversus aliquem*. Et item: *Si dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittet et vobis Pater vester cælestis peccata vestra; si autem non dimiseritis hominibus, nec Pater vester dimittet peccata vestra* (Matth. VI, 14, 15). Ecce addisti, tu qui habitator cellæ es, et quid nos Dominus exhortetur, et quid nobis comminetur. Exhortatur siquidem, ut cum accedimus ad orandum, dimittamus; comminatur vero quod si nos non dimittimus, nec dimittetur nobis. Exhortatio, fateor, valde salubris, comminatio vero valde terribilis. Si dimittimus, et dimittetur nobis: si non dimittimus, nec nobis dimittetur. Ecce quia in nostra voluntate positum est, utrum nos foveat gratia, an feriat ira. Itaque accedens ad orationem, tu qui habitator cellæ es, dimitte ut dimittatur tibi; sed eo modo dimitte, quo tibi cupis dimitti. Dicis fortassis tu: *Quid est dimittere?* et sic nos respondemus tibi: hoc est dimittere, de mente emittere, ut nihil eorum in mente penes te et intra te retineas, quæ tibi a quoquam perperam dicta vel facta sunt. Si enim aliquid eorum quæ tibi vel durius ab aliquo dicta, vel durius acta sunt, commotus et dolens, tristis et conquerens, iratus et amarus, disceptans, et disputans intra te revolvis, et aptum reddendi talionem et vicem tempus exquiris; et si quid ei contigerit adversi, ab alio quidem, non per te illatum, tu quoque inde lætaris, audeenter dicimus quia non dimittis. Nec fructuose quandiu sic intra te actitari sentis, ad orandum accedere potes. De mente namque tua id quod actum vel dictum est tibi, necdum emisisti, sed adhuc mortifero veneno plenam habes, quo eam tu ipso implesti. Quod si hoc facere vel non audes vel erubescis, seu certe non potes, sed eum tamen adversus quem commotus es, saucio et torvo oculo, demissis superciliis aspicias, eique vultus tui serenitatem tollis, et vel cum eo loqui non dignaris, vel (si forte loqueris) verba in eum amara hac de causa jacularis, et dulcis ei, sicut debes esse fratri tuo in mente non existis, scito pro certo quia necdum dimittis, et quod adhuc ad orationem accedere idoneus non sis. Ad hæc fortassis tu hoc modo: *Durus est hic sermo tuus; quis te potest audire?* Quando ergo dimitto, si tandiu non dimitto, quandiu sic intra me agi sentio? Et nos tibi hoc modo: *Scito nihil placere Deo impurum qui summa puritas est, nihil simulatum qui vera æquitas est. Si patienter nos audis, dicemus tibi quando dimittis. Ecce, adverte: si quod tibi dictum vel actum est, ita ex toto de mente emittis, quod illud funditus oblivisceris: et illum qui tibi contrarii aliquid vel verbo vel facto intulit, absque omni eorum recordatione sereno*

oculo aspicias, et cum perfecta illius mentis benevolentia et dulcedine alloqueris, nullamque eorum quæ tibi illata sunt amaram vel in præsentia ejus, vel in absentia, illi qui tibi intulit, aut loquendo, sen alio quocunque modo mentionem facis, videtur nobis quod tunc dimisisti. Nam tunc dimittis non verbo et lingua, sed opere et veritate, Implens illud quod Dominus dicit: *Si non remiseritis unusquisque fratri suo de cordibus vestris (Math. xviii, 35)*. Scias absque omni dubio quia omne quod sincerum non est, sic Deo non potest placere, sicut nec eum potest latere. Si quidem plena talis oblivio, ipsa est plena remissio. Nam in Lege scriptum est: *Nec memor eris injuriæ civium tuorum (Levit. xix, 18)*. Sed et mortuo et sepulto patre eorum Jacob, fratres Joseph mandaverunt ei: *Pater tuus præcepit nobis antequam moreretur, ut hæc tibi verbis illius diceremus: Obsecro ut obliviscaris sceleris fratrum tuorum, et peccati, atque malitiæ quam exercuerunt in te (Gen. l, 17)*. Ut autem sciamus quia talis oblivio dimissio sit, addiderunt: *Nos quoque oramus ut famulo Dei patri tuo dimittas iniquitatem hanc*. Ecce, quia quod prius vocabant oblivionem, jam vocant dimissionem. Quod si forte reminisceris, sed nullo prorsus dolore tangeris, dicimas tibi quia dimittis. Nam plerumque tristium læti reminiscimur, et jam perfecte sani, ægros nos aliquando fuisse absque dolore aliquo recordamur: et in mente, sine omni quoque caligine illius priores quæ jam quantum ad se transierunt, tenebras intuemur. Ut autem finem jam imponamus his, tunc nobis videtur quod dimittis, quando reminiscens talia te pertulisse, gaudes et lætaris; illum in hoc imitans, qui se dicit libenter gloriari in infirmitatibus suis ut inhabitet in eo virtus Christi: qui etiam adjungit: *Propter quod placeo mihi in infirmitatibus meis, in contumeliis, in necessitatibus, in persecutionibus, in angustiis, pro Christo (II Cor. xii, 10)*. Si autem tantæ perfectionis nondum es, ut gaudere et lætari possis, cum talium recordaris, sed ea tamen in hac recordatione tua sine aliqua intra te commotione revolvis: et ea pro nihilo penitus habens, eum qui tibi adversi aliquid intulit non minus diligis quam ante dilexisti, vel diligeres si nunquam intulisset, certe dimisisti. Igitur tunc fructuose accedis ad orandum, cum se remittens, Dominicum adimplet præceptum. Sen sicut non vis adversus alium habere quidquam, sic quoque necesse est ut non permittas aliquid habere adversus te, quantum fieri potest, et quantum in te est, quemquam: ut etiam illud Domini impleas præceptum, quod superius secundo loco posuimus, quod et tale est: *Si offers munus tuum ad altare, et ibi recordatus fueris quia frater tuus habet aliquid adversus te, relinque ibi munus tuum ante altare, et vade prius reconciliari fratri tuo, et tunc veniens offeres munus tuum (Math. v, 23, 24)*. Ecce quia, ut beatus Gregorius dicit (*Hom. 8 in Ezech.*): « Munus non accipitur, nisi prius ab animo discordia pellatur. » Ubi nimirum tibi intelligenti-

A dum est, quia non minus debes discordiam portare ab animo fratris tui, qui adversus te habet quem læsisti, quam eam depellis a tuo, qui eum læsisti, *Relinque, ait, et vade prius reconciliari fratri tuo*. Quid est munus relinquere, et ut te fratri tuo reconciliæ ire, nisi humiliter interiori ab oratione cessare, quousque fratri tuo fueris reconciliatus? Et si ita est, cur interim est ab oratione cessandum, nisi quia nec Deo acceptam, nec tibi fructuosam offerre orationem poteris, nisi prius fratri tuo reconciliatus fueris? Et quidem hoc facere potes et debes, si præsens fuerit frater tuus, quem recordaris quia habet aliquid adversus te. Si autem tam longe a te absens in hac tua recordatione fuerit, ut statim ad eum gressu corporali pertingere non possis, fac in corde tuo, coram eo qui ejusdem cordis inspector est, fratri tuo (licet longe sit absens) quod ei opere facere deberes, si adesset præsens. Et hoc interim facias, quousque fratrem tuum habere præsentem queas, ut ei facias tunc præsentem in aperto, quod nunc ei coram Deo facis absenti in occulto. Et quomodo, ais, fiet istud? Ecce, adverte quo modo fiet: Munus tuum, hoc est, orationis tuæ devotionem offerre Deo proponens, et hora illa, quia frater tuus habet aliquid adversus te, reminiscens, orationem tuam interim offerre differas, quousque quod dicimus modo tibi facias. Vade in ipso corde tuo ad fratrem tuum, licet longe a te corporaliter positum, et in humilitate profunda, in poenitentia vera, te ei in mente, teste Deo qui præsens est, prosterne, et ad pedes ejus humiliter jacens, et te acriter reprehendens, veniam ab eo cum omni instantia pte, emendationem ei de cætero promitte, et sic fratri tuo reconciliatus, ad offerendum munus tuum accedas. Hoc videtur innuere verbum istud, quod est *tunc*. Nam quid est dicere, *tunc offeres*, nisi *priusquam hoc facias, offerre non debes*; quia munus oblatum nec Deo placeret, nec tibi prodesset, si aliter faceres. Sed est in hoc Domini præcepto magna habenda discretio, est et aliqua in eo intelligenda exceptio. Non enim compelli debemus ut hoc faciamus, quotiescunque recordamur quod frater noster quocunque modo putat se habere aliquid adversus nos. Si (væbi causa) fratrem tuum pro salute animæ suæ, tempore et loco corripis. Si proclamationem super eum justam charitative in capitulo facis, et eo per omnia modo quo secundum ordinem facere debes; et ob hoc turbatus et commotus, putat se aliquid adversus te habere; non nobis videtur quod tenearis ire ad reconciliandum. Nihil enim, quantum in te est, mali in illum commisisti, imo bonum ei magnam facere voluisti. Verum ipse magnum tui bonum, animositate et impatientia sua vertit sibi in magnam malum, magisque infirmi est quam medici culpa quod ipse infirmus ægrotat, etiam de medicina. Hinc beatus Augustinus sic in Regula clericorum (cap. 8) scribit de hoc: « Nec vos, inquit, judicetis esse malevolos quando hoc indicatis. Magis quippe, innocentes non estis, si fratres vestros quos indicando

corrigere potestis, tacendo perire permititis. Si enim, frater tuus vulnus haberet in corpore quod vellet occultari, dum timeret secari, nonne crudeliter a te sileretur, et misericorditer indicaretur? Quanto ergo potius debes manifestare, ne deterius putrescat in corde? » Ecce, quia crudeles sunt, qui spiritualia fratrum suorum vulnera celant; et misericordes sunt, qui ea ut sanentur indicant. Item si prælatus aliquis subjectorum suorum aliquem pro culpa sua (quia et hoc tenetur ex officio suscepto facere) pie ac paterne ut emendetur corripuerit, num putas tu eundem ei ut reconciliet se fratri suo, si frater ille injuste commotus, putat se propter hoc aliquid habere adversus eum? Non puto, ais, nisi modum in correptione sua excesserit. Nos autem dicimus, quia nec tunc. Contingit namque multoties, quod ipse quo ardentius diligit, eo et citius in corripiendo modum excedit. Nam quia mens præsidentis, prout debet et quantum debet amat, suam plerumque correptionem plusquam debet exaggerat: nec de aliqua se debet hic reconciliatione introumittere, quia hoc ipsi discipulo magis obesse posset quam prodesse. Unde et sic beatus Augustinus in præfata regula (cap. 54.) scribit de hoc, loquens ipsis prælatis: « Quando autem necessitas disciplinæ in moribus coercendis dicere vos dura verba compellit, si etiam vos modum excessisse sentitis, non a vobis exigitur ut a vobis subditis veniam postulatis; ne apud eos, quos oportet esse subiectos, dum nimium servatur humilitas, regendi frangatur auctoritas. Sed tamen petenda est venia ab omnium Domino, qui novit etiam eos quos plus justo forte corripitis, quanta benevolentia diligatis. Non enim carnalis, sed spiritualis inter vos debet esse dilectio. » Certe si de manubrio in cassione lignorum, ferrum exsiliens, amicum percusserit et occiderit, amicus ille, et tamen occisor amici, vivere poterit, si ad unam trium urbium fugerit (*Deut. xix*). Ita dicimus, si simpliciter ad silvam abierit. Et hæc ideo diximus, ut sciamus quales ad orationem accedere debeamus.

CAPITULUM XXXV.

De quatuor cogitationum generibus quæ nobis necessarium est in mente habere, si pure et devote atque fructuose Dominum volumus orare.

Ecce, ex parte aliqua (ut arbitramur) habes, tu qui habitator cellæ es, qualem te debeas per gratiam Dei præparare, cum ad orandum Deum tuum proponis accedere (cap. 35). Quidquid de oratione diximus, et adhuc fortasse dicemus, ad illum fluvium tertium referimus, qui et de loco voluptatis egreditur, et Tigris vocatur; de quo et legimus quia vadit contra Assyrios. Diu in eo morati sumus quia ob magnam nimirum ejus tam profunditatem quam latitudinem, cito eum pertransire non potuimus. Nunc autem tu quæris, ut te quod superius secundo loco posuimus, qualiter videlicet in ipsa oratione persistere, et quid intra te hora illa in cogitatione revolvere debeas, pro scire et posse nostro iustria-

mus. Hoc autem indubitanter scire debes (quod et ipse, ni fallimur, frequenter expertus es) quia in nullo spirituali exercitio laborem certe majorem, et luctam graviorem sentimus, quam cum in oratione persistimus, si eam tamen talem habere, qualis ipsa nobis est necessaria studemus. Nam supra modum tunc potissimum fatigat vexatque nos, et magna instabilitas cordis nostri, et malitia hostis antiqui. Sciens autem versipellis et malitiosus ille, qui mille habet artes nocendi, per devotam quam maxime orationem, suas et occultas fraudes delegi, et apertas vires debellari; quatenus fructum ejus funditus evacuet, molestiorem se nobis, cogitationes tunc cordi nostro immitendo illicitas, efficere solet. Sed et ipsa instabilitas, et evagatio mentis nostræ, magis in oratione (ut longe superius cum magno gemitu conquesti sumus) quam in aliquo alio exercitio nos devastat: in tantum ut tunc animo nostro cogitationum otiosarum, immundarum et nocivarum multitudo, etiam nobis volentibus et tota virtute contradicentibus, ex abrupto et antequam prævidere possimus, se ingerat; a quibus alienus et quietus aliis quoque temporibus erat. Unde necessarium nobis admodum esse sciamus, ut cum ista intra nos sentimus, ipsum miserum cor nostrum toto conatu stabiliamus; et ingentibus se cogitationibus vagis et stultis inhærere illud, pro posse non permittamus. Si autem tu, qui habitator cellæ es, scire desideras quomodo pure orare valeas, imo quia (sicut ipsi certissime scimus) et ardentem desideras, conare totis viribus ut hæc quatuor orationis tempore in cogitatione tua revolvas et illum videlicet quem oras, et illum per quem oras, et illud quod oras, et te ipsum qui oras. Oportet ut cor tuum valde latum sit, quatenus hæc in se quatuor simul comprehendere possit. O quam lætus erat beati Benedicti animus, cui oranti et videnti ad cælum ferri animam sanctam visum est, quasi totus esset sub uno solis radio mundus collectus: ut evidenter agnosceret quia illi a quo universitatis videtur creator, angusta est omnis creatura. Itaque tu quando oras, illum præ oculis cordis tui habeas, quem oras. Et quis ille nisi ipse Deus? Quid, ais, cogitabo cum Deum meum cogitabo? Nos autem respondemus tibi, quia hoc te magis docebit magistra quæ docet de omnibus unctio, quam aliqua humana eruditio. Ipsa te docebit unctio cogitare Deum tuum quamdam sempiternitatem, quia nec initium nec finis; quamdam immensitatem, quia nullus locus; quamdam incommutabilitatem, quia nullum tempus; quamdam omnipotentiam, quamdam charitatem, pacem quæ exsuperat omnem sensum, ubique essentialiter presentem, quem et desiderando amamus, et amando desideramus, complectentes eum quasi quibusdam ulnis sinceri amoris, de quo scimus quod magnitudinis ejus non est finis. Hunc cogitet in oratione mens tua, dilata in amore illius, ut pure oret, cumque sibi soli solum representet. Illum coram te, et te coram illo statue; et præ magno amore, quo

eum super omnia diligis, in dulcedine ineffabili quam tibi ab eo infusam sentis, in læto ac lætificante quodam júbilo, te tibi furare, te ipso privatus, illi inhære, in ipso agglutinatus. Qualiter vero cum pure oras, ille se tibi manifestet quem oras, non a nobis requiras, quia nos in his penitus ignorantes sumus. Et ideo ignorantes, quia vel id rarissime, vel nunquam sumus experti. Hoc autem scimus, quia cum mens sancta et sincera, mens munda, et defecata, et pura, in pleno ac perfecto amore et desiderio orat, tunc eidem menti quam maxime interna sua et occulta, suavitas et dulcia, per secretam suam infusionem manifestat. Secundo loco posuimus, ut illum attentissime consideremus per quem oramus. Quis iste est, nisi mediator Dei et hominum, Deus et homo Christus Jesus? qui est in eo, quod homo est, una nobiscum, et longe meliore modo quam nos, pro nobis Patri supplicans: et in eo quod est Deus, nobis est cum Patre et Spiritu sancto cum quibus unus idemque est Deus, propitiatus. Ipse si quidem est advocatus noster apud Patrem justus, et ipse non solum divinus propitiator, sed et propitiatio pro peccatis nostris. Ecce altare aureum, humanitatis videlicet in Christo natura, in qua nihil prorsus est quod non sit ab omni culpa purum et alienum; super quod orationes nostras offerimus Deo Patri: ut illi omnipotens et misericors Pater Deus, non immerito propitiatur nature, in homine etiam puro, quam pro homine, personali intuetur unione copulatam Filio suo Deo. Igitur appareat tibi, tu qui habitator cellæ es, cum oras, interioris tuæ considerationis oculis Filius Dei, Patri per omnia sanctoque Spiritui cœqualis et cœternus, et consubstantialis: appareat inquam tibi cum in oratione consistis, in magna lætitia, Patris præsentans vultibus victricis carnis gloriam. Ipse namque altare aureum est, Christus videlicet in natura apparens humana quæ ab omni peccato fuit aliena, et ideo aurea: super quod altare aureum, orationum nostrarum hostias immolamus, ut in eo nobis peccatoribus summus ille Pater propitiatur, in quo naturam nostram eidem Filio suo, non autem culpabiliter, sed solummodo naturaliter, in unitate personæ copulatam intuetur. Itaque appareat interioris tuæ considerationis oculis Christus, de Spiritu sancto conceptus: incarnatus sine corruptione, natus absque læsione: apparens Magis Deus sempiternus in thure, rex omnipotens in auro, homo verus et adhuc mortalis in myrrha. Appareat tibi, matris virginis ubera sugens, pannis involutus, in præsepio positus, circumcisioni subjectus, in templo oblatu, fugiens obsequio parentum in Ægyptum, et inde rediens; subditus parentibus, sapientia, ætate et gratia proficiens. Appareat tibi baptizatus, jejunans, esuriens, tentatus, cum hominibus conversatus: in factis malitiosos sustinens observatores, in dictis pertinaces contradictores. Appareat tibi verax et salubria docens, nova et mira faciens, discipulorum suorum pedes ablvens, sacramenta eis corporis sui ac sanguinis tradens, in agonia proluxius orans, ita

ut fletus sudor ejus sicut guttæ sanguinis decurrerent in terram. Appareat tibi et quam maxime, quidquid pro te durum, et durum, et ignominiosum, et crudele pertulit; quod venditus est, quod traditus, captus, ligatus, adductus, interrogatus, judicatus, damnatus, sputis illitus, velatus, colaphizatus, alapas passus, flagellatus, chlamyde coccinea indutus, in derisu adoratus; in veste alba illusus, arundinem in dextera tenens, crucem suam bajulans, cum iniquis reputatus. Felle mistum acetum ei oblatum; piissimi sanguinis non guttam, sed undam per quinque vulnera sacratissimi sui corporis fundens: pro transgressoribus orans, dilectam illam animam in manu Patris commendans, caput inclinans, spiritum emittens. Appareat tibi sepultus, resuscitatus, in multis argumentis per dies quadraginta discipulis apparens, ubi erat prius ascendens, ad Patris dexteram sedens; venturus cum potestate magna et majestate judicaturus, qui in humilitate venit judicandus; in æternum in electis suis regnaturus, faciens illos discumbere, et transiens, eisque ministrans. Ecce per quem, Patrem orare debes, tibi dicimus, qui habitator cellæ es. Itaque quibusdam mentis tuæ brachiis, quando oras; amplectere hunc advocatum tuum, et talem eum cum oras præsentat in ipsa mentis tuæ puritate, vultui Patris. Talem illum offerre ei cum exultatione et fide stude, qualem eum tibi modo monstravimus. Quid ad tuam salutem pertinet, in hac præsentatione et oblatione a pio Patre obtinere non possis, orans et petens in nomine dilecti Filii sui, si fides in te non fluctuat, si spes non diffidit, si caritas non tepescit? Intende quoque in his et ipsis verbis tuæ petitionis, et ante Deum Patrem omnipotentem coram tota illa cœlesti curia stans, et advocatum tuum Patri præsentans, quo l dicis ore, revolvam in corde; ut concordet vox tua cum mente tua, et hoc cogitet illa quod sonat ista. Hoc est quod superius tertio loco posuimus, quatenus sic illum attendas quem oras, ut attendere non omittas quid illud sit, quod oras, ut quod lingua sonat, animus intelligat. Hoc, ais, ab omnibus fieri non potest, ut quod eorum lingua sonat, hoc eorum animus intelligat: nec dico solummodo propter instabilitatem quæ in eorum mente est, sed propter ignorantiam quæ in illis est. Nam sunt quamplures qui fere nihil eorum quæ dicunt intelligere valent, quia nullam pene, quantum ad intellectum, litterarum notitiam habent. Quamvis enim habeant quantum ad exteriorem verborum prolationem; sed non habent quantum ad interiorem qui in eisdem verbis latet, sensus cognitionem. Nunquid horum dicis orationem omni coram Deo fructu carere, quia quod per vocem proferunt ore, per intelligentiam non capiunt in mente? Nos autem hoc modo tibi ad hæc. Absit a nobis ut hoc dicamus. Non enim de illis arbitramur dictum: *Ignorans ignorabitur* (1 Cor. xiv, 38). Nam licet hanc intelligentiam non habeant; si corde devoto, et intentione bona, et recto modo sacra verba proferant, cum fide, spe et

charitate; confido de illius pietate quem orant, quia ipse in eis supplebit quod ipsi in se non habent; nec fructui orationis eorum præjudicium faciet talis ignorantia eorum, Neque enim credendum est quod ab eis districte debeat exigi quod eis datum non est, et quod eorum salutis magnum hoc detrimentum inferat, quia non reddunt quod nequaquam acceperunt. Sed sicut illi aliquam fortasse in his possunt excusationem habere, sic quoque tu non poteris nimirum excusabilis esse, qui eorum quæ profers notitiam et intelligentiam habes, sed eis intendere ob magnam tuam negligentiam non curas. Igitur appone cor iis quæ ore sonas, quando Deum tuum oras: nec solum quando sonas tu, sed et quando alios, vel psalmos, vel hymnos audis ore proferre. Cum in choro aliquid vel ad psalmos pertinens audis, vel cum cantas, seu certe cum legis, hoc intra te per intellectum versetur in corde, quod exterius per sonum profers in ore. Cum vero alios vel dicere versus psalmodum audis, seu cantare, aut certe legere; iis quæ ipsi proferunt per intentionem tu adesto: et cor tuum per intelligentiam cum aure iis appone, quæ ipsos audis proferre. Et hoc est quod jam diximus, debere videlicet te considerare et quod oras. Quod vero quarto loco posuimus, ut attendas scilicet et te ipsum qui oras, tunc tu adimpleres, quando Deum Patrem per Filium suum Christum Jesum, advocatum tuum, corde et ore deprecans, peccata tua et delicta, facinora et flagitia, et fragilitates multas, et magnas, quibus et in mente et in corpore deprimeris, ante te hora illa congregas et coacervas, et præterita tua, præsentia quoque, atque futura, pro posse ante considerationis tuæ oculos ponis, ut et circa infructuosam arborem fodiens, et stercora mittens, fructum eam facere compellas, et agnum assum cum lactucis agrestibus comedas. Sic orationem tuam Deo reddes placitam, sic signata quasi in sacco habens delicta, gaude et lætare pro eo quod tua est iniquitas curata. Sic quoque cum publicano qui a longe stetit, et ad cælum oculos levare noluit, sed pectus suam percussit, descendes postmodum ac post modicum justificatus in domum tuam. Si autem, et nonnunquam contingere solet, suggerente hoste maligno (qui cum semper nobis nocere molitur, sed in oratione quam maxime, ut omnem ejus nobis fructum subripiat, nobis molestus est) aliqua cum incumbis orationi cogitatio illicita, qualem aliquandæ vel ira, vel commotio, seu vanitas, vel curiositas, aut certe voluptas quocumque modo format, violenter se ingerens, vehementer te vastaverit, in tantum ut mentis ab ea non possis oculum avertere; consilium est ut, intermissis aliis petitionibus quibus intendebas, contra molestiam hanc orando viriliter te erigas, et ab hac erectione tua nullo modo cesses, quousque, miserens Deo, ipsa superata pacem invenias.

Ecce hæc illa quatuor sunt quæ te movemus qui habitator cellæ es, in mente tua orationis tempore

A revolvere, videlicet quis ille sit quem oras, quis ille per quem oras, quid illud quod oras, quis deique tu sis qui oras. In revolutione prima, Dei Patris omnipotentis ineffabilem intueris majestatem; in secunda, Salvatoris tui immensam pietatem; in tertia tranquillam quamdam puritatem, et puram tranquillitatem: in quarta propriam tuam quam in corde et corpore oneratus es infirmitatem. De eo quod superius diximus, quia scire nobis necessarium est, quales nos post tempus orationis exhibere debeamus, hoc breviter tibi dicimus, qui habitator cellæ es. Oportet ut oratione celebrata quandiam per gratiam Dei poterimus, in eadem gravitate, maturitate et integritate nos testemur. Quia si fluxas in corde cogitationes suscipimus, et ad cachinnos et risus, ad venenosas detractiones et otiosas fabulationes statim redimus, timendum nobis valde ne, talia agentes, orationis nostræ fructum perdamus. Imitemur quam sollicitè illam mulierem de qua legimus, quod oravit Dominum *flens largiter, loquens in corde suo: et labia ejus tantummodo movebantur, et vox penitus non audiebatur: vultusque ejus non sunt amplius in diversa mutati* (1 Reg. 1, 13, 18).

CAPITULUM XXXVI.

De opere manuum, cui debet cellæ inhabitator intendere, et quibus horis spiritualibus exercitiis, et quibus insistere debeat manuum operibus; et de pluribus aliis quæ ad eundem cellæ incolam pertinent.

C Dui sumus in hoc fluvio tertio qui Tigris dicitur demorari, et fortassis non ad insipientiam nobis. Est enim admodum utile tibi, qui habitator cellæ es, qualiter orationi insistere debeas scire, quem constat huic spirituali sanctoque exercitio tam frequenter intendere. Sed jam de fluvio hoc tertio exeamus, et illum (si tibi placet) quartum intremus. Ipse quidem, Euphrates vocatur, qui etiam et ipse de loco voluptatis egreditur. De quo sacra Scriptura non narrat quod aliquam terram circumeat, sicut de Phison, qui omnem terram Evlath circumit; sicut de Gyon, qui circumit omnem terram Æthiopiæ: nec quod vadat contra aliquos populos, sicut de illo qui Tigris dicitur, qui vadit contra Assyrios. Sed tantummodo simpliciter et brevis: *Fluvius, ait, quartus, ipse est Euphrates* (Gen. 11, 14). Et hoc ideo fortassis, quia utile et fructuosum manuum opus (ad quod juxta nominis sui interpretationem, fluvium qui est Euphrates referimus) magis est quam plaribus commune, quam aliquod trium probabilius exercitiorum, de quibus hucusque, juxta illum sensum tropologicum, secundum quem incedimus, vel studium videlicet lectionis, vel puritas meditationis, vel devotio orationis. Non enim omnes quos religionis habitu videmus indutos, ad illa semper tria videmus sufficienter idoneos, ut satis superque possint universi, vel studio lectionis insistere, vel in ipsis mentis internis puræ meditationi instare, vel devotæ quoque orationi incumbere [Par. vel devotioni q. orationis i.] Sed qui est, qui si in om-

uibus membris corporis sanus fuerit, non aliquid quod bonum sit, pro necessitate et tempore manibus suis possit operari? Igitur quis *pietas* (ut Apostolus dicit) *ad omnia utilis est, promissionem habens vitæ quæ nunc est, et futuræ* (I Tim. iv, 8), merito fortassis et de duobus fluviis dicitur, quod terras circumueunt, et de tertio quod vadit contra Assyrios. Quam utilitatem retulimus ad fluuios illos: ad Phison quoque propter studium sacræ lectionis, ad Gyon propter puritatem internæ meditationis, ad illum qui Tygris vocatur, propter sinceritatem devotæ orationis. Quia vero corporalis exercitatio ad modicum utilis est, (quam ad Euphratem, qui quartus fluuius est, referimus), in eo quod utilis est, quasi de loco voluptatis egreditur. Sed quia non ad omnia ut pietas, sed ad modicum utilis est, de fluuiio illo quarto, per quem actionem accipimus, non dicitur, vel quod terram aliquam circumueat, vel quod contra aliquos populos vadat, sed solummodo (sicut jam diximus) simpliciter ei breuiter: *Fluuius vero quartus, ipse est Euphrates* (Gen. ii, 14). Et si hæc ita stare possunt, et si forte non possunt, quocumque modo rectius et congruentius intelligenda sunt, hoc quidem scire debes, tu qui habitator cellæ es, quod valde tibi pluribus de causis necessarium, ut operi manuum horis et temporibus constitutis, prout licet, dicet, et expedit, insistas. Nam fastidium tollit, oblectamentum parit, confert utilitatem magnam, et otiositatem, quæ inimica est animæ, sibi prævalere non sinit. Et eo desiderabilius et iucundius ad illa tria spiritualia exercenda, lectionem videlicet, meditationem et orationem redis, quo libentius ea propter bonæ actionis fructum aliquando intermititis. Quod si quaeris cui debeas insistere operi, breuiter respondemus tibi, ut illi videlicet insistas, quod ut ei insistas, a tuo tibi fuerit priore injunctum. Porro, si ita providerit prior, unum est cui in operatione specialiter intendere debes, ut videlicet et scribere discas (si tamen addiscere potes), et si potes et scis, ut scribas. Hoc quodammodo opus, opus immortale est; opus (si dicere licet) non transiens sed manens; opus utique, ut sic dicamus, et non opus, opus denique quod inter omnia alia opera magis decet viros religiosos litteratos. Semper enim viri religiosi, qui tamen litterati sunt, prout eis posse corporalis sanitas administrat; cum ab oratione, lectione, meditatione, et necessitatibus (quod nequaquam tacendum est) corporalibus, et necessariis substantaculis corporis vacant; in quantum tempus et ratio exegerit; non quidem prout eorum voluntas elegerit, magis autem sicut præsentis auctoritas discreta, et discretio authentica dictaverit; libris utique vel præparandis, vel conficiendis, vel ligandis, vel emendandis, vel orandis, vel illuminandis, vel intitulandis, vel iis quæ ad ista pertinent ordinandis, faciendis et perficiendis, sollicite intendere debent. Et cum hoc in omni ordine decens et congruum sit, sed magis in ordine nostro Carthusiensi, aptum utique hoc est, et pulchrum. Ut quid

A dico aptum? pulchrum et conveniens; quasi hoc sufficere possit. Certe dico, et sic oportet ut faciamus. Quis enim semper absque aliquando intervallo, aut lectioni, aut meditationi, aut orationi indefessus intendere valet? Et idcirco quamvis fere nullus de opere manuum fructus proveniret, est tamen bonum, ut ei nonnunquam diligens nostra sollicitudo, et sollicita diligentia pro tempore et modo intendat. Quatenus a nobis repellamus fastidium (ne nimis pondere pusillanimitatis onerati simus) et otiositatem, quæ inimica est animæ, quæ (ut quidam sapiens dicit), *multa mala docuit* (Eccli. xxxiii, 29): ne supra modum ab omni niens nostra utili exercitio marcescat. Sanctus quoque Paulus nos instruit quam necessarium quæque salubre nobis opus manuum sit. Scribit namque sic, sicut ipse scis: *Rogamus vos, fratres, ut abundetis magis, et operam detis ut quieti sitis, et ut vestrum negotium, agatis, et operemini manibus vestris, sicut præcepimus vobis; et ut honeste ambuletis ad eos qui foris sunt, et nullius aliquid desideretis* (I Thes. iv, 11). Sciamus autem quia et quod docuit hoc et ipse fecit; ipsi, inquit, *scitis quemadmodum vos oportet imitari nos. Quoniam non inquisti fuimus inter vos, neque gratis panem manducavimus ab aliquo; sed in labore et fatigatione, nocte et die operantes, ne quem vestrum gravavimus* (II Thess. iii, 7, 8). Et ut ostendat nobis quia aliter posset facere si vellet, dicit: *Non quasi non habuerimus potestatem; sed ut nosmetipsos formam daremus vobis ad imitandum nos* (ibid., 9). Et item: *Cum essemus, inquit, apud vos, hæc denuntiabamus vobis, quoniam si quis non vult operari, ne manducet* (ibid., 10). Et paulo post subjungit: *Audivimus enim inter vos quosdam ambulantes inquieti; nihil operantes, sed curiose agentes. Iis autem qui ejusmodi sunt denuntiamus, et obsecramus in Domino nostro Jesu Christo, ut cum silentio operantes, panem suum manducent* (II Thess. iii, 12). Quare putamus tantum doctorem tam sollicitè et tam diligenter suos super hoc voluisse discipulos commonere; nisi quia ut hoc facerent, utile sciebat esse eis, et valde salubre: Vade tu qui habitator cellæ es, et fac similiter et omni die quo licet operari; aliquid utile, et ad fructum pertinens communem (si corpore plene sanus fueris) non quidem quod tu tibi propria voluntate elegeris, sed quod tibi a tuis fuerit prælati injunctum, hilariter et ordinate, pro tuo scire et posse, manibus tuis opereris. Memento quod venerabilis Ivo, Ecclesiæ Carnotensis episcopus (epist. 10); virginibus in Dunensi monasterio manentibus, de hoc inter cætera sic scribit: « Ut semper, inquit, intentæ sitis orationi, aut lectioni, aut operi, ut diabolus nec vos inveniat otiosas nec mentes vestras nocivis et vagis cogitationibus expositas. » Et adjungit: « Iste mos fuisse legitur in monasteriis Ægyptiorum, ut neminem reciperent qui nollet operi operam dare, non propter necessitatem, sed propter vitandam otiositatem, quæ inimica est animæ. » Sed et beatus Benedictus de hoc in Regula monachorum

(cap. 48) sic dicit : « Otiositas inimica est animæ, et ideo certis temporibus occupari debent fratres in labore manuum, certis iterum horis in lectione divina. » Ecce qualiter de opere manuum magni et summi viri sentiunt : ecce quæ de eo in suis scriptis reliquerunt, quod nos per quartum illum fluvium, qui de loco voluptatis egreditur, secundum sensum moralem accipimus, de quo dicit Scriptura : *Fluvius quartus, ipse est Euphrates*. Et certissime scimus nos, quod nisi valde fructuosum, valdeque salubre illud esse exercitium scirent, nullo modo de eo monendo, præcipiendo, scribendo, tam concorditer sentirent. Hæc meditare tu, qui habitator cellæ es ; in his esto. Attende tibi, et operi manuum tuarum. Insta in illo. Hoc autem esse debet specialiter opus tuum ut (sicut tibi superius intimavimus) libris scribendis operam diligentem impendas. Hoc siquidem speciale esse debet opus Carthusiensium inclusorum. Hinc bonæ memoriæ, et cum omni honorificentia nominandus venerabilis Guigo, quintus Carthusiensis eremi prior, litteris (ut legimus) sæcularibus et divinis admodum eruditus, acer ingenio, memoria tenax, facundiæ admirabilis, exhortator efficacissimus ; hic, inquam, tantus ac talis vir, in libro Institutionum Carthusiensis propositi, quem ipse scripsit, ita de hoc dicit, capitulo ejusdem libri vigesimo octavo : « Omnes pene quos suscipimus, si fieri potest, scribere docemus. » Et post pauca : « Libros quippe, tanquam sempiternum animarum nostrarum cibum cautissime custodiri, et studiose volumus fieri. Ut quia ore non possumus Dei verbum manibus prædicemus. » Quæ autem ex hoc utilitas proveniat, ostendit subdens : « Quot enim libros scribimus, tot nobis veritatis præcones facere videmur, sperantes a Domino mercedem, pro omnibus qui per eos vel ab errore correcti fuerint, vel in catholica veritate profecerint. Pro cunctis etiam, qui vel a suis peccatis et vitiis compuncti, vel ad desiderium fuerint patriæ celestis accensi. » In libro quoque Vitæ beati Martini legimus, quod « ars tibi, exceptis scriptoribus, nulla habebatur. » Et subditur : « Cui tamen operi minor ætas deputatur. Majores orationi vacabant (Sulp. S., in *Vit. S. Martini*, c. 7). Quibus autem temporibus huic sancto manuum operi insistendum sit, præfatus venerandus

A suam operam dare, ita scribit : « Spatium autem, vel a Prima usque ad Tertiam, hiemis tempore, vel a Matutinis usque ad Primam æstate, exercitiis spiritualibus mancipatur. » Item capitulo septimo : « Exeuntes de refectorio, inquit, a Calendis Novembris usque ad Purificationem B. Mariæ, statim Nonam cantamus. Ex quo die usque ad Pascha, spatium quod (id est, inter prandium et Nonam) facimus, lectioni, vel aliquibus talibus exercitiis deputatur. » Item in eodem libro, vigesima nono capitulo : « A Vesperis usque ad Completorium, spiritualibus opere datur. » Itaque habes cui specialiter operi et quibus ei temporibus, pro scire et posse tuo intendere debeas. Hoc autem scias, quia quæ hausimus apud te, propinavimus tibi : induimus te, sed vestimento proprio ; pavimus te, sed cibo tuo ; dedimus tibi, sed quod habebas ; ditavimus te, sed eo quo abundas. Et hæc tibi de opere manuali in præsentia dicta sufficiant, quod per illum accipimus fluvium quartum, qui de loco voluptatis egreditur, de quo verax dicit historia : *Fluvius quartus, ipse est Euphrates* (Gen. II, 14). Ecce, habes quod magis recognoscas, quam agnoscas, qualiter videlicet tu, qui habitator cellæ esse, illis quatuor sanctis ac sanctificantibus exercitiis insistere debeas ; quæ sunt, studium lectionis, puritas meditationis, devotio orationis, utilitas actionis. Nihil tibi in libello posuimus novum, sed antiquum, quia juxta conicimus : « Nihil est dictum, quod ante non sit dictum. » Et Ecclesiastes dicit : *Nihil sub sole novum : nec valet quisquam dicere : Ecce, hoc recens est*. Et adjungit, jam præcessit in sæculis quæ fuerunt ante nos (Eccle. I, 10). Nobis autem conscii non sumus aliquid veritati contrarium nos scripsisse. Verumtamen quod nihil omnino aliter se habens scripserimus, pertinaciter non negamus, scientes honorum esse, ibi plerumque culpam æstimare, ubi nulla est. Portantes si quidem animam nostram in manibus nostris, ori nostro sic parcere volumus, ut non carnes nostras dentibus nostris laceremus, dummodo apud nos eas esse deprehendamus. Sed tuæ et sagacitatis providæ, et providentis erit sagacis, sic colligere rosam, ut in manu non assumat spinam ; sicutque (ut operius dicamus) quod bonum est tenere, ut ab omni specie mala studeat abstinere. Verum jam finem imponamus his ; quia multa quidem diximus ; et utinam tibi, qui cellæ habitator es, tam sint fructuosa quam sunt profusa. Devota quoque te humilitate, et humili nihilominus devotione, et si corpore absentes, tamen spiritu presentes, exoramus, ut si quid in omnibus quæ hic exarata sunt, tua sanctitas invenerit, ex quo fructum aliquem percipere possit spiritualem, pro anima illius miserissimi peccatoris ple intercedere velit, qui hæc utcumque non quidem ut debuit, sed ut potuit, in unum collegit.